

Positiivinen luottotietorekisteri: uhka liiketoiminnalle vai tie parempaan riskienhallintaan? Suomalaisten sidosryhmien näkemyksiä.

Laskentatoimi

Maisterin tutkinnon tutkielma

Mikko Pohjala

2011

Aalto-yliopisto
Kauppakorkeakoulu

Positiivinen luottotietorekisteri: uhka liiketoiminnalle vai tie parempaan riskienhallintaan?

Suomalaisten sidosryhmien näkemyksiä.

Pro gradu -tutkielma
Mikko Pohjala
Syksy 2011
Laskentatoimi

Hyväksytty laskentatoimen laitoksella ___ / ___ 20__ arvosanalla _____

TUTKIJAN KIITOKSET

Haluaisin ensiksi kiittää kaikkia tutkimuksessa mukana olleiden sidosryhmien edustajia. Olen erittäin kiittollinen, että teiltä kiireistänne huolimatta löytyi aikaa ja mielenkiintoa jakaa näkemyksiänne positiivisesta luottotietorekisteristä.

Erytiskiitos Finanssivalvonnalle, joka auttoi minut alkuun tutkimuksessani. Kiitos Veli-Jukka Lehtoselle korvaamattomasta avusta haastatteluiden sopimisessa ja Peter Palmroosille sekä Matti Sunille kiitokset arvokkaista kommentteista koskien tutkimustani sekä sen toteutusta. Haluaisin vielä kiittää Anneli Tuomista lähettämäni sähköpostin lukemisesta ja sen välittämisestä eteenpäin. Ilman Finanssivalvonnan apua gradustani olisi varmasti tullut suppeampi.

Inspiraatio aiheeseen lähti ollessani töissä Nordean asiakaspalvelussa, minkä vuoksi suuri kiitos kuuluu myös Nordealle inspiroivasta ja motivoivasta työympäristöstä. Lisäksi haluaisin kiittää nykyistä esimiestäni Anne Uotista Nordea Rahastoyhtiöstä, jonka joustavat työajat mahdollistivat graduni tekemisen. Suuret kiitokset myös Nina Laaksolle ja Mikko Juntuselle mahtavasta ja iloisesta työympäristöstä. Kiitos vielä ohjaajalleni Juha Kinnuselle Aalto-yliopistosta gradun käytännön ongelmien ratkaisemisessa.

Ystävistäni haluan kiittää erityisesti Timo Huhtamäkeä, joka on auttanut minua monin tavoin tutkielmani kanssa eteenpäin. Tämä apu on ollut korvaamatonta, joten lämmin kiitos sinulle siitä. Kiitos myös Krista Tuomaiselle ja Lumikki Piiroselle rakentavasta palautteesta sekä graduni oikolukemisesta. Ja totta kai sydämellinen kiitos Pauliinalle kaikesta siitä ilosta ja energiasta, jota päivittäin elämääni tuot.

Kaikista suurin kiitos kuitenkin kuuluu vanhemmilleni, jotka ovat aina rohkaisseet, ja rohkaisevat minua edelleen, opiskelemaan. Suuri kiitos teille siitä ja kaikesta muusta, mitä olette eteeni tehneet.

Espoossa, 14.12.2011

Mikko Pohjala

POSITIIVINEN LUOTTOTIETOREKISTERI: UHKA LIIKETOIMINNALLE VAI TIE PAREMPAAN RISKIENHALLINTAAN?

SUOMALAISTEN SIDOSRYHMIEN NÄKEMYKSIÄ.

Tutkimuksen tavoitteet

Suomalaisten maksuhäiriöt ja velkaantuneisuus ovat nousseet huomattavasti 2000-luvulla. Ylivelkaantumiseen on esitetty yhtenä ratkaisuna niin sanottua positiivista luottotietorekisteriä, jonka avulla voitaisiin mahdollisesti vaikuttaa myös luotonantajien luottotappiotasoihin. Tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on selvittää positiivisen luottotietorekisterin toteutustapoja Euroopan Unionissa sekä Islannissa, Norjassa ja Sveitsissä. Tutkimuksen empiirisen osan tavoitteena puolestaan on selvittää suomalaisten sidosryhmien näkemys positiivisesta luottotietorekisteristä sekä sen eduista, haitoista ja esteistä. Tutkimus vastaa myös kysymyksiin: tulisiko rekisteri perustaa Suomeen sekä missä laajuudessa sidosryhmät toivovat rekisterin käyttöönottoa.

Tutkimuksen toteutus

Tutkimuksen teoreettinen osa koostuu kirjallisuuskatsauksesta, joka perustuu aiempaan ulkomaiseen lähdekirjallisuuteen sekä katsaukseen Euroopassa toimivista positiivisista luottotietorekistereistä. Tutkimuksen empiirinen osa toteutettiin puolistrukturoiduin sidosryhmähaastatteluin. Tutkimusta varten haastateltiin 17 edustajaa 13 sidosryhmästä, lähinnä finanssisektorilta, jonka lisäksi näkökulmansa rekisteristä antoivat Kuluttajavirasto, Tietosuojavaltuutettu sekä Verohallinto.

Tutkimustulokset

Useimmat sidosryhmät pitivät positiivista luottotietorekisteriä pääsääntöisesti positiivisena asiana. Sidosryhmistä Kuluttajavirasto ja Tietosuojavaltuutettu eivät kuitenkaan pitäneet rekisteriä tarpeellisena. Haastatellut totesivat nykytilanteen olevan hyväksyttävä luottotappioiden osalta niiden ollessa jo nykyisellään alhaisella tasolla. Osa haastatteluista kuitenkin korosti, että rekisterillä voisi olla positiivisia vaikutuksia asiakkaansuojan näkökulmasta. Sidosryhmissä uskottiin, että rekisterin avulla voitaisiin osaltaan vaikuttaa sekä maksuhäiriöiden määrään että ylivelkaantumiseen. Sidosryhmät toivoivat rekisterin vaiheittaista käyttöönottoa, jossa ensiksi luotaisiin rekisteri, joka sisältäisi lainasaldot kaikista kuluttajan lainavastuista. Rekisteriä voitaisiin myöhemmin mahdollisesti laajentaa sisältämään tietoa kuluttajan maksukäyttäytymisestä, mikäli se koettaisiin hyödylliseksi. Muuttunut toimintaympäristö, erityisesti pikavippi-ilmion syntyminen, puhuu myös positiivisen luottotietorekisterin perustamisen puolesta.

Avainsanat: luottotiedot, maksuhäiriö, maksukyvyttömyys, pikalaina, positiivinen luottotietorekisteri, ylivelkaantuminen

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Tutkimuksen motivointi	1
1.2 Tutkimuksen taustaa	3
1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset.....	5
1.4 Tutkimuksen toteuttaminen ja tulokset.....	5
1.5 Tutkimuksen rakenne	6
2 LUOTTOTIETOJEN RAPORTOINTI.....	7
2.1 Luottotietorekisterin määrittely	7
2.1.1 Negatiivinen luottotietorekisteri	8
2.1.2 Positiivinen luottotietorekisteri.....	10
2.2 Luottotietojen raportoinnin vaikutus luotonantoprosessiin	12
2.2.1 Haitallinen valikoituminen.....	12
2.2.2 Moraalikato.....	13
2.3 Aikaisempi tutkimus.....	14
3 POSITIIVINEN LUOTTOTIETOREKISTERI KÄYTÄNNÖSSÄ	19
3.1 Käytännön toteutus Euroopassa.....	19
3.2 Esimerkkejä eurooppalaisista rekistereistä.....	31
3.2.1 Ruotsi	31
3.2.2 Saksa	32
3.2.3 Iso-Britannia	33
3.2.4 Irlanti	34
4 KESKEISTEN ONGELMIEN RATKAISU EUROOPPALAISISSA REKISTEREISSÄ.....	36
4.1 Yksityisyyden suoja.....	36
4.2 Rekisterin kustannukset.....	39
4.3 Pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaaminen	40
4.4 Rekisterin kattavuus	42
5 SIDOSRYHMÄHAASTATTELUT	44
5.1 Tutkimusaineisto	44
5.2 Tutkimusmenetelmä	47
5.3 Tutkimuksen toteutus	49

6 TUTKIMUSTULOKSET	51
6.1 Nykytilanne	51
6.2 Positiivinen luottotietorekisteri yleisesti	57
6.3 Positiivisen luottotietorekisterin esteet, haitat ja edut	60
6.3.1 Rekisterin esteet	60
6.3.2 Rekisterin haitat	62
6.3.3 Rekisterin edut	67
6.4 Tietosuojavaltuutetun ja Kuluttajaviraston näkemys rekisteristä.....	71
6.5 Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Euroopassa.....	78
6.6 Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Suomessa	83
7 YHTEENVETO.....	97
7.1 Johtopäätökset	97
7.2 Tutkimuksen rajoitukset	100
7.3 Mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita.....	101
8 LÄHTEET.....	103
9 LIITTEET.....	110

TAULUKOT

TAULUKKO 1. POSITIIVISEN LUOTTOTIETOREKISTERIN SIDOSRYHMÄT	4
TAULUKKO 2. POSITIIVISEN LUOTTOTIETOREKISTERIN HYÖDYT SIDOSRYHMILLE.....	11
TAULUKKO 3. LUOTTOTIETOREKISTERIT EUROOPASSA.....	20
TAULUKKO 4. TIETOJEN TALLENTAMINEN LAINATYYPEITTÄIN.....	22
TAULUKKO 5. POSITIIVISTEN LUOTTOTIETOJEN KERÄÄMINEN	24
TAULUKKO 6. MAKSUHÄIRIÖIDEN TALLENNUSAJAT (KUUKAUTTA).....	28
TAULUKKO 7. KYSELYTIEDOT	30
TAULUKKO 8. PÄIVITYSTIHEYS EUROOPASSA.....	38
TAULUKKO 9. RAPORTOINTIKYNNYS	43
TAULUKKO 10. HAASTATELTAVAT.....	44
TAULUKKO 11. ULKOMAISET HAASTATELTAVAT.....	45
TAULUKKO 12. SIDOSRYHMIEN SUHTAUTUMINEN POSITIIVISEEN LUOTTOTIETOREKISTERIIN.....	57
TAULUKKO 13. REKISTERIN KUSTANNUKSET.	63
TAULUKKO 14. REKISTERIN PAKOLLISUUS	83
TAULUKKO 15. SIDOSRYHMIEN NÄKEMYS REKISTERIN SISÄLLÖSTÄ.	85
TAULUKKO 16. REKISTERIN SIJAINTI.	90
TAULUKKO 17. REKISTERIN YLLÄPITÄJÄ.	91
TAULUKKO 18. REKISTERIN PÄIVITYSFREKVENSSI.....	95

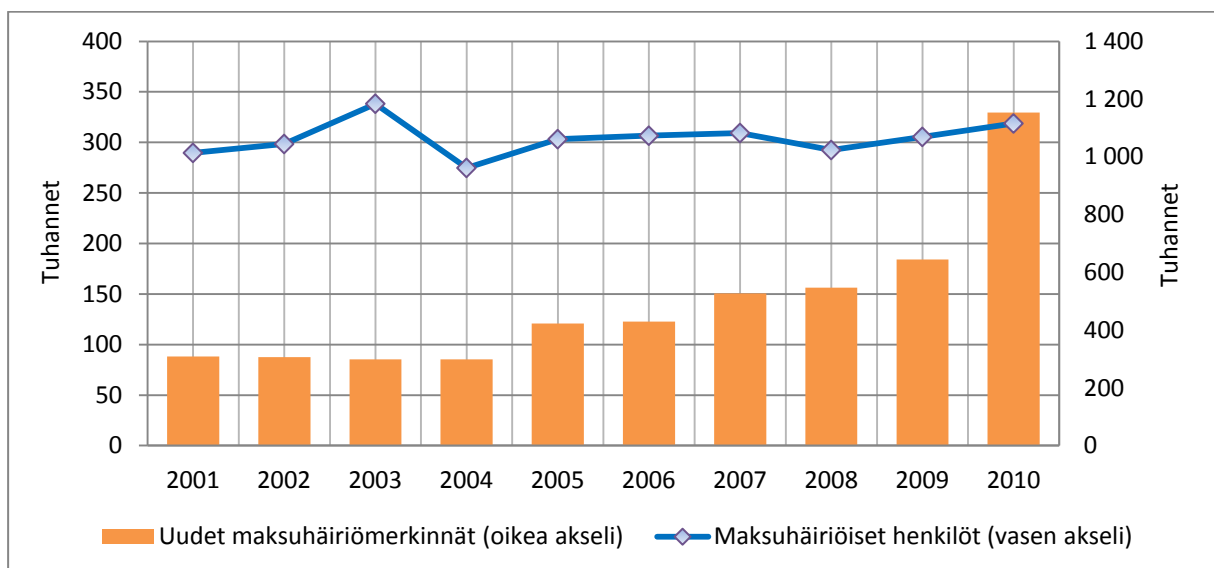
KUVAT

KUVA 1. MAKSUHÄIRIÖIDEN KEHITYS 2001 - 2010.....	1
KUVA 2. PANKKIKONSERNIEN JÄRJESTÄMÄTTÖMÄT SAAMISET JA ARVONALENTUMISTAPPIOT.	56

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen motivointi

Maksuhäiriömerkinnät ovat lisääntyneet Suomessa hälyttävällä tahdilla vuodesta 2005 lähtien. Vuonna 2010 maksuhäiriömerkintöjen määrä nousi huikeat 80 % edellisvuodesta määrän noustessa 1,1 miljoonaan maksuhäiriömerkintään (Taloussanomat 12.1.2011). Mielenkiintoista ilmiössä on se, että vaikka maksuhäiriömerkintöjen lukumäärä on kasvanut dramaattisesti, maksuhäiriöisten henkilöiden lukumäärä ei ole juuri muuttunut, mikä voi indikoida maksuhäiriömerkintöjen kasaantumista enenevässä määrin samoille henkilöille. Alla olevasta kuvasta yksi on havaittavissa maksuhäiriömerkintöjen ja maksuhäiriöisten henkilöiden lukumäärän kehitys vuosina 2001 - 2010. Liitteessä yksi on annettu tarkemmat luvut maksuhäiriömerkinnöistä sekä maksuhäiriöisistä henkilöistä.

KUVA 1. MAKSUHÄIRIÖIDEN KEHITYS 2001 - 2010

Lähde: Suomen Asiakastiedon tilastot

Suomessa on viime aikoina keskusteltu paljon niin sanotun positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotosta (ks. esim. Kauppalehti 13.1.2011 ja 8.2.2011). Positiivisella luottotietorekisterillä viitataan rekisteriin, johon tallennetaan tietoja kuluttajan lainojen kokonaismääristä eli siten hänen maksukyvyystään. Tällä hetkellä Suomessa on käytössä ainoastaan maksuhäiriörekisteri, johon tallennetaan tiedot kuluttajan ulosottoon päätyneistä laskuista sekä hoitamattomista kulutusluottosopimuksista. Täten nykyinen rekisteri kertoo ainoastaan kuluttajan epäonnistuneesta maksukäyttäytymisestä. Suomi onkin yksi neljästä

EU-maasta, jossa jaetaan ainoastaan negatiivisia luottotietoja luotonhakijoista. Maksuhäiriömerkintöjen kasvun hidastamiseksi on tarjottu ratkaisuna niin sanottua positiivista luottotietorekisteriä, joka tarjoaisi pankeille enemmän tietoa kuluttajista lainanottotilanteesta ja vähentäisi siten mahdollisesti maksuhäiriömerkintöjä kattavamman informaation ansiosta (Taloussanomien 6.7.2010). Esimerkiksi Suomen Asiakastiedon arvion mukaan Suomessa voisi olla jopa 100 000 maksuhäiriöistä henkilöä vähemmän kuin nykytilanteessa, mikäli positiivinen luottotietorekisteri olisi käytössä (Helsingin Sanomat 19.8.2010). Keskustelu positiivisesta luottotietorekisteristä käy kiivaana myös niissä maissa, joissa rekisteri ei ole vielä käytössä. Esimerkiksi Australian hallitus esitti helmikuussa 2011 muutoksia maan Privacy Actiin (laki yksityisyydensuojasta), mikä mahdollistaisi positiivisen luottotietorekisterin käyttöönoton (KPMG 2011). Myös Ranskassa positiivista luottotietorekisteriä on pohdittu vuodesta 2005 lähtien maan erittäin tiukasta yksityisyyden suojasta huolimatta (Oxera 2005).

Negatiivista luottotietorekisteriä on kritisoitu juuri siitä, että se ei vastaa kaikkiin luotonhakijaa koskeviin kysymyksiin luotonmyöntötilanteessa, kuten kysymykseen tämän vastuista toisissa rahoituslaitoksissa. Ekonomistit ovat jo pitkään olleet vakuuttuneita tiedon jakamisen tärkeydestä luottomarkkinoilla (Akerlof 1970; Stiglitz & Weiss 1981), sillä epätäydellinen informaatio voi johtaa haitalliseen valikoitumiseen ja jopa luotonannon säännöstelyyn (Stiglitz & Weiss 1981). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että luotonhakijan hakiessa luottoa luotonantajilla ei ole mahdollisuutta tarkistaa hänen jo olemassa olevia lainavastuitaan toisista rahoituslaitoksista. Tämä mahdollistaa järjestelmän väärinkäytön, mikä voi johtaa luotonhakijan ylivelkaantumiseen ja siten maksuhäiriöön luotonhakijalle ja luottotappioon luotonantajalle. Negatiivinen luottotietorekisteri voikin johtaa kahdenlaisen virheeseen, jotka Barron ym. (2003) luokittelevat kahteen tyyppiin. Tyypin I virheellä tarkoitetaan tilannetta, jossa luottoa ei anneta puutteellisten tietojen vuoksi luotonhakijalle, vaikka hän pystyisi huolehtimaan siitä. Tyypin II virheellä puolestaan viitataan tilanteeseen, jossa luotonhakijalle myönnetään luotto, josta hän ei pysty huolehtimaan.

Huolimatta aiheen käytännönläheisyydestä, positiivista luottotietorekisteriä ei juuri ole käsitelty akateemisissa tutkimuksissa. Suomalaisiin tutkimuksiin tutkija ei ole törmännyt, kun taas ulkomailla tutkimus on keskittynyt pienelle joukolle tutkijoita. On suorastaan ironista, kuinka vähän luottotietojen raportoimista on tutkittu siitäkin huolimatta, että luottotiedoilla on suuri merkitys kuluttajien arjessa. Ilmapiiri on varsin otollinen aiheen tutkimiselle juuri nyt, sillä positiivisesta luottotietorekisteristä käydään vilkasta keskustelua sekä Suomessa että

ulkomailla. Pro gradu-työn tekeminen aiheesta voisi mahdollisesti aktivoida yhteiskunnallista keskustelua positiivisesta luottotietorekisteristä sekä sen mahdollisesta käyttöönotosta.

Tutkija aloitti tutkielmansa tekemisen virallisesti tammikuussa 2011. Suomessa käytiin eduskuntavaalit huhtikuussa 2011, minkä jälkeen hallituksen muodostivat Kansallinen Kokoomus, Suomen Sosiaalidemokraattinen Puolue, Vasemmistoliitto, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Vihreä liitto sekä Suomen Kristillisdemokraatit. Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa ilmaistaan huoli pikalainojen tuomista ongelmista seuraavin sanankääntein:

”Etsitään tarkoituksenmukainen tapa yhtenäistää talous- ja velkaneuvonnan palveluja ja kehitetään sosiaalista luottotusta yllättävien talousongelmien hoidossa. Käräjäoikeuksien käsitlemistä velkomis-kanteista yli puolet johtuu ns. pikavipeistä. Pikaluottoihin liittyvät kasvaneet ongelmat edellyttävät lainsäädännön tiukentamista. Selvitetään positiivisen luottorekisterin järjestämistä.” (lähde: Valtioneuvosto)

Uusi hallitus selvittää siis positiivisen luottotietorekisterin järjestämisen mahdollisuutta Suomessa, mikä indikoi sekä aiheen ajankohtaisuutta että sen yhteiskunnallista merkitystä.

1.2 Tutkimuksen taustaa

Positiivisen luottotietorekisterin käyttöönottoa on jo kertaalleen harkittu Suomessa vuonna 2006. Tällöin rekisterin käyttöönottoa ei puollettu sen vuoksi, että positiivisten luottotietojen tallentamisen ei koettu olevan tarpeellista. Rekisterin käyttöönottoon koettiin liittyvän muitakin suuria kysymyksiä, kuten vaikeus saada rekisteristä kattava sekä mahdollisen tietojärjestelmän perustaminen ja sen ylläpidosta aiheutuvat kustannukset. (ks. hallituksen esitys 241 luottotietolain muuttamisesta vuodelta 2006). Yhteiskunnallisessa keskustelussa rekisterin käyttöönotolla on kannattajansa ja vastustajansa. Tutkija on kerännyt seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon yksi rekisterin kannattajia ja vastustajia heidän julkisuudessa antamien lausuntojensa perusteella. Joidenkin intressiryhmien kohdalla kanta on epäselvä, minkä vuoksi he löytyvät taulukon kolmannesta sarakkeesta. Taulukko yksi luo mielenkiintoisen pohjan tutkimukselle, sillä tutkimuksessa selvitetään sidosryhmien suhtautumista rekisteriin. On mielenkiintoista tutkia ovatko sidosryhmät edelleen samaa mieltä rekisteristä vai onko heidän näkemyksensä muuttunut.

TAULUKKO 1. POSITIIVISEN LUOTTOTIETOREKISTERIN SIDOSRYHMÄT

Kannattaa	Vastustaa	Kanta epäselvä
Suomen Asiakastieto	Suurimmat pankkikonsernit	Finanssivalvonta
Takuu-Säätiö	Kuluttajavirasto	Velkaneuvonta
Luottomiehet Ry	Finanssialan Keskusliitto	Oikeusministeriö
	Tietosuojavaltuutettu	

Lähde: Mukailleen Luottolinkki 04/2010

Taulukosta on havaittavissa, että luottoalan toimijat kannattavat rekisteriä, kun taas vastustus keskittyy pankkisektorille sekä kuluttajan oikeuksia valvoviin viranomaisiin. Pankkien äänenkannattaja Finanssialan Keskusliitto ei puoltanut rekisterin perustamista vuonna 2006, mutta Kauppalehden artikkelissa 13.1.2011 Finanssialan Keskusliiton pankki- ja rahoitusalan lainsäädännön johtaja Helena Laine pyörittelee asian haittoja ja hyötyjä ottamatta suoraan kantaa rekisteriin. Johtopäätöksenä voitaneenkin todeta, että luotto- ja perintäala toivoo rekisterin käyttöönottoa Suomessa, kun taas lainanantajapuoli ei kannata rekisterin perustamista. Tämä on luontevaa jo siksi, että rekisteri voi kiristää kilpailua luottomarkkinoilla, mikä voi aiheuttaa haasteita pankeille kilpailun ollessa kireää jo nyt. Kuitenkin riskienhallinnan näkökulmasta rekisteri voi olla hyödyllinen, minkä vuoksi luotto- ja perintäala kannattaa rekisteriä. Yllä mainitusta huolimatta on kuitenkin hyvä muistaa, että sidosryhmien näkemykset eivät liene ehdottomia. Erityisesti rekisterin kustannukset sekä mahdollisesti myös muut syyt, kuten yksityisyyden suojan ongelma, vaikuttanevat sidosryhmien näkemyksiin positiivisesta luottotietorekisteristä sekä sen tarpeellisuudesta.

Positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotolle on myös lainsäädännöllisiä esteitä. Luottotietorekisterin toiminta Suomessa perustuu Luottotietolakiin (ks. Luottotietolaki 11.5.2007/527), joka sanelee tiedot, joita kuluttajasta on mahdollista tallettaa luottotietorekisteriin. Lain 12§ sallii yksilöintitietojen, eli käytännössä henkilötunnuksen, tallentamisen ja 13§ mukaan luottotietorekisteriin voidaan tallettaa myös maksuhäiriötietoja. Täten positiivisten luottotietojen tallentaminen ei nykyisen lainsäädännön mukaan ole mahdollista. Henkilötietolain tarkoituksena on puolestaan toteuttaa yksityiselämän suojaa. Henkilötietolain 8 § 1 momentin mukaan henkilötietoja voidaan tallentaa vain mikäli rekisteröity antaa siihen suostumuksensa tai esimerkiksi jos rekisteröity on asiakassuhteessa rekisterinpitäjään. Toisaalta Suomen perustuslain 10§ 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä on turvattu. Positiivinen luottotietorekisteri voisi laajimmillaan koota tietoja kuluttajan tuloista, minkä voidaan katsoa rikkovan tätä yksityisyyden suojaa. Tätä mieltä on

erityisesti Kuluttajavirasto (ks. esim. Kuluttajavelallisen aseman parantamiseen tähdänneet toimenpiteet 1990-luvulta lähtien).

1.3 Tutkimuksen tavoitteet ja rajaukset

Tällä tutkimuksella on kaksi tavoitetta. Tutkimuksen kirjallisuuskatsauksen tavoitteena on ensiksi selvittää eroavaisuuksia Euroopan eri maiden tavoissa raportoida positiivisia luottotietoja kuluttajista. Keskeisenä tutkimustavoitteena kirjallisuuskatsauksessa on myös selvittää miten positiivisen luottotietorekisterin keskeiset ongelmat on ratkaistu eurooppalaisissa luottotietorekistereissä. Tutkimuksen tärkeimpänä tehtävänä on kuitenkin vastata kysymykseen: tulisiko Suomeen implementoida positiivinen luottotietorekisteri ja missä laajuudessa. Näihin kysymyksiin haetaan vastausta sidosryhmähaastatteluilla. Keskeisenä aiheena voidaan pitää vielä positiivisen luottotietorekisterin mukanaan tuomien etujen ja haittojen selvittämistä sekä pankkisektorille että yksittäisille kuluttajille.

Positiivisen luottotietorekisterin on toteutettu eri puolilla maailmaa eri tavoin, mutta tässä tutkimuksessa keskitytään ainoastaan eurooppalaisiin rekistereihin. Kuitenkaan tutkimuksen tarkoituksena ei ole kartoittaa jokaisen Euroopan maan luottotietorekisterikäytäntöä, vaan tutkija keskittyy Euroopan Unioniin kuuluviin maihin. Tutkimuskohde on rajattu koskemaan EU-maita sekä Islantia, Norjaa ja Sveitsiä jotka eivät ole EU:n jäseniä. EU-27 mailla tarkoitetaan maita, jotka ovat Euroopan Unionin jäseniä, eli käytännössä tarkasteluun otetaan mukaan Belgia, Bulgaria, Espanja, Hollanti, Irlanti, Iso-Britannia, Itävalta, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Tanska, Tšekki, Unkari ja Viro (OECD, Glossary of Statistical Terms). Tarkasteluun otetaan mukaan myös Euroopan Unionin ulkopuoliset valtiot Islanti, Norja ja Sveitsi, koska kyseiset maat ovat länsimaisia hyvinvointiyhteiskuntia, minkä lisäksi ne tekevät läheistä yhteistyötä Euroopan Union kanssa (European Union External Action).

1.4 Tutkimuksen toteuttaminen ja tulokset

Tutkimuksessa tarkastellaan eri Euroopan maissa käytössä olevia positiivisia luottotietorekistereitä, jotta on mahdollista vertailla eroavaisuuksia eri maiden raportointikäytännöissä. Eri rekisterimuotojen tutkiminen muodostaa tutkimuksen institutionaalisen viitekehyksen. Institutionaalisuus on perusteltavissa, sillä luottotietorekisterin voidaan katsoa olevan vakiintunut käytäntö. Empiiristä tutkimusta varten haastatellaan positiivisen luottotietorekisterin sidosryhmien edustajia Finanssivalvonnasta,

Kuluttajavirastosta, Suomen Asiakastiedosta, Suomen Pankista, suurimmista Suomessa toimivista pankkikonserneista (Aktia, Handelsbanken, Hypo Pankki, Nordea, OP-Pohjola ja Sampo Pankki), Tietosuojavaltuutetun toimistosta sekä Verohallinnosta. Edelleen mielipiteensä rekisteristä antaa pikalainayritys Ferratum, jonka voidaan katsoa edustavan pikalainayritysten näkökantaa rekisteriin.

Tutkimustulosten mukaan sidosryhmät suhtautuivat positiiviseen luottotietorekisteriin melko myönteisesti, joskin eroavaisuuksia sidosryhmien väliltä löytyi. Lähtökohtaisesti sidosryhmät olivat tyytyväisiä nykytilanteeseen, sillä luottotappiot ovat Suomessa kansainvälisesti katsottuna alhaisella tasolla. Kuitenkin rekisteristä katsottiin olevan mahdollisesti hyötyä kuluttajille. Erityisesti esille nostettiin ylivelkaantuneiden kuluttajien auttaminen positiivisen luottotietorekisterin avulla. Sidosryhmät toivoivat rekisterin vaiheittaista käyttöönottoa, jolloin myös kustannuksia voitaisiin jaksottaa useammalle vuodelle. Kaiken kaikkiaan sidosryhmät pitivät tutkimusaihetta sekä mielenkiintoisena että hyödyllisenä.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Johdannon jälkeen kappaleessa kaksi käydään läpi luottotietojen raportoinnin käsittelyä aikaisemmassa akateemisessa kirjallisuudessa. Kyseisessä kappaleessa lukijalle määritellään myös tutkimuksessa käytettävät keskeisimmät käsitteet. Kappaleessa kolme kuvaillaan puolestaan eri EU-maissa käytössä olevia positiivisia luottotietorekistereitä, minkä jälkeen kappaleessa neljä pyritään löytämään vastauksia positiivisen luottotietorekisterin perustamiseen liittyviin keskeisiin ongelmiin. Empiiriseen tutkimukseen edetään kappaleessa viisi, jossa esitellään tutkimusaineisto, tutkimusmenetelmät sekä kuvaillaan tutkimuksen toteutustapa. Tämän jälkeen sidosryhmähaastattelut puretaan auki kappaleessa kuusi, jossa esitellään tutkimuksen keskeisimmät tulokset. Lopuksi tutkielma tiivistetään yhteen seitsemännessä kappaleessa, jossa esitetään myös mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia sekä pohditaan tutkielman rajoituksia.

2 LUOTTOTIETOJEN RAPORTOINTI

2.1 Luottotietorekisterin määrittely

Lukijan on tärkeää ymmärtää ensiksi luottotietorekisterin käsite, ennen kuin määrittelyä voidaan tarkentaa negatiivisen ja positiivisen luottotietorekisterin tasolle. Suomen Asiakastiedon mukaan luottotietorekisterin tarkoituksena on antaa käsitys kuluttajan taloudellisesta asemasta sekä kyvystä hoitaa sitoumuksiaan. Tällä tavalla voidaan arvioida henkilön luotettavuutta. (Suomen Asiakastieto, Mitä tietoja luottotietorekisterissä voi olla?). Myös Miller on samoilla linjoilla, ja toteaa, että luottotietorekisterit voivat vähentää informaation epäsymmetriaa niiden sisältämien aikaisempien maksuhistoriatietojen ansiosta. Yhteenvetona hän toteaa, että luottotietorekisteri viittaa kuluttajatietokantaan, jonka keskeinen anti luotonantajalle on kuluttajan aikaisempi maksuhistoria. (Miller 2003, 26 - 27).

On mahdollista, että luottotietorekisteri toimii valtion ohjauksen alla esimerkiksi keskuspankin yhteydessä tai vaihtoehtoisesti luottotietorekisterissä olevat tiedot voi toimittaa myös yksityinen yritys. Julkiset luottotietorekisterit on perustettu alun pitäen valvomaan pankkisektoria, minkä vuoksi julkisiin rekistereihin raportoidaan yleensä vain suuret, tietyn summan ylittävät lainat (ks. esim. Jappelli & Pagano 2002). Esimerkiksi Saksassa julkiseen rekisteriin raportoidaan vain yli 1 500 000 euroa ylittävät lainat (Experian 2009). Myös San José Riestra (2002) on määrittelyssään samoilla linjoilla todeten, että osa Euroopassa olevista julkisista luottotietorekistereistä on perustettu juuri monitoroimaan yksityishenkilöiden luotonannon kehitystä ja velkaantuneisuutta. Semenova (2006) puolestaan kiteyttää julkisen ja yksityisen luottotietorekisterin erot vapaaehtoisuuteen ja kustannuksiin. Yksityinen luottotietorekisteri toimii vapaaehtoisuuden ja vastavuoroisuuden periaatteen mukaan, kun taas julkiseen luottotietorekisteriin tiedot on pakko raportoida. Eroavaisuuksia voi löytyä myös kustannusten kohdalla, sillä julkiset luottotietorekisterit voivat olla maksuttomia. International Financial Corporationin tutkimuksen (2006) mukaan ainoastaan neljä 57 tutkimuksessa mukana olleesta julkisesta luottotietorekisteristä peri maksuja, mikä tukee Semenovan tutkimustuloksia.

Tietojen jakaminen voi perustua kansalliseen lainsäädäntöön tai vastavuoroisuuden periaatteeseen. Voidaan toki kysyä, että onko lainsäädäntöön perustuva velvollisuus paras keino tiedon jakamiseen, mutta tämä on kaikesta huolimatta katsottu parhaaksi tavaksi toimia ainakin viidessä EU-maassa: Belgiassa, Hollannissa, Kreikassa, Sloveniassa sekä Unkarissa. Mielenkiintoista on, että Belgiassa, Hollannissa sekä Norjassa luotonantajalla on velvollisuus

konsultoida luottotietorekisteriä asiakkaan luotonhakuprosessin yhteydessä. (Gerhardt & Rothmund 2011). Kuitenkin useimmissa eurooppalaisissa valtioissa luottotietorekisterit, positiiviset ja negatiiviset, perustuvat vapaaehtoisuuteen. Esimerkiksi Iso-Britanniassa rekisteri perustuu vastavuoroisuuden periaatteeseen, jossa rahoituslaitos saa ainoastaan samantyyppistä tietoa, kuin mitä on itse valmis toimittamaan rekisteriin (Experian 2009).

Suomessa alalla toimii kaksi yritystä: Suomen Asiakastieto sekä Soliditet (Bisnode Finland Oy). Ulkomailla luottotietorekisterien ylläpito ei välttämättä ole yhtä keskittynyttä toimintaa: esimerkiksi USA:ssa toimii kolmen suuren luottopalveluyrityksen Experianin, Equifaxin ja TransUnionin ohella satoja pienempiä yrityksiä (Jentzsch 2006, 87). Viimeaikainen trendi on ollut alan konsolidoituminen erityisesti Euroopassa, jossa luottotietorekisterit toimivat ennen 1990-lukua hyvin kansallisella tasolla (Jentzsch 2006, 98). Nykyään Euroopassa toimii kaksi rajojen ylittävää luottotietoyritystä: Experian ja CreditInfo (IFC, Private Credit Bureaus Around the World).

Luottotietorekisterit voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin. Ensimmäisenä vaihtoehtona luottotietorekistereihin voidaan kerätä kuluttajan vastaista, niin sanottua negatiivista tietoa, kuten maksuhäiriötietoja. Esimerkkeinä voidaan mainita Ranska ja Suomi. Toisaalta osa luottotietorekistereistä kerää kuluttajista niin sanottua positiivista tietoa, kuten luoton avoinna olevan velkasaldon tapaisia tietoja. Myös näiden kahden rekisterin yhdistelmä on mahdollinen, joita useimmat eurooppalaiset rekisterit edustavat. Eurooppalainen luottotietofirmojen yhteisjärjestö Accis, joka toimii 20:ssä tämän tutkimuksen 30 maasta, teetti jäsenorganisaatioissaan kyselytutkimuksen, jonka mukaan sen jäsenyrityksistä 92 % toimitti negatiivista tietoa kuluttajista, kun taas positiivista luottotietoa keräsi 67 % (Accis 2006). Myös International Financial Corporationin (2006) mukaan noin 68 % luottotietorekistereistä toimittaa positiivisia luottotietoja kuluttajista. Heidän selvityksessään on tämän lisäksi eritelty ainoastaan negatiivisia tietoja keräävät rekisterit, joiden osuus on 32 %. On hyvä huomata, että IFC:n selvitys on maailmanlaajuinen verrattuna Accisin Eurooppa-keskeiseen tutkimukseen.

2.1.1 Negatiivinen luottotietorekisteri

Yksinkertaisin ja kustannustehokkain luottotietorekisteri on niin sanottu blacklist-rekisteri, joka kerää ainoastaan tietoa kuluttajan konkurssista ja maksuhäiriöistä (Bertola 2006, 359). Miller on määritelmän kanssa samoilla linjoilla, ja toteaa, että negatiivinen informaatio

käsittää merkinnät myöhästyneistä maksuista, konkurseista ja muusta normaalista poikkeavasta maksukäyttymisestä (Miller 2003,27).

On tärkeää selventää lukijalle ero suomalaisen maksuhäiriön ja joissakin maissa käytössä olevan henkilökohtaisen konkurssin välillä. Esimerkiksi Yhdysvalloissa kuluttajalla on mahdollisuus hakeutua konkurssiin, ja hakea lainojen anteeksiantoa lähes kokonaan (ns. Chapter 7-menettely) tai mahdollisuutta tehdä pitkäaikainen maksusuunnitelma lainojen poismaksamiseksi (ns. Chapter 13-menettely) (Xiao 2008, 364). Suomessa kuluttajan konkurssi ei ole mahdollinen, vaikka asiasta on usein keskusteltukin (ks. mm. Eduskunnan Kirjallinen kysymys 201/2009). Sen sijaan Suomessa kuluttaja voi hakeutua velkajärjestelyyn, jossa tuomioistuin vahvistaa kuluttajan maksukykyä vastaavan maksuohjelman (Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/57, 1§). Amerikkalainen kuluttajan konkurssi Chapter 13 osalta vastanee suomalaista velkajärjestelyä suurilta osilta. Kun ulkomailla siis kerätään tietoa kuluttajan konkurssista ja muista maksuhäiriöistä, Suomessa kerätään vastaavasti tietoa ainoastaan maksuhäiriömerkinnöistä. Suomalaiseen maksuhäiriörekisteriin kirjataan maksuhäiriö, mikäli kuluttaja ei ole hoitanut laskujaan ajallaan. Yritys siirtää kuluttajan maksamatta jääneen laskun yleensä perintätoimistolle, josta se siirtyy ulosottoon, mikäli kuluttaja ei tee maksusuunnitelmaa perintätoimiston kanssa. Vaihetta, jossa saatava on perintätoimiston perittävänä, kutsutaan vapaaehtoiseksi perinnäksi, ulosottovaihetta puolestaan oikeudelliseksi perinnäksi. Oikeuden päätöksen avulla velkoja voi turvautua ulosmittaukseen saatavan turvaamiseksi. Oikeuden päätös myös aiheuttaa maksuhäiriömerkinnän maksuhäiriörekisteriin. (Lindström 2005, 215-221.). Luotonantajan on myös mahdollista tallettaa rekisteriin suoraan maksuhäiriömerkintä, mikäli kuluttajan kulutusluottosopimus on viivästynyt yli 60 päivää alkuperäisestä eräpäivästä (Luottotietolaki 14§). Maksuhäiriötiedot ja niitä täydentävät tiedot, joita luottotietorekisteriin on mahdollista tallettaa, ilmenevät Luottotietolain 13 pykälästä.

Padilla ja Pagano (2000) tuovat artikkelissaan esille negatiivisen luottotietorekisterin hyödyt luotonantajille. He korostavat, että tietojen jakamisen tulisi vähentää haitallisen valikoitumisen ongelmaa, minkä lisäksi se yhtenäistää pankkien luotonantopolitiikkaa. Tässä yhteydessä Padilla ja Pagano viittaavat haitallisella valikoitumisella hyvän maksuhistorian omaavien kuluttajien poistumiseen markkinoilta, jolloin jäljelle jäävät vain heikomman maksukyvyyn kuluttajat. He kuitenkin korostavat, että maksuhäiriötietojen jakaminen toimii yleensä eräänlaisena rankaisevana efektinä, sillä mahdollinen maksuhäiriö tuhoaa kuluttajan mahdollisuudet saada luottoa rahoituslaitoksista. Johtopäätöksenä Padilla ja Pagano

ehdottavat, että tämän rankaisuefektin vuoksi kuluttaja kiinnittää erityistä huomiota taloudenpitoonsa ja täten yrittää kaikin keinoin välttää laskun maksamatta jättämisen ja siten maksuhäiriön. Negatiivisen luottotietorekisterin puitteissa maksuhäiriötä pidetään tärkeimpänä indikaattorina ennustettaessa kuluttajan maksukykyä tulevaisuudessa, eli kuluttajan käyttäytyminen menneisyydessä on paras ennuste hänen tulevasta käyttäytymisestään (Jentsch 2003).

2.1.2 Positiivinen luottotietorekisteri

Positiivisella luottotietorekisterillä viitataan luottotietorekisterin muotoon, jossa asiakkaasta kerätään myös positiivista informaatiota (Miller 2003, 27). Positiivisen luottotietorekisterin rakenne eroaa luonnollisesti maittain, mutta yhteistä rekistereille on, että niihin kerätään kuluttajan lainojen, joko kaikkien tai osan, velkasaldot. Täten luotonantajan on helpompi muodostaa kuva kuluttajan kokonaistilanteesta ja rekisteri helpottaa siten kuluttajaan liittyvän riskin arviointia. Edistyneimmät positiiviset luottotietorekisterit keräävät kuluttajan lainasitoumusten ohella myös muuta informaatiota, kuten kuluttajan demografisia tietoja. (Bertola 2006, 360). Esimerkiksi Iso-Britannian suurin luottopalveluyhtiö Experian kerää tietoa muun muassa asiakkaan lainojen määrästä, luottolimiiteistä, luottorajamuutoksista, luotolta tehtävistä käteisnostoista sekä asiakkaan takaisinmaksutavasta. Pankeilta saatavan tiedon lisäksi rekisteriin kerätään tietoa teleoperaattoreilta sekä kauppojen luottokorteista. (Experian 2009). Jentsch (2003) toteaa lyhyesti, että positiivinen luottotietorekisteri toimii oletuksella, että kuluttajan tämänhetkinen velkaantuneisuus indikoi kuluttajan tulevaa maksukykyä. Myös Pagano ja Jappelli (1993) tuovat informaation jakamista koskevassa artikkelissa esille, kuinka tärkeää tiedon jakaminen on luottomarkkinoilla. He toteavat, että kattavamman informaation avulla kilpailu markkinoilla lisääntyy ja lainanantovolyymi kasvaa, minkä lisäksi tehokkuus markkinoilla paranee. Täten kattavampi informaatio mahdollistaa luotonannon paremman ja tehokkaamman jakautumisen kuluttajien kesken, millä he viittanevat siihen, että luotot kohdistuvat kuluttajille, jotka pystyvät ne todella maksamaan.

Yksi maailman suurimmista luottotietofirmoista, TransUnion, implementoi positiivisen luottotietorekisterin Hong Kongiin vuonna 2003. Rekisterin käyttöönoton jälkeen TransUnion (2007) teki tutkimuksen rekisterin vaikutuksista sen eri sidosryhmiin. Erityisesti esille nostetaan käyttöönoton myönteiset vaikutukset, joista mainitaan muun muassa luotonannon kasvu sekä kilpailun lisääntyminen pankkisektorilla. Alla olevaan taulukkoon kaksi on kerätty

TransUnionin sekä Hong Kong Monetary Authorityn löytämät positiivisen luottotietorekisterin hyödyt sen eri sidosryhmille: kuluttajille, pankeille sekä yhteiskunnalle.

TAULUKKO 2. POSITIIVISEN LUOTTOTIETOREKISTERIN HYÖDYT SIDOSRYHMILLE

Hyödyt pankeille	Hyödyt kuluttajille	Hyödyt yhteiskunnalle
Antaa kuvan asiakkaan asioinnista muissa pankeissa	Tarjoaa insenttiivin säilyttää hyvät luottotiedot	Vakauttaa pankkisektoria
Nopeuttaa lainanantoprosessia	Palkitsee tunnolliset maksajat	Rohkaisee tunnollista maksukäyttäytymistä
Laajentaa asiakaspohjaa	Antaa paremman kokonaiskuvan kuin maksuhäiriörekisteri	Rohkaisee vakaata kasvua pankkisektorilla
Parantaa lainahakemusten laatua		
Auttaa markkinoinnin suunnittelussa		

Lähde: Hong Kong Monetary Authority 2006; TransUnion 2007.

Pääsääntöisesti positiivisen luottotietorekisterin nähtiin parantavan pankkien lainanantoprosessia lisääntyneen läpinäkyvyyden ansiosta. Kuluttajien katsottiin hyötynneen myös, sillä rekisterin arvioitiin palkinneeen tunnolliset maksajat. Luultavammin tämä realisoituu alempien lainamarginaalien muodossa. Yhteiskunnallisella tasolla eduksi nostettiin vielä pankkisektorin vakautuminen.

Mielenkiintoista on, että positiivisen luottotietorekisterin koettiin helpottavan luotonantajien markkinoinnin suunnittelua, sillä positiivisen tiedon avulla heidän olisi helpompi segmentoida kuluttajia. Tarkemmin tätä etua ei ole TransUnionin tutkimuksessa avattu, joten jää avoimeksi tarkoitetaanko tällä kohdennettua markkinointia muiden luotonantajien asiakkaille, mikä sotisi positiivisen luottotietorekisterin käyttöideaa vastaan. Esimerkiksi Iso-Britanniassa positiivisen luottotietorekisterin käyttö markkinointitarkoituksiin on tiukasti kielletty rekisteristä poissulkemisen uhalla (Experian 2009).

Suurimpana erona negatiivisen ja positiivisen luottotietorekisterin välillä on siis raportoitavan tiedon laajuus ja tarkkuus. Toinen, sisältöön liittymätön, ero koskee rekisterin kustannuksia. Suomalaiset sidosryhmät suhtautuvat positiiviseen luottotietorekisteriin penseästi suurten kustannusten pelossa (Kauppalehti 13.1.2011). San José Riestra (2002) selvitti tutkimuksessaan positiivisen ja negatiivisen luottoraportin eroja Euroopassa. Esimerkiksi Itävallassa positiivista tietoa sisältävä raportti maksoi noin kaksi kertaa negatiivista raporttia enemmän, kun taas toisaalta Portugalissa positiivinen raportti on jopa hiukan halvempi. On

kuitenkin hyvä huomata, että tutkimus on toteutettu vuonna 2002, eikä vastauksia saatu kuin muutamasta maasta. Tästä johtuen johtopäätöksiä ei kannattane vetää suuntaan tai toiseen.

2.2 Luottotietojen raportoinnin vaikutus luotonantoprosessiin

2.2.1 Haitallinen valikoituminen

Akerlof (1970) tuo artikkelissaan esille, kuinka epäsymmetrisen informaation vuoksi markkinoilla, joilla ei voida tarkkaan määritellä yksittäisten tuotteiden laatua, voidaan arvioida ainoastaan tuotteiden keskimääräinen laatu. Esimerkkinä Akerlof käytti käytettyjen autojen markkinoita, jossa kuluttaja ei voi varmuudella arvioida ostettavan auton laatua. Pidemmällä aikavälillä tämä tarkoittaa sitä, että hyvät tuotteet poistuvat markkinoilta, jolloin markkinoille jää jäljelle ainoastaan keskitasoisia tai huonoja tuotteita, mikä puolestaan uhkaa koko markkinoiden olemassaoloa. Luottomarkkinoilla pieniriskisen kuluttajan voidaan katsoa kuvastavan hyvää tuotetta, jonka lainanantaja haluaa asiakkaakseen.

Stiglitz ja Weiss (1981) vievät Akerlofin ajattelua pidemmälle ja soveltavat sitä luottomarkkinoille. Heidän mukaan epätäydellisestä informaatiosta johtuen luottomarkkinoilla voidaan joutua säännöstelemään luotonannon määrää siitäkkin huolimatta, että markkinat olisivat kilpailullisessa tasapainossa. He jatkavat ja toteavat, että kun kuluttajalle on jo myönnetty luotto, hänellä voi olla kiusaus jättää se maksamatta. He perustelevat väitettään siten, että mikäli luottomarkkinoilla ei ole tehokasta informaation jakamiseen keskittynyttä järjestelmää, kuluttaja voi hyvin hakea lainaa toiselta luotonantajalta maksamatta jättämisestä huolimatta. Vercammen (1995) täydentää vielä Stiglitzin ym. argumentointia ja toteaa alhaisen riskin kuluttajien joutuvan maksamaan korkeampaa lainakorkoa kuin ideaalitulanteessa, sillä lainanantajan on vaikea erottaa tunnollisia maksajia huonoista maksajista luotonmyöntötilanteessa. Vastaavasti korkeariskiset asiakkaat joutuvat maksamaan alhaisempaa korkoa kuin täydellisen informaation puitteissa. Käytännössä Stiglitzin ja Weissin (1981) kuvaama tilanne voi hyvin olla todellinen, sillä maksuhäiriö ei realisoidu heti, kun kuluttaja laiminlyö velvoitteensa lyhentää luottoaan. Maksuhäiriöt kirjataan viiveellä, sillä esimerkiksi Lindströmin (2005) mukaan asiakkaalle tulisi lähettää kaksi maksumuistutusta ennen vapaaehtoista perintää. Lopulta kiista siirtyy käräjäoikeuteen, jonka päätös aiheuttaa maksuhäiriömerkinnän kirjaamisen. Prosessi voi hyvin kestää kuusi kuukautta, jonka aikana kuluttaja ehtii mahdollisesti hakea uutta lainaa toisilta luotonantajilta näiden tietämättä hänen maksuvaikeuksistaan.

Barron ym. (2003) tuovat esille, mihin epäsymmetrinen informaatio voi johtaa luotonannossa. He erittelevät ongelmat tyyppin I ja tyyppin II virheisiin. Tyyppin I virhe on mahdollinen, jos laina evätään kuluttajalta, joka pystyisi siitä suoriutumaan. Lainan evätään, sillä informaation puutteen vuoksi pankki ei voi muodostaa kattavaa kokonaiskuvaa asiakkaasta ja häneen liittyvästä luottoriskistä. Toisaalta on myös mahdollista, että pankki myöntää luottoa asiakkaalle, joka ei pysty siitä suoriutumaan. Tällöin puhutaan tyyppin II-virheestä. Molemmat virheet ovat valitettavia luotonantajan kannalta, tyyppin I-virhe myös kuluttajan kannalta. Tyyppin II virhe realisoituu luottotappiona; tyyppin I virhe puolestaan menetettynä tuottona ja mahdollisesti myös menetettynä asiakassuhteena. On vaikea sanoa, aiheuttaako virhe I vai II sattuessaan enemmän vahinkoa. On kuitenkin todettava, että tyyppin I virhe voi johtaa tilanteeseen, jossa asiakas siirtää asiointinsa toiseen rahoituslaitokseen. Tällöin kaikki asiakassuhteesta saatavat tuotot häviävät, jolloin vaikutus voi olla suurempi pitkällä aikavälillä.

2.2.2 Moraalikatko

Toinen keskeinen ongelma luotonannossa, jonka aikaisempi kirjallisuus nostaa esille, on niin sanottu moraalikatko-ongelma (moral hazard), joka ilmenee kun markkinoilla vallitsevat epätäydellisen informaation olosuhteet. Tällöin moraalikatko-ongelma voi nousta esille, mikäli kuluttajalla on itse mahdollisuus vaikuttaa lopputulokseen. Sopimuksen toinen osapuoli ei epätäydellisen informaation vuoksi pysty tarkoin todentamaan kuluttajan toimia, minkä vuoksi kuluttajalla voi olla insentiivi ottaa enemmän riskiä toimissaan. (Holmström 1979). Myös Vercammen (1995) toteaa moraalikatkon olevan seurausta siitä, että lainanantaja ei pysty suoraan kontrolloimaan lainanottajan toimia eikä voi täten siirtää tätä epävarmuutta lainan ehtoihin ja hintaan. Tämä voi johtaa siihen, että lainanottaja hoitaa vastuunsa huolimattomasti sekä ottaa liiallista riskiä. Johtopäätöksenä voitaneen todeta, että moral hazard-tilanteessa kuluttaja toimisi eri tavalla, kuin jos hänen toimintansa pystyttäisiin todentamaan. Täten epätäydellinen informaatio luo insentiivin moraalittomalle toiminnalle.

Stiglitz ja Weissin (1981) mukaan epätäydellinen informaatio ja siitä johtuva moraalikatko voi johtaa luotonannon volyymin määrän pienentymiseen ja jopa luotonannon sääntelyyn. Stiglitz ja Weiss tarkentavat vielä, että kuluttajalle, jonka lainahakemus on evätty, ei myönnettäisi luottoa, vaikka hän olisi valmis maksamaan siitä korkeampaa korkoa kuin mitä luotonantaja alun perin tarjosi. Tämä johtuu heidän mukaan siitä, että pankin kokonaislainaportfolion riskisyys kasvaisi epätäydellisen informaation vuoksi. Milden ja Rileyn (1988) mukaan

signaloinnilla eli välittämällä tietoa itsestään voidaan puolestaan vähentää, ellei jopa eliminoida, luotonannon säännöstelyn riskiä. Positiivisen luottotietorekisterin voidaan katsoa olevan keskeinen osa signaloinnissa sen välittäessä informaatiota kuluttajan taloustilanteesta ja maksukyvyistä.

2.3 Aikaisempi tutkimus

Positiiviseen luottotietorekisteriin liittyvä tutkimus on osittain hyvin suppeaa ja tutkimus on keskittynyt verrattain pienelle joukolla tutkijoita (ks. esim. Jentsch; Jappelli; Padilla; Pagano). Tämä on sinällään mielenkiintoista, sillä aihe on kuitenkin erittäin relevantti nyky-yhteiskunnassa, jossa luotonannon volyymit kasvavat jatkuvasti. Lisäksi toisen osapuolen luotettavuuden arviointi on elintärkeää riskienhallinnalle, mitä voitaneen pitää vielä lainanannon volyymin kasvuakin tärkeämpänä tekijänä. Tässä alakappaleessa käydään läpi positiivista luottotietorekisteriä aikaisemman kirjallisuuden näkökulmasta.

Akerlofin (1970) mukaan epätäydellinen informaatio voi estää luotonannon tehokkaan jakautumisen markkinoilla. Padilla ja Pagano (2000) näyttävät tutkimuksessaan, kuinka pelkästään negatiivisen informaation jakaminen tekee lainanottajista kurinalaisempia, sillä maksuhäiriömerkintä indikoi luotonottajan huonoa laatua ja asioidenhoitokykyä. Tämän välttääkseen kuluttajat ovat maksuissaan huolellisempia, mikä puolestaan johtaa pienempään määrään hoitamattomia lainoja ja toisaalta kasvattaa luotonantoa. Jappelli ja Pagano (2002) toteavat, että positiivisen informaation jakaminen voi itse asiassa vähentää Padilla ja Paganon löytämää kurinalaisuusefektiä. Tätä he perustelevat pieniriskisten asiakkaiden vähentyneellä motivaatiolla hoitaa vastuunsa ajallaan, sillä he tietävät olevansa hyviä asiakkaita luotonantajalle. Kuitenkin Jappelli ja Pagano ovat sitä mieltä, että positiivisen informaation jakaminen voi vähentää haitallista valikoitumista sekä täten maksuhäiriöitä.

Jappelli ja Paganon (2002) mukaan jaetun informaation kattavuus korreloi luottomarkkinoiden laajuuden ja kehittyneisyyden kanssa, minkä lisäksi maksuhäiriöiden määrä korreloi negatiivisesti informaation jakamista kuvaavien indikaattorien kanssa eli tiedon jakaminen pienentää luottoriskiä. Maissa, joissa kuluttajista jaetaan informaatiota kattavasti, on alempi keskimääräinen luottoriski. Kattavamman informaation jakaminen vähentää heidän tutkimuksensa mukaan maksuhäiriöitä, vaikkakin suhde näiden kahden välillä oli heikompi kuin luotonannon ja informaation jakamisen kohdalla. Jappelli ja Pagano kiinnittävät huomion siihen, että vaikka positiivisen tiedon jakaminen voi vähentää yksittäisen kuluttajan maksuhäiriöriskiä, aggregoitu riski eli pankin lainaportfolion kokonaisriski voi

kuitenkin kasvaa korkeampiriskisten kuluttajien saadessa luottoa. On mielenkiintoista huomata, että mikäli jaetaan sekä positiivista että negatiivista informaatiota, luottoriski on korkeampi kuin tilanteessa, jossa jaetaan ainoastaan negatiivista informaatiota. Tämä löydös on erittäin mielenkiintoinen, sillä se on ristiriidassa muun kirjallisuuden (esim. Barron 2003) kanssa. On kuitenkin hyvä muistaa, että tutkimus on suoritettu vuosien 1994 - 1995 BKT-datalla, joten yleistys ja vertailu nykypäivään lienee vaikeaa. Tutkijoiden tutkimusaineisto oli myös suppea.

Myös Barron ym. (2003) tutkivat eroja positiivisen ja negatiivisen luottotietorekisterin välillä. He simuloivat luotonantoprosessia positiivisen luottotietorekisterin Yhdysvalloissa sekä negatiivisen luottotietorekisterin Australiassa. Tutkimuksen mukaan positiivisen luottotietorekisterin puitteissa maksuhäiriöriski on 76 % pienempi verrattuna tilanteeseen, jossa jaetaan ainoastaan negatiivista tietoa luotonhakijoista. Tämä luku on huomattavasti suurempi kuin Suomen Asiakastiedon palvelujohtaja Risto Kallion esittämä arvio, jonka mukaan positiivinen luottotietorekisteri voisi vähentää maksuhäiriömerkintöjä jopa kolmanneksella (Kauppalehti 13.1.2011). Barron ym. (2003) mukaan kattavamman tiedon jakaminen mahdollistaa suuremman lainanannon, sillä simuloinnissa positiivisen luottotietorekisterin puitteissa hyväksyttiin 11,4 % enemmän lainahakemuksia kuin pelkän maksuhäiriörekisterin tilanteessa. Tällä voi olla myös positiivisia seurauksia kansantalouden kannalta, kuten esimerkiksi Levine tutkimuksessaan (1996) toteaa. Hänen mukaan 30 % kasvu yksityisen sektorin lainanannossa suhteessa bruttokansantuotteeseen voi johtaa jopa 1 % vuosittaiseen kasvuun bruttokansantuotteessa, minkä ohella seurauksena voi olla myös tuottavuuden kasvu.

Yhteenvedona Barron ym. (2003) toteavatkin, että mitä enemmän informaatiota jaetaan, sitä helpompi luotonantajan on tunnistaa hyvä lainanhakija huonosta, korkeariskisestä lainanhakijasta. Tutkimuksensa lopuksi he vielä tiivistävät positiivisen luottotietorekisterin edut seuraavasti: pienituloisten luotonsaantimahdollisuudet kasvavat, luottotappiot vähenevät, luotonantajan mahdollisuudet monitoroida lainoja kasvavat, kilpailun kiristyminen tuo mukanaan hyötyjä kuluttajille sekä uusille markkinoille pyrkiville yrityksille, minkä lisäksi mahdollisuus lainojen arvopaperistamiseen kasvaa. Myös Turner ja Varghese (2010) ovat johtopäätöksissään Barronin ym. kanssa samoilla linjoilla korostaen erityisesti pienempituloisille avautuvia uusia ja parempia mahdollisuuksia hakea luottoa.

Suomalaiset pankkikonsernit suhtautuvat penseästi positiivisen luottotietorekisterin käyttöönottoon (Kauppalehti 13.1.2011). Pankkien mukaan rekisterille ei ole tarvetta. Pankit kuitenkin vastustanevat rekisteriä toisesta syystä, nimittäin pelosta, että asiakas olisi helpompi houkutellessa toiseen pankkiin positiivisen luottotietorekisterin sisältämän informaation vuoksi. Tätä on tutkittu kirjallisuudessa myös useaan otteeseen. Pagano ja Jappellin (1993) mukaan tiedon luovuttaminen pankin asiakkaista muille pankeille kiristää kilpailua, sillä tällöin pankki luovuttaa vain omassa käytössään olevia tietoja asiakkaistaan yhteiseen tietokantaan. Pagano ja Jappelli toteavat, että pankkien monopolivoima kuluttajaan nähden häviää, sillä tiedon jakamisen vuoksi myös muilla pankeilla on pääsy tietoon, joka ennen oli pankin käytössä yksinoikeudella. On kuitenkin hyvä muistaa, että pankki toisaalta saa muiden pankkien vastaavia tietoja, mikä asettaa kaikki pankit samaan asemaan. Padilla ja Pagano (1997) tiivistävät vaikutukset pankeille seuraavasti: toisaalta rekisterillä on positiivinen vaikutus liikevoittoon, sillä kuluttajien huolellisempi maksukäyttäytyminen pienentää luottotappioita, mutta toisaalta kiristynyt kilpailu pienentää pankkien asiakastuottoja ja siten sillä on suora alentava vaikutus myös liikevoittoon. Pankkien halukkuus jakaa tietoa omista asiakkaistaan riippuu näiden kahden tekijän välisestä suhteesta.

Toisaalta Gehrig ja Stenbacka (2007) näyttävät tutkimuksessaan kuinka asiakastietojen jakaminen vähentää asiakassuhteesta saatavaa hyötyä, minkä vuoksi kilpailu asiakassuhteista heikkenisi. Brown ja Zehnder (2010) puolestaan tutkivat informaation epäsymmetrian vaikutusta pankkien halukkuuteen jakaa tietoa asiakkaistaan. Heidän mukaan luotonantajat ovat halukkaampia jakamaan tietoa luottotietorekisteriin, mikäli tieto markkinoilla on epätäydellistä. He toteavat, että luotonantajat jakavat mielellään tietoa luottotietorekisteriin kilpailusta huolimatta, sillä kuluttajien liikkuvuuden vuoksi henkilöasiakkaiden luottomarkkinoilla vallitsee merkittävä informaation epäsymmetria. Myös Houston ym. (2010) mukaan tietojen jakamisella on pelkästään positiivisia vaikutuksia: suurempi informaation määrä parantaa pankkien kannattavuutta samalla alentaen pankkien riskipositiota.

Kuitenkin positiivista luottotietorekisteriä on myös kritisoitu siitä, ettei se ole täysin varma keino estää kuluttajan ylivelkaantumista. San José Riestra selvittää tutkimuksessaan (2002) ylivelkaantumiseen vaikuttavia tekijöitä. Mielenkiintoista on, että hänen tutkimuksessaan yllättävät elämäntilanteet, kuten avioero tai sairaus/sairastuminen, ovat ylivelkaantumiseen johtavia tekijöitä, sen sijaan, että ylivelkaantuminen johtuisi vain kumuloituneista ja maksamattomista lainoista. Tämän vuoksi positiivinen luottotietorekisteri ei San José Riestran

mukaan auta yllättävien elämäntilanteiden ennakkoinnissa. San José Riestra esittää myös mielenkiintoista tilastotietoa positiivisen luottotietorekisterin vaikutuksesta kuluttajien velkaantuneisuusasteeseen eikä hän löydä korrelaatiota näiden kahden tekijän välillä. Esimerkkinä hän mainitsee Yhdysvallat, jossa velkaantuneisuusaste on korkea huolimatta positiivisen luottotietorekisterin olemassaolosta, kun taas Ranskassa velkaantuneisuusaste on matala siitäkkin huolimatta, että maassa on käytössä vain negatiivinen luottotietorekisteri. Yhteenvetona hän toteaa, että olemassa olevan tilastollisen aineiston perusteella ei voida vetää johtopäätöksiä positiivisen luottotietorekisterin vaikutuksesta ylivelkaantuneisuuden hallitsemiseen. Erot eri maiden kuluttajien velkaantuneisuusasteiden välillä lienevät lähinnä kulttuurisidonnaisia kysymyksiä, minkä lisäksi luotonantajien riskinottohalukkuus vaikuttaa myös luotonannon määrään. Mikäli luotonantaja on valmis ottamaan korkeaa riskiä, hän voi myöntää lainaa korkeariskiselle kuluttajalle, jolloin myös kokonaislainananto kasvaa.

Myös Jentsch ja San José Riestra (2003) huomaavat, että positiivinen luottotietorekisteri ei välttämättä ole tehokas keino ylivelkaantuneisuuden estämisessä. On totta, että pelkällä rekisterillä ei saada katkaistua ylivelkaantumiskierrettä, vaan sen avuksi tarvittaisiin varmasti myös muitakin työkaluja. Avery ym. (2004) mukaan kuluttajan tilapäisiä olosuhteita on vaikea ottaa huomioon nykyisissä credit scoring-malleissa, vaikka niillä on merkittävä rooli kuluttajan maksuvaikeuksiin joutumisessa. Credit scoring-mallilla viitataan pankkien luotonantajärjestelmiin, jotka antavat asiakkaan luottokelpoisuuteen perustuvan numeerisen arvon. Täten credit scoring-mallit eivät välttämättä anna täysin oikeaa kuvaa kuluttajaan liittyvästä luottoriskistä. Ratkaisuna ongelmaan voi Averyn ym. mukaan olla credit scoring-mallien kehittäminen sisällyttämään esimerkiksi tietoja paikallisesta taloustilanteesta. Kuitenkin perinteinen lähestymistapa on heidän mukaan ollut keskustelu asiakkaan taloustilanteesta asiakkaan kanssa, mitä esimerkiksi suomalaiset pankit käyttävät.

Kaiken kaikkiaan aikaisempi kirjallisuus on hiukan ristiriitaista johtopäätöksissään, minkä vuoksi argumenttien punaista lankaa on vaikea löytää. Kuitenkin esille nousee arvio, että luottoriskien arviointi ja siten luottopäätösten teko on sitä nopeampaa ja helpompaa, mitä enemmän tietoa kuluttajista jaetaan (ks. esim. Barron ym. 2003; Jappelli & Pagano 2002). Positiivisen luottotietorekisteriin kriittisesti suhtautuvat ovat oikeassa siinä, että sen avulla on hyvin vaikea ennakoida yllättäviä elämäntilanteita. Juuri tämän vuoksi Kuluttajavirasto suhtautuu penseästi rekisterin käyttöönottoon. Kuluttajaviraston lakimies Riitta Kokko-Herralan mukaan mikään luottotietorekisteri ei voi ennakoida kuluttajan yllättäviä elämäntilanteita (Helsingin Sanomat 17.8.2010). Kuitenkin on mielenkiintoista, että

maksuhäiriöt kasaantuvat samoille henkilöille, kuten taulukosta yksi on havaittavissa. Sattumasta tuskin on kyse, vaan osa maksuhäiriömerkintöjen kasvusta voidaan varmasti johtaa myös heikentyneeseen maksumoraaliin. Tätä on tutkittu erityisesti Yhdysvalloissa, jossa kuluttajilla on mahdollisuus hakeutua henkilökohtaiseen konkurssiin (ks. mm. Zywicki 2005; Sullivan ym. 2006). Yhdysvalloissa keskustelua on herättänyt erityisesti ihmisten heikentynyt maksumoraali. Tutkijat ovat eri mieltä maksuhäiriöihin ja konkurssiin liitetyn stigman eli häpeän katoamisesta, mutta kuitenkin vuonna 2005 Yhdysvaltojen kongressi hyväksyi niin sanotun BAPCPA -lain (Bankruptcy Abuse Prevention and Consumer Protection Act), jonka tarkoituksena on vaikeuttaa henkilökohtaiseen konkurssiin hakeutumista (Zywicki 2005). Lainsäädännön muutos johtui henkilökohtaisten konkurssien määrän huikkeasta kasvusta, minkä katsottiin johtuvan konkurssiin liitetyn häpeän katoamisesta. Tästä huolimatta esimerkiksi Sullivan ym. (2006) päätyivät tutkimuksessaan siihen tulokseen, että maksuhäiriöt johtuvat yhä edelleenkin taloudellisista ongelmista. Tässä tutkimuksessa sidosryhmähaastatteluilla pyritään myös selvittämään, uskovatko sidosryhmät suomalaisten maksumoraalin heikentyneen.

3 POSITIIVINEN LUOTTOTIETOREKISTERI KÄYTÄNNÖSSÄ

3.1 Käytännön toteutus Euroopassa

Positiivinen luottotietorekisteri on käytössä 22 EU-maassa sekä Sveitsissä. Täten tutkimuksen maista rekisteri ei ole käytössä Islannissa, Maltalla, Norjassa, Ranskassa, Suomessa eikä Tanskassa. (Experian 2009). Euroopan ulkopuolella positiivinen luottotietorekisteri on käytössä laajalti useassa maassa ja maanosassa, esimerkiksi Yhdysvalloissa sekä Hong Kongissa (Jentzsch 2006, 77; TransUnion 2007). Liitteessä kaksi on maailmankartta, johon tutkija on merkinnyt maat, joissa on käytössä positiivinen luottotietorekisteri. Tutkimuksen fokuksena ovat kuitenkin EU-maat sekä Islanti, Norja ja Sveitsi, minkä vuoksi tässä kappaleessa esitellään näissä maissa käytössä olevia positiivisia luottotietorekistereitä ja niiden ominaispiirteitä.

Taulukkoon kolme on koottu tiedot tutkimusmaissa käytössä olevista luottotietorekistereistä. Taulukosta kolme ilmenee, että positiivinen luottotietorekisteri on laajalti käytössä Euroopassa. Poikkeuksen joukkoon tekevät Malta ja Ranska sekä Pohjoismaat Ruotsia lukuun ottamatta. On myös mielenkiintoista, että Luxemburgissa ei ole käytössä luottotietorekisteriä missään muodossa. Luxemburg on korkean elintason eurooppalainen pankkikeskus, minkä vuoksi luottotietomarkkinat lienevät hyvin pienet. Ranska puolestaan on luottotietojen raportoinnissa hyvin poikkeuksellinen maa eurooppalaisessa mittakaavassa, sillä maassa ei ole lainkaan yksityisiä luottotietorekisterien tarjoajia, vaan toiminta on keskitetty Ranskan Keskuspankille, Banque de France (San José Riestra 2002). Ranskalainen järjestelmä eroaa toisista eurooppalaisista rekistereistä, sillä luottotietorekisteritoiminta on keskitetty eikä alalla ole kilpailua, minkä ohella Ranskan tiukka lainsäädäntö koskien yksityisyyden suojaa rajoittaa luottorekisteritoimintaa. Ranskassa onkin yksi maailman tiukimmista yksityisyyden suojista (Jentzsch 2006, 118), minkä vuoksi luottotietotoiminta on kehittymätöntä. Tässä valossa on ymmärrettävää, että maassa ei ole käytössä positiivista luottotietorekisteriä.

On mielenkiintoista, että Ruotsi on ainoa Pohjoismaa, jossa positiivinen luottotietorekisteri on käytössä. Ruotsissa positiivinen luottotietorekisteri otettiin käyttöön jo vuonna 1992 (UC Risk Person). Osaltaan käyttöönottoa voi myös selittää Ruotsia vuosina 1991 - 1993 koetellut lama, jolloin Ruotsin bruttokansantuote laski kolmena peräkkäisenä vuotena (Statistiska Centralbyrån). Ruotsi poikkeaa siis muista Pohjoismaisista hyvinvointivaltioista, joissa rekisteri ei ole käytössä. Tätä voidaan pitää sinällään yllättävänä, sillä yleensä toimintatavat ovat hyvin harmonisoituja Pohjoismaissa asiasta riippumatta. Ruotsia kuitenkin voidaan pitää

edelläkävijänä, sillä 20 vuoden aikana yksikään toinen Pohjoismaa ei ole siirtynyt positiiviseen luottotietorekisteriin vilkkaasta keskustelusta huolimatta.

TAULUKKO 3. LUOTTOTIETOREKISTERIT EUROOPASSA

Maa	Positiivinen & negatiivinen	Negatiivinen
Belgia	x	
Bulgaria	x	
Espanja	x	
Hollanti	x	
Irlanti	x	
Islanti		x
Iso-Britannia	x	
Italia	x	
Itävalta	x	
Kreikka	x	
Kypros	x	
Latvia	x	
Liettua	x	
Luxemburg	*	*
Malta		x
Norja		x
Portugali	x	
Puola	x	
Ranska		x
Romania	x	
Ruotsi	x	
Saksa	x	
Slovakia	x	
Slovenia	x	
Suomi		x
Sveitsi	x	
Tanska		x
Tšekki	x	
Unkari	x	
Viro	x	
Yhteensä	23	6

Lähde: ECGH; Experian 2009; Gerhardt & Rothemund 2011; ZEK.

*Luxemburgissa ei ole käytössä luottotietorekisteriä missään muodossa

Taulukosta kolme on huomattavissa, että positiivinen luottotietorekisteri on käytössä jokaisessa 1.5.2004 jälkeen Euroopan Unioniin liittyneessä jäsenmaassa Maltaa lukuun

ottamatta. Tämä on erityisen mielenkiintoista, sillä yleisesti Itä-Euroopan maat ovat rahoituslalla Länsi-Eurooppaa kehityksestä jäljessä. Liitteeseen kolme on liitetty taulukko Euroopassa toimivista luottotietorekisterejä ylläpitävistä yrityksistä. Itä-Euroopan kohdalla on huomattavissa, että suuret kansainväliset toimijat, CreditInfo ja Experian, toimivat aktiivisesti Itä-Euroopassa ja toimiala on hyvin keskittynyt näille toimijoille.

Positiivinen luottotietorekisteri on siis käytössä 23 maassa tutkimuksessa mukana olevasta 30 maasta. Rekisteri on kuitenkin maakohtainen, ja erot voivat olla huomattaviakin. Taulukkoon neljä on koottu keskeisiä piirteitä eurooppalaisista positiivisista luottotietorekistereistä. Seuraavalla sivulla olevasta taulukosta käyvät ilmi lainatyypit, joiden tiedot tallennetaan positiiviseen luottotietorekisteriin. Useimmissa maissa tietoa kerätään lähinnä kuluttajan pankkiluotoista, eli rekisteri rajoittuu finanssisektoriin. Lukijan on hyvä huomata, että osalle maista ei löytynyt tietoa, miltä sektorilta maksutietoja tallennetaan. Kuitenkin voitaneen olettaa, että näissäkin maissa maksutietoja kerätään myös vähintään kolmesta ensimmäisestä kategoriasta, eli asuntolainoista, muista lainoista sekä luottokorteista. Luottotietorekisterin tarkoituksena on antaa kuva kuluttajan kyvystä hoitaa sitoumuksiaan, ja siten helpottaa kuluttajaan liittyvän riskin arviointia (Miller 2003, 26 - 27). Mikäli nämä maat eivät raportoisi kyseisiä tietoja, koko rekisterin tarkoitus vesittyisi, minkä vuoksi rekisterin koko olemassaolo voitaisiin kyseenalaistaa.

On mielenkiintoista huomata, että ainoastaan kolmen maan rekisterissä kerätään maksutietoja yhdyskuntapalvelusektorilta (sähkö- ja vesiyhtiöt) ja kuudessa rekisterissä puolestaan maksutietoja teleoperaattoreilta. Tällöin voidaan kysyä, että täyttääkö rekisteri tarkoituksensa, mikäli näitä tietoja ei kerätä. Asuntolaina on varmasti monen kuluttajan suurin yksittäinen lainavastuu, minkä vuoksi se pyritään maksamaan viimeiseen asti. Asia voi kuitenkin olla toinen jokapäiväisille pienemmille laskuille, kuten vesi, sähkö- ja puhelinlaskuille. Näiden maksamatta jättäminen voi olla hyvä indikaattori tulevista maksuvaikeuksista. Kuitenkin tästä huolimatta useissa valtioissa on päädytty rajoittamaan maksutietoja vain finanssisektorin käyttöön. Osaltaan tällä on varmasti haluttu turvata kuluttajan yksityisyyttä.

TAULUKKO 4. TIETOJEN TALLENTAMINEN LAINATYYPEITTÄIN

Maa	Asuntolaina	Luottokortti	Muut lainat	Kaupan luotto	Teleoperaattori	Postimyynti	Yhdyskuntapalvelut
Belgia	x	x	x	x			
Bulgaria*							
Espanja	x	x	x	x	x		
Hollanti	x	x	x	x	x	x	
Irlanti	x	x	x	x			
Islanti 2)							
Iso-Britannia	x	x	x	x	x	x	x
Italia	x	x	x	x			
Itävalta	x	x	x			x	
Kreikka	x	x	x	x			
Kypros	x	x	x		x		
Latvia *							
Liettua *							
Luxemburg 1)							
Malta 2)							
Norja 2)							
Portugali	x	x	x				
Puola	x	x	x	x	x	x	x
Ranska 2)							
Romania	x	x	x	x			
Ruotsi	x	x	x				
Saksa	x	x	x	x	x	x	x
Slovakia	x	x	x				
Slovenia	x	x	x	x			
Suomi 2)							
Sveitsi	x	x	x	x			
Tanska 2)							
Tšekki	x	x	x				
Unkari	x	x	x				
Viro*							
Yhteensä	19	19	19	12	6	5	3

Lähde: ECGH; FCCB; Gerhardt & Rothmund 2011; ICB; Jentzsch & San José Riestra 2003; San José Riestra 2002; ZEK.

* tietoa ei saatavilla

1) Luxemburgissa ei käytössä luottotietorekisteriä 2) maassa käytössä ainoastaan negatiivinen luottotietorekisteri

Yksityisyyden suojaa kontrolloidaan myös tarkasti negatiivisissa luottotietorekistereissä. Esimerkiksi Ranskassa rekisteriin pääsy on rajattu luottoa myöntäville tahoille sekä julkishallinnon virastoille (Jentzsch 2006, 117). Suomessa maksuhäiriörekisteritietojen käyttöä säädellään Luottotietolaissa, jonka 19§ mukaan tietoja voidaan käyttää muun muassa luottoa hakiessa, vuokrasopimusta tehdessä sekä työnhakijan luotettavuuden arvioinnissa. Näillä kolmella voi olla vaikutusta kuluttajan jokapäiväiseen elämään. Henkilöluottotietoja saa luovuttaa edellä mainittujen ohella seitsemää muuta tarkoitusta varten, muun muassa perinnän suunnitteluun. Kiinnostunut lukija ohjataan tutustumaan Luottotietolain pykälään numero 19.

Lienee mahdollista ajatella, että luottotietorekisterit on perustettu kahta tarkoitusta varten: helpottamaan sekä asiakkaan luottokelpoisuuden että kokonaisvaltaisen luotettavuuden arviointia. Kokonaisvaltaisen luotettavuuden arviointia voidaan perustella edellisessä kappaleessa esiteltyillä luottotietojen käyttötavoilla. Useimmissa tutkimusmaissa positiivinen luottotietorekisteri rajoittuu palvelemaan vain finanssisektoria, sillä maksutietoja ei tallenneta teleoperaattoreilta tai yhdyskuntapalvelusektorilta. On toki mahdollista, että tästäkin huolimatta luottotietoja voidaan käyttää kuluttajan kokonaisvaltaisen luotettavuuden arvioinnissa, mikäli laki sallii tietojen luovuttamisen muille kuin finanssisektorin toimijoille. Suomi on hyvä esimerkki tästä, sillä suomalaista rekisteriä voidaan käyttää kuluttajan luotettavuuden arvioinnissa niin työnhaku- kuin vuokrasopimustilanteessa.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon viisi on kerätty keskeisiä positiivisen luottotietorekisterin piirteitä eli tiedot lainoista ja luotoista, joita positiivisen luottotietorekisterin puitteissa kuluttajista tallennetaan. Lukijan on jälleen hyvä huomata, että taulukossa mainittuja tietoja ei ole saatavissa Latvian, Portugalin eikä Sveitsin osalta, minkä lisäksi tiedot ovat epätäydellisiä erityisesti Bulgarian ja Liettuan osalta.

TAULUKKO 5. POSITIIVISTEN LUOTTOTIETOJEN KERÄÄMINEN

Maa	Alkuperäinen saldo	Nykysaldo	Lainan pituus	Luoton ylitys	Takaisinmaksutiheys	Korko
Belgia	X		X		X	
Bulgaria			X			X
Espanja	X	X	X		X	
Hollanti	X		X	X		
Irlanti	X	X	X		X	
Islanti 1)						
Iso-Britannia	X	X	X	X	X	
Italia	X	X	X	X	X	
Itävalta	X		X	X		
Kreikka	X	X	X	X	X	
Kypros	X	X				
Latvia	X		X			X
Liettua					X	X
Luxembourg 2)						
Malta 1)						
Norja 1)						
Portugali	X		X			
Puola	X	X	X	X	X	X
Ranska 1)						
Romania	X	X	X	X	X	
Ruotsi	X	X				
Saksa	X	X	X	X	X	X
Slovakia	X	X	X	X	X	
Slovenia	X	X	X	X	X	X
Suomi 1)						
Sveitsi *						
Tanska 1)						
Tšekki	X	X	X	X	X	
Unkari	X	X	X	X	X	
Viro		X				
Yhteensä	19	15	18	12	14	6

Lähde: FCCB; Gerhardt & Rothmund 2011; ICB; Jentzsch & San José Riestra 2003; Krediidinfo; San José Riestra 2002; ZEK.

* tietoa ei saatavilla 1) maassa käytössä ainoastaan negatiivinen luottotietorekisteri

2) Luxemburgissa ei käytössä luottotietorekisteriä

Useimmat rekisterit sisältävät tiedon asiakkaan lainojen velkasaldosta. Saldo on useimmissa maissa eritelty kahteen komponenttiin: myönnettyyn sekä nykyiseen lainasaldoon. Alkuperäisellä lainasaldolla voidaan ajatella olevan merkitystä, sillä se kertoo kuinka suuri luotto asiakkaalle on alun perin myönnetty, mitä voidaan pitää tietynlaisena indikaattorina asiakkaan luottokelpoisuudesta. Kuitenkaan pelkästään myönnetty saldo ei anna totuudenmukaista kuvaa kuluttajasta. Taulukosta on havaittavissa, että esimerkiksi Belgiassa ja Itävallassa rekistereihin kirjataan ainoastaan tämä tieto. Voitaneen ajatella, että kuluttaja kärsii tämänkaltaisen rekisterin puitteissa. Asiakkaan lainan nykysaldo on hyvin todennäköisesti pienempi kuin luoton alkuperäinen määrä, minkä vuoksi pelkän alkuperäisen määrän sisällyttäminen vääristää kuluttajan lainojen kokonaiskuvaa ja antaa siten väärän kuvan hänen maksukyvyttään. Lainan nykysaldon voidaan siis nähdä olevan tärkeämpi komponentti asiakkaaseen liittyvän luottoriskin arvioinnissa, sillä alkuperäinen saldo on indikaattori asiakkaan menneestä riskistä, kun taas nykyinen saldo on relevantti tämän hetkessä riskinarviointitilanteessa. Itse asiassa kuluttajan tämänhetkisen luottosalidon tallentaminen rekisteriin kiteyttää koko positiivisen luottotietorekisterin idean antamalla kokonaiskuvan asiakkaan tämänhetkisestä velkaantuneisuudesta. Kuitenkin taulukosta viisi on havaittavissa, että alkuperäinen saldo on sisällytetty nykysaldoa useammin mukaan, mikä on hyvin mielenkiintoista. Gerhardtin ja Rothmundin tutkimuksen (2011) mukaan Tanskassa ja Islannissa kerättäisiin tietoa kuluttajan lainasaldoista. Tämä tieto on kuitenkin ristiriidassa aikaisempien tietojen kanssa, joiden mukaan maissa on käytössä ainoastaan negatiivinen luottotietorekisteri. Lienee siis mahdollista, että kyseessä on virheellinen tieto. Tutkija on tästä johtuen poistanut kyseisen tiedon taulukosta viisi.

Lainan takaisinmaksuajan pituus sisällytetään mukaan yllättävän monessa rekisterissä Gerhardtin ja Rothmundin (2011) tutkimuksen mukaan. Tämä on sinänsä mielenkiintoista, sillä takaisinmaksuaikaa voidaan pitää vain indikaattorina laina-ajan pituudesta. Kuluttaja voi sopia pankin kanssa erinäisistä maksujärjestelyistä, jotka pidentävät laina-aikaa. Tällaisia maksujärjestelyjä voivat olla esimerkiksi lyhennysvapaat kuukaudet tai pelkkien korkojen lyhentäminen. Kuitenkin kokonaisuuden kannalta lainan arvioidun pituuden sisällyttäminen voi olla perusteltua kokonaiskuvan selvittämisen kannalta. Asiakkaan maksukyvyyn arviointi helpottunee, mikäli toisista rahoituslaitoksista on saatavissa arvio lainan takaisinmaksuajasta. Täten uudessa pankissa on helpompi luoda kuva asiakkaan tulevasta maksukyvyttään.

Taulukon neljäs sarake käsittelee luoton mahdollista ylitystä. Tämä ei koske asiakkaan asuntolainoja, vaan kulutusluottoja ja luottokortteja. Asiakkaalle myönnetään tietty luottoraja,

jonka puitteissa hänen tulee luottokorttiaan käyttää. Kuten sarakkeesta neljä on havaittavissa, 12 maan positiivisessa luottotietorekisterissä luoton ylitys raportoidaan rekisteriin. Luottorajan ylittämistä voidaan pitää asiakkaan kannalta negatiivisena asiana lainanhakutilanteessa, sillä se indikoi asiakkaan huonoa kontrollia raha-asioistaan. Toki on tärkeä ottaa huomioon luoton ylityksen suuruus ja pituus. Lyhytaikainen luoton ylitys lienee vahinko, jonka raportoiminen olisi turhaa. Tämän vuoksi olisikin tärkeää määritellä rajat koskien ylityksen suuruutta ja pituutta ennen sen raportoimista rekisteriin.

Lainan takaisinmaksutiheys otetaan mukaan tarkasteluun 14 maan rekisterissä. Takaisinmaksutiheydellä tarkoitetaan sykliä, jolla asiakas lyhentää lainaansa: viikoittain, kuukausittain tai esimerkiksi kahden kuukauden välein. Lisäarvoa tämä tuottanee vain arvioitaessa muiden kuin rahoituslaitosten vastuuta, sillä esimerkiksi Suomessa pankkilainoja lyhennetään lähes poikkeuksetta kuukausittain. Lienee siis mahdollista, että tutkimuksessa mukana olevissa maissa takaisinmaksutiheys voi poiketa kuukausittaisesta rytmistä, johon olemme Suomessa totuneet. Toki on myös mahdollista, että takaisinmaksutiheyden kohdalla mainittaisiin tieto siitä, miten asiakas lyhentää maksuaan: osissa vai kokonaisuudessaan. Tällainen järjestelmä on käytössä esimerkiksi Iso-Britanniassa, jonka rekisteri kuvaillaan tarkemmin kappaleessa 3.2.3. Toinen vaihtoehto on, että positiivisessa luottotietorekisterissä olisi maininta, mikäli kuluttaja maksaa etujassa laskunsa. Kuitenkin tämä lienee hankala toteuttaa, eikä tämänkaltaisen tieto tuone juurikaan lisäarvoa.

Taulukon viimeinen sarake käsittelee asiakkaan lainavastuun korkoa. Lainan korkoprosentti on otettu mukaan vain kuudessa maassa, kuten taulukosta ilmenee. Voidaankin kysyä, että onko tämänkaltaisella tiedolla informaatioarvoa arvioitaessa asiakkaaseen liittyvää riskiä sekä luotaessa kokonaiskuvaa asiakkaasta? Toki korkoprosentti voi indikoida tulevaisuuden korkomenoja, mutta sen voidaan myös katsoa kuvastavan myös asiakkaan riskisyyttä. Matalariskiset kuluttajat maksavat lainoistaan matalampaa korkoa kuin korkeariskiset kuluttajat. Kuitenkin korkomenot elävät jatkuvasti markkinatilanteen muuttuessa riippuen mihin korkoon kuluttaja on lainansa sitonut. Täten tulevaisuuden maksukyvyyn ennustaminen korkoprosentin avulla voi olla hyvin vaikeaa.

Kuten yllä on todettu, jo pienikin määrä lisäinformaatiota maksuhäiriöiden ohella tuo lisäarvoa luotonantoprosessiin ja helpottaa riskinarviointia. Yhteenvetona eurooppalaisista positiivisista luottotietorekistereistä voidaan todeta, että rekisterien fundamentit ovat hyvin samanlaisia kaikkialla: rekisteriin tallennetaan tiedot lainasaldoista sekä takaisinmaksuajoista

ja -tiheydestä. Kuitenkaan näitä tarkempia tietoja tallennetaan vain harvaan rekisteriin, mistä korkotietojen tallentaminen on hyvä esimerkki. Taulukossa on huomioitu vain tärkeimmät tiedot, sillä tarkempia tietoja on kaikkien maiden osalta vaikea saada. Taulukoiden neljä ja viisi tarkoituksena on ollut antaa yleiskuva tiedoista, joita tallennetaan eri Euroopan maiden positiivisissa luottotietorekistereissä. Edelleen alakappaleissa 3.2.1 - 3.2.4 käsitellään yksityiskohtaisemmin mielenkiintoisia positiivisen luottotietorekisterin toteuttamistapoja. Mukaan tarkasteluun on otettu Ruotsi, Saksa, Iso-Britannia sekä Irlanti. Tätä ennen on kuitenkin tärkeää luoda vielä katsaus maksuhäiriömerkintöjen tallennusaikaan sekä kuluttajasta tehtyjen luottotietokyselyjen mahdolliseen tallentamiseen.

Maksuhäiriörekisteri on positiivisen luottotietorekisterin ohella keskeinen tekijä arvioitaessa asiakkaan luottokelpoisuutta. Kuitenkin maksuhäiriöiden rekisteröintiajat vaihtelevat huomattavasti tutkimusmaiden välillä. Taulukko kuusi esittää maksuhäiriömerkintöjen tallennusajat eri eurooppalaisissa rekistereissä. Tallennusajat on jaettu kahteen komponenttiin: hoitamattomaan ja hoidettuun maksuhäiriömerkintään. Seuraavalla sivulla olevasta taulukosta on havaittavissa, että maksuhäiriömerkintöjen tallennusajat ovat huomattavan pitkiä Euroopassa, mikä yllätti myös tutkijan. Suomessa tallennusajat ovat Tanskan ohella Euroopan lyhyimpiä, mikä on hyvin yllättävää. Pisimmät maksuhäiriöiden tallennusajat löytyvät Belgiasta, Hollannista, Kreikasta ja Virosta, joissa tallennusajat ovat seitsemästä vuodesta ylöspäin. Mielenkiintoista on, että maksuhäiriömerkintä ei poistu koskaan hollantilaisesta rekisteristä, mikäli sitä ei hoideta. Tätä voi jo pitää äärimmäisenä esimerkkinä rekisterin rankaisevuudesta, kun ottaa vielä huomioon sen, että jo hoidettu maksuhäiriömerkintä säilyy rekisterissä jopa viisi vuotta. Pisimmät, rajalliset rekisteröintiajat löytyvät Belgiasta ja Kreikasta, joissa maksuhäiriö säilyy rekisterissä kymmenen vuotta. Kuitenkin on huomattava, että hoidettujen merkintöjen tallennusaika on huomattavasti lyhyempi, mikä osaltaan rohkaisee kuluttajaa hoitamaan vastuunsa merkinnästä huolimatta.

Toisena ääripäänä voidaan erottaa maat, joissa tallennusajat ovat huomattavasti lyhyempiä ja rekisteri kuluttajan kannalta armollisempi. Tällaisia maita ovat Italia, Ruotsi, Saksa ja Suomi, joissa maksuhäiriöiden rekisteröintiaika vaihtelee maksuhäiriötyypin mukaan. Esimerkiksi Suomessa maksuhäiriömerkintä kirjataan rekisteriin kolmeksi vuodeksi Luottotietolain 18§ mukaan. Kuitenkin jos kuluttaja suorittaa saatavan, merkintäaika lyhenee kahteen vuoteen. Toisaalta merkintäaika pitenee neljään vuoteen, mikäli kuluttajalle kirjataan uusi maksuhäiriömerkintä tänä aikana. Suomalainen rekisteri on lievempi eurooppalaisiin rekistereihin verrattuna ja siten kuluttajalle suopeampi. Kuitenkin Suomessa keskustelua on

herättänyt erityisesti se, että maksuhäiriömerkinnän tallennusaika pitenee, mikäli kuluttajalle kirjataan uusi maksuhäiriömerkintä edellisen voimassaoloaikana. Kun luottotietolakia uudistettiin vuonna 2006, eräät tahot jopa kannattivat maksuhäiriömerkintöjen tallennusaikojen lyhentämistä. Maksuhäiriötietojen tallettamisaikojen lyhentämistä ja porrastamista kannattivat muun muassa Suomen Yrittäjät ja Opetusministeriö. (HE 241/2006).

TAULUKKO 6. MAKSUHÄIRIÖIDEN TALLENNUSAJAT (kuukautta)

Maa	Hoitamaton	Hoidettu
Belgia	120	12
Bulgaria	*	*
Espanja	72	0
Hollanti	pysyvästi	60
Irlanti	60	60
Islanti	*	*
Iso-Britannia	72	72
Italia	36	12 - 36
Itävalta	60	84
Kreikka	120	60
Kypros	*	*
Latvia	*	*
Liettua	*	*
Luxemburg	-	-
Malta	*	*
Norja	48	-
Portugali	60	*
Puola	*	*
Ranska	60	-
Romania	48	48
Ruotsi	36	36
Saksa	36 - 48	36 - 48
Slovakia	60	60
Slovenia	48	48
Suomi	24 - 48	24 - 36
Sveitsi	*	*
Tanska	24 - 60	0
Tšekki	48	48
Unkari	*	60
Viro	84	84

Lähde: Equifax Iberia; Gerhardt & Rothmund 2011; Krediidinfo.

* tietoa ei saatavilla

- Luxemburgissa ei käytössä luottotietorekisteriä

Tärkeä komponentti positiivisessa luottotietorekisterissä on myös niin sanottu footprint eli asiakkaasta tehty rekisterikysely. Rekisterikyselyiden määrää voidaan pitää indikaattorina asiakkaan aktiivisuudesta luottomarkkinoilla ja sen voidaan katsoa kuvastavan asiakkaaseen liittyvää riskiä. Mitä useammin asiakkaasta tehdään rekisterikyselyitä, sitä useammin asiakas on anonut luottoa tai lainaa, mikä voi olla indikaattori tulevista maksuvaikeuksista tai mahdollisesti kuluttajan epätoivoisesta tilanteesta, jossa hän ei saa lainaa yhdestäkään rahalaitoksesta. Lyhyesti sanottuna mitä enemmän rekisterikyselyitä asiakkaasta on, sitä suurempi riski asiakkaaseen voidaan katsoa liittyvän. Seuraavan sivun taulukko seitsemän havainnollistaa kyselytietojen käyttöä Euroopan maissa. Lukijan on hyvä huomata, että tietoa ei ollut saatavilla useimpien maiden rekistereille, minkä vuoksi taulukko on osin vajavainen. Kuitenkin kyselytietoja voidaan pitää keskeisenä osana luottoriskin arvioinnissa, minkä vuoksi se on sisällytetty tutkimukseen mukaan.

Kaikissa maissa, joista informaatiota oli saatavilla, rekisterinpitäjillä on velvollisuus säilyttää kuluttajasta tehdyt kyselytiedot. Kuitenkaan kaikissa tutkimusmaissa tätä tietoa ei saa käyttää luotonhakutilanteessa, mikä sinällään on yllättävää. Täten voisi kyseenalaistaa, minkä vuoksi kyseisiä tietoja ylipäätään tallennetaan. Gerhardtin ja Rothmundin tutkimuksessa (2011) ei tosin eritellä, että mitä kyselytietojen käytöllä luotonhakutilanteessa tarkoitetaan. On hyvä huomata, että Italiassa ja Puolassa riippuu rekisterin ylläpitäjästä voidaanko tietoa käyttää lainanhakutilanteessa, minkä vuoksi näiden kahden maan kohdalla molemmat vaihtoehdot ovat mahdollisia. Viiden maan positiiviselle luottotietorekisterille oli mahdollista saada tieto, kuinka pitkään kyselytietoja säilytetään. Kolmessa tapauksessa tieto pidetään rekisterissä 12 kuukautta, Espanjassa ja Hollannissa lyhyemmän aikaa. Hollannin kolmen viikon tallennusaika tuntuu kovin lyhyeltä, minkä vuoksi on vaikea kuvitella, että siitä ylipäätään olisi mitään hyötyä luotonantajille. Vuoden aikana tehtyjen kyselytietojen perusteella on helpompi muodostaa kokonaiskuva kuluttajan tilanteesta ja aktiivisuudesta luottomarkkinoilla.

Suomessa rekisterinpitäjällä eli Suomen Asiakastiedolla / Soliditetilla on velvollisuus tallentaa kyselytiedot kuluttajasta. Luottotietolain 30§ mukaan kuluttajalla on oikeus saada tietää, mistä rekisteriin talletetut tiedot ovat peräisin ja kenelle häntä koskeva henkilöluottotieto on viimeisen vuoden aikana luovutettu. Luonnollisesti kyselytietoja ei voida Suomessa käyttää luotonhakutilanteessa, sillä Suomessa ei ole käytössä positiivista luottotietorekisteriä.

TAULUKKO 7. KYSELYTIEDOT

Maa	Kyselytietojen säilytysvelvollisuus	Kyselytietojen käyttö lainaa myönnettäessä	Kyselytietojen säilytysaika
Belgia	x	ei	
Bulgaria *			
Espanja	x	ei	6kk
Hollanti	x	kyllä	3 vko
Irlanti	x		12 kk
Islanti	x	kyllä	
Iso-Britannia	x	kyllä	12 kk
Italia 1)	x	kyllä/ei	
Itävalta	x	kyllä	
Kreikka	x	kyllä	
Kypros *			
Latvia *			
Liettua *			
Luxemburg *			
Malta *			
Norja	x	ei	
Portugali *			
Puola 1)	x	kyllä/ei	
Ranska *			
Romania	x	kyllä	
Ruotsi	x	kyllä	12 kk
Saksa	x	kyllä	
Slovakia	x		
Slovenia	x		
Suomi	x		
Sveitsi *			
Tanska	x		
Tšekki	x		
Unkari	x		
Viro *			

Lähde: Bundesministerium 2009; Experian 2009; Gerhardt & Rothmund 2011; ICB; UC 2010.

*tietoa ei saatavilla

1) kyselytietojen käyttö riippuu yrityksestä

3.2 Esimerkkejä eurooppalaisista rekistereistä

3.2.1 Ruotsi

Ruotsissa on käytössä yksi Euroopan edistyneimmistä ja avoimimmista luottotietorekistereistä. Ruotsissa positiivista luottotietorekisteriä ylläpitää Upplysningscentralen (lyhennettynä UC), jolla on käytössään poikkeuksellisen hyvät informaatiolähteet (Jappelli & Pagano 2002). UC:n Risk Person-luokittelu kerää tietoa kuluttajista useasta eri lähteestä, minkä vuoksi se on erittäin kattava. UC kerää tietoa kuluttajista seuraavista lähteistä: Kronofogdemyndigheteniltä (Ruotsin ulosottovirasto), käräjäoikeuksista, luotonantajilta, Maanmittauslaitokselta, UC:n omasta tietokannasta sekä Verohallinnosta. (UC 2010). Tässä alakappaleessa kuvaillaan lyhyesti, millaista informaatiota ruotsalaisilla luotonantajilla on mahdollista saada luotonhakijoista. Esimerkki UC:n positiivisesta luottotietoraportista ilmenee liitteestä neljä.

Tavallisesti luotonantoprosessi aloitetaan luotonhakijan tuloista. UC kerääkin tietoa hakijan verotettavista tuloista sekä verotettavasta omaisuudesta. Nämä tiedot toimittaa Ruotsin Verohallinto. Suomessa tulot kysytään hakijalta, eikä niitä voida Ruotsin tavoin todentaa oikeiksi. Ruotsin luottotietojärjestelmä onkin erittäin läpinäkyvä tästä syystä. Rekisteriotteessa hienointa on kuitenkin se, että kuluttajan tulot on sisällytetty kahdelta viime vuodelta, mikä mahdollistaa tulojen kehittymisen seuraamisen. (UC Personupplysning). Mikäli kuluttajan tulot ovat pienentyneet merkittävästi viime vuosina, voi se olla huolestuttava merkki ja indikaattori kuluttajan kasvaneesta luottoriskistä.

Mielenkiintoista on, että ruotsalaiseen luottotietorekisteriin kerätään tietoa myös kuluttajan demografisista tiedoista, kuten viimeaikaisesta avioerosta. Toki tässä tapauksessa voidaan kysyä rikotaanko kuluttajan yksityisyyden suojaa, mikäli rekisterissä on tieto hänen siviilisäädystään. Suomessa tämä tieto kysytään asiakkaalta itseltään luotonhakuprosessin yhteydessä. Kuitenkin demografisten muuttujien mukanaolo on keskeistä, sillä esimerkiksi avioerolla on huomattu olevan keskeinen tekijä maksuvaikeuksia selitettäessä (ks. mm. Erola 2000, 23; Muttilainen 1991,23). Jo mainittujen tekijöiden ohella keskeisenä tekijänä luotonantoprosessissa on tietenkin maksuhäiriöiden selvittäminen, minkä vuoksi ne on sisällytetty ruotsalaiseen rekisteriin. (UC 2010).

Lähes kaikki ruotsalaiset pankin osallistuvat luottotietorekisterin päivittämiseen, minkä vuoksi lainantajalla on mahdollisuus saada kattava kuva luotonhakijan lainojen määrästä, rakenteesta sekä hänen velkaantuneisuutensa kehityksestä. Kaiken kaikkiaan lainantajan on

mahdollista saada tietoa neljästä eri lainakategoriasta: luottokorteista, osamaksutuotteista, vakuudettomista lainoista sekä asuntolainoista, minkä lisäksi luottotietorekisteriotteesta ilmenee kuluttajan luottomäärän kehitys viimeisen 12 kuukauden aikana. (UC 2010) Lainanmyöntäjien nimiä ei rekisterissä eritellä, vaan lainat ovat netotettu yhteen summaan. Rekisteristä ilmenee ainoastaan kuluttajan luottojen sekä luotonantajien lukumäärä. Rekisteristä ilmenee luottojen myönnetty määrä sekä tällä hetkellä käytössä oleva summa netotettuna. (UC Personupplysning). Luotonmyöntäjän nimen poistamisella rekisteristä on mitä luultavimmin pyritty vähentämään rekisterin asiointikäyttöä markkinointitarkoituksiin. Lopuksi UC:n keräämiin tietoihin yhdistetään vielä asiakkaista tehdyt rekisterikyselyt UC:n omasta luottotietorekisteristä. Kyselyt ovat hyvä indikaattori siitä, kuinka usein kuluttaja hakee luottoa. Suuri kyselymäärä indikoi kuluttajaan liittyvää suurempaa riskiä. (UC 2010).

3.2.2 Saksa

Saksassa toimii sekä yksityinen luottotietoyritys, Schufa AG, että julkinen, valtion ylläpitämä luottotietorekisteri. Tässä alakappaleessa keskitytään kuitenkin yksityisen sektorin rekisteriin, sillä julkiseen rekisteriin raportoidaan vain erittäin suuret lainat ja sen tarkoituksena on enemmän rahoitusmarkkinoiden seuranta. (Experian 2009). Schufa AG:lla on hyvin kattavat tiedot saksalaisista kuluttajista ja rekisteri kattaakin lähes 66 miljoonaa kansalaista eli lähes 80 % väestöstä (Schufa Jahresbericht 2009). Saksassa markkinaa dominoi siis monopoli, joka on kuitenkin osa kansainväistä CreditInfo-ketjua (Jentzsch & San José Riestra 2003).

Saksan maatalous- ja kuluttajansuojaministeriön (Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz) mukaan kuluttajista tallennetaan huomattava määrä tietoja. Kuluttajan kontaktitietojen lisäksi tietokantaan tallennetaan tiedot luotto- sekä leasingsopimusten pituudesta että summasta. Samoin rekisteristä löytyvät tiedot kuluttajan luottokorttien, puhelinliittymien ja vähittäiskauppojen luottojen tyypeistä sekä maksuehdoista. Saksalainen rekisteri on poikkeuksellinen, sillä se sisältää kuluttajan käyttötilin avaamistiedot. Tätä tietoa voidaan käyttää annettaessa kuluttajasta niin sanottu credit score, joka mittaa kuluttajan luottokelpoisuutta. Keskeisen osan luottotietorekisteriä muodostavat tiedot kuluttajan epätavallisesta maksukäyttäytymisestä. Saksassa tähän luokkaan luetaan käräjäoikeuden päätökset, perintätoimenpiteet tai kuluttajaa koskevat konkurssitoimenpiteet. Näiden ohella tietokantaan tallennetaan kuluttajaa koskevat luottokyselyt, mitkä indikoivat kuluttajan aktiivisuutta luottomarkkinoilla. (Bundesministerium 2009).

Schufa AG on omilla Internet-sivuillaan jakanut asiakkaan pisteytysperusteet kuuteen osaan: luoton käyttötapaan, tähänastisiin maksuhäiriöihin, kuluttajan luottoaktiivisuuteen viimeisen 12 kuukauden aikana, asiakkaan luottohistoriaan, osoitetietoihin sekä muihin tietoihin. Luoton käyttötapaan tallennetaan tiedot kuluttajan luottojen määrästä, tyypistä, pituudesta sekä luottojen kattavuudesta. Schufa AG:n rekisteri on sikäli samanlainen kuin Ruotsissa, että tiettyjä henkilökohtaisia tietoja ei sisällytetä rekisteriin. Näitä ovat esimerkiksi etninen tausta, uskonnolliset ja poliittiset kannat sekä kansalaisuus. (Schufa Scoringverfahren).

3.2.3 Iso-Britannia

Ruotsin ohella myös Iso-Britanniassa on käytössä hyvin edistynyt positiivinen luottotietorekisteri. Iso-Britanniassa luottorekisterialalla on kolme suurta toimijaa Experian, Equifax ja CallCredit, minkä vuoksi kilpailu toimialalla on erittäin kovaa. Luottotietoja alettiin raportoida Iso-Britanniassa ensimmäisenä maailmassa jo 1800-luvulla, minkä vuoksi toimialan edistyneisyys on ymmärrettävää. (Jentzsch 2006, 110). Positiivinen luottotietorekisteri toimii vastavuoroisuuden periaatteella Iso-Britanniassa, eli jokainen rahoituslaitos saa ainoastaan samanlaista tietoa, mitä on itse valmis rekisteriin antamaan. Rekisteri sisältää sekä negatiivisia että positiivisia luottotietoja kuluttajista.

Rekisteri sisältää luonnollisesti asiakkaan tunnistetiedot (nimi, henkilötunnus) nykyisine sekä aikaisempine osoitteineen. Raportti sisältää ensimmäiseksi tiedot yhteisvastuista, mikäli kuluttajalla sellaisia on. Yhteisvastuilla tarkoitetaan tässä rekisterissä vastuuta, jotka asiakas jakaa toisen henkilön kanssa. Esimerkkinä näistä voitaneen mainita yhteiset pankkitilit. Iso-Britannian positiivinen luottotietorekisteri on kiinnostava lukijan kannalta, sillä se sisältää hyvin kattavasti kuluttajan luottotiedot.

Tiedot kuluttajan luotollisista tileistä ovatkin hyvin yksityiskohtaisia: rekisteriin kirjataan tiedot luottokorttien aloitus - ja lopetuspäivästä, luottorajoista, velkasaldosta, maksutavoista sekä mahdollisista käteisnostoista. Nämä tiedot ovat jo itsessään erittäin kattavia ja antavat hyvän kuvan kuluttajan maksukäyttäytymisestä. Käteisnostot luotolta ja niiden summat voivat olla indikaattori kuluttajan maksuvaikeuksista, minkä vuoksi ne on koettu tärkeäksi sisällyttää rekisteriin. Kuitenkin näiden tietojen ohella kuluttajasta tallennetaan vielä tarkempia tietoja hänen maksukäyttäytymistään. Luottotiliotteesta käy ilmi, lyhentääkö kuluttaja luottoaan vain minimilyhennyserän verran vai mahdollisesti enemmän. Samoin kuluttajista rekisteröidään aikaisemmat luottokyselyt, mikä indikoi kuluttajaan liittyvää riskiä. (Experian 2010).

Iso-Britanniassa rekisteriin kerätään tietoa kuluttajasta useasta eri tietolähteestä. Pankkien ohella kuluttajätietoa kerätään myös vähittäiskaupoilta, joka mahdollistaa myös kuluttajien kaupan luottokorttien velkasaldon ja tilanteen selvittämisen. Lisäksi tietoa kuluttajan maksukäyttäytymisestä kerätään teleoperaattoreilta sekä sähkö- ja vesiyhtiöiltä. Rekisteriä ei kuitenkaan käytetä Iso-Britanniassa pelkästään kuluttajan luottokelpoisuuden arvioinnissa. Experianin mukaan rekisterin keskeinen hyöty on myös sen avulla tapahtuva asiakkaan luottojen monitorointi, jolloin voidaan tunnistaa kuluttajan orastavat maksuvaikeudet ja tarttua niihin. (Experian 2009).

3.2.4 Irlanti

Irlannin positiivinen luottotietorekisteri on hyvin perinteinen luottotietorekisteri, jota voidaan pitää hyvänä esimerkkinä tavallisesta, mutta kuitenkin selkeästä eurooppalaisesta positiivisesta luottotietorekisteristä. Rekisteri sisältää, kuten muutkin eurooppalaiset luottotietorekisterit, kuluttajan tunnistetiedot. Rekisteristä tekee mielenkiintoisen se, että perustietoihin on sisällytetty tieto kuluttajan ammatista, mikä voi olla ongelmallista, mikäli kuluttaja vaihtaa työpaikkaa ja ammattinimikettä usein. Tutkija ei ole törmännyt tähän muissa eurooppalaisissa rekistereissä. Kuluttajan perustiedot toistuvat jokaisen lainan kohdalla, ja tiedot ilmoitetaan rekisteriin samalla tavoin, kuten kuluttaja on ne itse luottoa myöntäneelle rahoituslaitokselle ilmoittanut. (ICB, Sample Credit Report). Tällä tavalla on mahdollista tehdä johtopäätöksiä kuluttajan rehellisyydestä ja johdonmukaisuudesta lainanhakutilanteessa.

Irlantilainen luottotietorekisteri erittelee hyvin selkeästi asiakkaan luotot. Rekisteriotteesta ilmenee luoton alkuperäinen määrä, avauspäivä sekä arvioitu takaisinmaksuaika. Edelleen otteesta ilmenee lainatyyppi sekä tämänhetkinen lainasaldo. Lopuksi lainasta tai luotosta ilmoitetaan vielä sen aiottu takaisinmaksutiheys. Tässä suhteessa irlantilainen rekisteri täyttää tarkoituksena hyvin: rekisterissä on tarvittava tieto, ei enempää.

Irlantilainen rekisteri eroaa muista kuitenkin siinä, että se tarjoaa hyvin tarkkaa tietoa kuluttajan maksukäyttäytymisestä. Rekisteristä on mahdollista saada selville kuluttajan maksuhistoria viimeisen 24 kuukauden ajalta. Rekisteriin tallennetaan tiedot ajallaan tehdystä maksusuorituksesta, mutta tarkemmat tiedot kirjataan poikkeuksellisesta maksukäyttäytymisestä. Luotonhakutilanteessa voidaan havaita kuinka monta maksuerää kuluttajalla on erääntynyt, sekä mahdollisesti myös vireillään oleva perintätoimenpide luottoa koskien. Rekisteriin kirjataan tieto, mikäli luotto maksetaan alkuperäistä lainasummaa pienempänä oikeudenkäynnin seurauksena. (ICB, Sample Credit Report). Yhteenvetona

voidaan todeta, että irlantilainen positiivinen luottotietorekisteri on yksinkertainen ja selkeä, mutta täyttää sille asetetut vaatimukset. Erityisen ansiokasta rekisterissä on kattavat maksuhistoriatiedot kuluttajan luotoista. Liitteessä viisi on esimerkki Irlannin rekisterin positiivisesta luottotietorekisteriotteesta.

4 KESKEISTEN ONGELMIEN RATKAISU EUROOPPALAISISSA REKISTEREISSÄ

4.1 Yksityisyyden suoja

Aikaisemman kirjallisuuden mukaan kuluttajavirastot suhtautuvat positiiviseen luottotietorekisteriin hyvin pessimistisesti. Syynä penseään suhtautumiseen pidetään kuluttajavirastojen huolta yksityisyyden suojasta sekä luottotietorekisteritietojen sopivuudesta asiakkaan taloudellisen tilanteen arviointiin. (Gerhardt & Rothemund 2011). Suomessa Kuluttajavirasto onkin avoimesti vastustanut positiivisen luottotietorekisterin käyttöönottoa (ks. Riitta Kokko-Herralan mielipidekirjoitus, Helsingin Sanomat 17.8.2010). Kuitenkaan kaikki eurooppalaiset kuluttajaryhmät eivät vastusta luottotietojen jakamista. Gerhardtin ja Rothemundin tutkimuksen (2011) mukaan kahdeksassa maassa 23:sta suhtauduttiin myönteisesti positiivisten luottotietojen jakamiseen, mutta tutkijat eivät erittele, mitkä maat ovat kyseessä. Tästä huolimatta yksityisyyden suojan voidaan katsoa olevan merkittävä – ellei jopa merkittävin – este positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotolle. Tämän alakappaleen tarkoituksena on selvittää, miten eri maissa yksityisyyden suojan ongelma on ratkaistu.

Yksityisyyden suojaa koskevat lait ohjaavat luottotietorekisterien toimintaa Euroopassa. Vuonna 1995 Euroopassa säädettiin *Yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY*, joka pyrkii turvaamaan yksilön perusoikeudet (ks. HE 241/2006). Tämä muodostaa pohjan lainsäädännölliselle perustalle, mikä toteutetaan yleensä henkilötietolaissa (nimitys vaihtelee maittain) sekä joissakin maissa myös luottotietolaissa (Gerhardt & Rothemund 2011). Esimerkiksi Espanjassa, Hollannissa, Norjassa, Sveitsissä sekä Tanskassa luottotietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietolakia, kun taas Belgiassa, Iso-Britanniassa sekä Ruotsissa luottotietotoimintaa säädellään erityislainsäädännöllä (Hallituksen esitys 241/2006).

Useiden maiden yksityisyyden suojaa koskevat lait kieltävät tiettyjen attribuuttien tallentamisen kuluttajista. Esimerkiksi tiedot etnisestä taustasta, poliittisesta sekä seksuaalisesta suuntautumisesta, ammattiliittoon kuulumisesta, uskontokunnasta sekä terveydentilasta ovat kiellettyjä (ks. esim. Bundesdatenschutzgesetz 3§ (9); Kreditupplysningslag 6§; Data Protection Act 1998). Lainsäädännöllisesti onkin mielenkiintoisempaa tarkastella, mitä laki sanoo positiivisen tiedon jakamisesta, vai mainitaanko sitä ollenkaan. Suomessa henkilötietolaki esti positiivisen luottotietorekisterin

olemassaolon. Lain 20§ mukaan henkilöistä voitiin tallentaa tunnistetiedot (nimi, henkilötiedot ja yhteystiedot) sekä maksuhäiriötiedot. Kuitenkin kun Suomessa käsiteltiin luottotietolain muuttamista vuonna 2006, hallituksen esityksestä tämä pykälä kumottiin ja korvattiin luottotietolailla 11.5.2007/527 (HE 241/2006). Lyhyesti yleislaki siis korvattiin erikoislalla, joka nykyään säätelee luottotietojen tallentamista ja niiden käyttöä.

Yksityisyyden suoja on ratkaistu Irlannissa ja Saksassa mielenkiintoisella tavalla, nimittäin kiertämällä se. Saksassa positiivista tietoa kuluttajista saa esimerkiksi jakaa vain hänen omalla suostumuksellaan. Myös Irlannissa kuluttajista saa rekisteröidä tietoa vain, jos kuluttajat hyväksyvät tietojensa tallentamisen itse. Kuitenkin kuluttajan hakiessa lainaa lainahakemus sisältää usein ehdon, että kuluttajan luottotiedot saadaan tallentaa. Täten kuluttajalla onkin insentiivi antaa itsestään tietoja rekisteröitävään, mikä saattaa osaltaan helpottaa kuluttajan lainansaantimahdollisuuksia. Ruotsissa puolestaan ratkaisu on hiukan erilainen. Ruotsalaisia rekisteritietoja voidaan käyttää hyvin samoin tavoin kuin Suomessa, esimerkiksi teleoperaattoreilla sekä vuokrasopimuksen tekemiseen. Kuitenkin kuluttajalle tulee toimittaa kopio raportista, josta käy ilmi kuka raportin on pyytänyt. (San José Riestra 2002). Näin järjestelmää voidaan pitää läpinäkyvänä, ja kuluttajalla on mahdollisuus puuttua raportissaan esiintyviin virheisiin heti, jolloin vahingon syntymismahdollisuus pienenee. Espanjassa puolestaan luottotietoja koskeva sääntely on sisällytetty vuoden 1999 koskevaan henkilösuoja koskevaan lakiin. Lain mukaan luottotietoyritykset saavat tallentaa kuluttajasta tietoa, joka on hankittu julkisista rekistereistä tai hänen suostumuksellaan. Kuitenkin on sallittua käsitellä taloudellisia, velkojalta saatavia, sitoumuksia koskevia tietoja, kunhan rekisteröidylle ilmoitetaan tästä 30 päivän kuluessa. (HE 241/2006).

Luottotietorekisteriin tallennettujen tietojen todenmukaisuus on myös äärimmäisen tärkeä osa yksityisyyden suoja. Täten tietojen tallentamisaikaväli sekä virheiden korjaaminen ovat keskeisiä tekijöitä oikeellisuuden varmistamisessa. Vaikka luottotietorekisteriä päivitetäisiin usein, jopa päivittäin, on mahdollista, että rekisterissä voi silti olla kuluttajaa ja hänen tietojaan koskevia virheitä. Ehkä osittain tästä syystä useimmissa maissa kuluttajilla on oikeus tarkistaa luottotietonsa joko maksutta tai pientä maksua vastaan. Tätä voitaneen pitää keskeisenä tärkeänä tekijänä, jotta rekisteri nauttisi luottamusta kansalaisten keskuudessa. Jokaisella suomalaisella on oikeus tarkistaa luottotietonsa maksutta kerran vuodessa, kuten luottotietolain 12§ säädetään. Gerhardtin ja Rothmundin tutkimuksessa (2011) mukana olleista yrityksistä 67 % tarjosi kuluttajille ilmaisen pääsyn omiin luottotietoihinsa: esimerkiksi Itävallassa, Saksassa sekä Unkarissa luottotiedot voi tarkistaa maksutta kerran

vuodessa, minkä jälkeen luottotietoraportista peritään maksu. Suomessa ylimääräisistä raporteista peritään 7,95€ maksu (Suomen Asiakastieto: Minun luottotietoni), Unkarissa, Itävallassa ja Saksassa puolestaan 9,8€ - 22€ suuruinen lisämaksu raporttia kohden (Gerhardt & Rothemund 2011).

Tietojen tarkkuus ja ajan tasalla oleminen ovat keskeistä, jotta rekisterissä olevien tietojen avulla voidaan luotettavasti arvioida henkilön luottokelpoisuutta. Gerhardtin ja Rothemundin (2011) mukaan pankkisektorilta saatavat tiedot kuluttajista päivitetään päivittäin 13 maassa tässä tutkimuksessa mukana olleesta 30 valtiosta. Tulokset ovat nähtävissä alla olevasta taulukosta kahdeksan. Poikkeuksen tekevät ainoastaan Espanja (viikoittain), Hollanti (kuukausittain), Iso-Britannia (kuukausittain), Kreikka (kuukausittain) ja Puola (kuukausittain). Rekisterit, jotka keräävät julkiselta sektorilta saatavissa olevaa tietoa kuluttajista, päivittävät julkisen sektorin tietokantaansa päivittäin. Poikkeuksen muodostavat Espanja (kuukausittain), Puola (kuukausittain) ja Saksa (viikoittain). Julkisen sektorin päivitystietoja ei ole sisällytetty alla olevaan taulukkoon.

TAULUKKO 8. PÄIVITYSTIHEYS EUROOPASSA.

Maa	Päivitystiheys	Maa	Päivitystiheys
Belgia	Päivä	Norja	-
Bulgaria	-	Portugali	-
Espanja	Viikko	Puola	Kuukausi
Hollanti	Kuukausi	Ranska	-
Irlanti	-	Romania	Päivä
Islanti	Päivä	Ruotsi	Päivä
Iso-Britannia	Kuukausi	Saksa	Päivä
Italia	Päivä	Slovakia	Päivä
Itävalta	Päivä	Slovenia	Päivä
Kreikka	Kuukausi	Suomi	Päivä
Kypros	-	Sveitsi	-
Latvia	-	Tanska	Päivä
Liettua	-	Tšekki	Päivä
Luxembourg	*	Unkari	Päivä
Malta	-	Viro	-

Lähde: Gerhardt & Rothemund 2011.

-tietoa ei saatavilla *Luxenburgissa ei käytössä luottotietorekisteriä

On hyvä huomata, että taulukko kahdeksan koskee tietojen päivittämistä sekä maksuhäiriörekisteriin että positiiviseen luottotietorekisteriin. Johtopäätösten tekeminen päivitysvälin perusteella tietyn rekisterin paremmuudesta toiseen nähden on hankalaa, sillä

jäsenmaissa voi olla eri käytäntöjä viedä kuluttajista tietoja julkisiin rekistereihin. Kuitenkin pankkisektorilta saatavien tietojen päivittäminen ainoastaan kuukausitasolla vaikuttaa hyvin harvalta päivitysväliltä. Kuluttajan maksuhäiriöt jäävät tällöin kirjaamatta rekisteriin kuukauden ajalta, mikä puolestaan vaikeuttaa ja vääristää pankkien luotonantoprosessia rekisteritietojen ollessa vanhentuneita. Tämä puolestaan vähentää luottotietorekisteristä saatavaa hyötyä luotonantajille.

4.2 Rekisterin kustannukset

Suomessa pohdittiin positiivisen luottotietorekisterin käyttöönottoa vuonna 2006, jolloin rekisteriä ei puollettu, sillä siitä ei uskottu tulevan kattavaa. Yhtenä aspektina voidaan pitää rekisterin kustannuksia. Esimerkiksi Finanssialan Keskusliiton johtaja Helena Laine pohtii rekisterin kustannuksia Kauppalehden artikkelissa 13.1.2011. On totta, että rekisterin perustaminen ja ylläpito eivät ole ilmaista. Positiivinen luottotietorekisteriote voi myös olla kalliimpi kuin pelkkä maksuhäiriörekisteriote, mikä lisää ennestään rekisteristä aiheutuvia kustannuksia (ks. esim. San José Riestra 2002).

Kuten kappaleessa kaksi on todettu, luottotietorekisteri voi olla myös julkishallinnon yhteydessä. Gerhardtin ja Rothmundin tutkimuksessa (2011) mukana olevista maista rekisteri on toteutettu tällä tavalla kuitenkin vain Belgiassa ja Ranskassa. Voitanee todeta, että yksityiset luottotietorekisterit ovat huomattavasti julkisia rekistereitä yleisempiä Euroopassa. Siitä huolimatta, että rekisteri toimii yksityisellä sektorilla, sen tavoitteena ei välttämättä ole maksimoida liikevoittoa ja siten tuottaa hyötyä osakkeenomistajilleen. Esimerkiksi Belgiassa, Hollannissa, Italiassa sekä Sloveniassa rekisterit toimivat tällä tavalla, jossa niiden funktio on toimia yleishyödyllisenä organisaationa.

Suomeen on suunnitteilla sähköinen rekisterikeskus, johon koottaisiin kaikki henkilöä koskevat julkishallinnon päätökset ja dokumentit (Helsingin Sanomat 22.2.2011). Lienee mahdollista ajatella, että positiivinen luottotietorekisteri voitaisiin perustaa myös julkishallinnon puolelle. Tämänkaltaisen sähköinen rekisterikeskus tarjoaisi oivat puitteet rekisterille. Mikäli rekisteriin pääsisi verkkopankkitunnuksilla, kuten Helsingin Sanomien artikkelissa 22.2.2011 esitetään, olisi se myös erittäin kuluttajaystävällinen ja helppokäyttöinen. Toisena vaihtoehtona voitaneen pitää Verohallinnon jo olemassa olevia tietokantoja kuluttajista. Esimerkiksi Ruotsissa Verohallinto toimittaa kuluttajien tulo- ja omaisuustiedot paikallista positiivista luottotietorekisteriä ylläpitävälle Upplysningscentralenille. Rahoituslaitokset toimittavat jo nyt jossakin määrin tietoja

kuluttajien vastuista verohallinnolle kuluttajien verotusta ja vuosiveroilmoitusta varten. Toimitettujen tietojen laajuus on tutkijalle vielä epäselvää, minkä vuoksi kaksi Verohallinnon edustajaa on sisällytetty sidosryhmähaastatteluihin. Verohallinnolle toimitettaviin tietoihin palataan kappaleessa kuusi.

4.3 Pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaaminen

Pagano ja Jappellin (1993) mukaan informaation luovuttaminen asiakkaista luottotietorekisteriin kiristää kilpailua lainamarkkinoilla. Luotonantajilla on asiakkaistaan muita tarkempaa tietoa ja täten tietty monopolivoima asiakkaaseensa nähden. Informaation jakaminen kuitenkin vähentää tätä monopolivoimaa ja kiristyneellä kilpailulla voi olla heikentävä vaikutus pankin liikevoittoon. Tämän vuoksi pankeille on erittäin tärkeää, että luotonantajan ja asiakkaan välinen asiakassuhde on suojattu ainakin tiettyyn pisteeseen asti.

Rekisterin vastavuoroisuutta voidaan pitää yhtenä mahdollisena ratkaisuna pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaamisessa. Näin jokainen positiivisia luottotietoja jakava rahoituslaitos saa myös vastineeksi positiivisia luottotietoja muilta rahoituslaitoksilta. Vastaavasti vain maksuhäiriötietoja jakava pankki tai rahoitusyhtiö ei voi saada muuta kuin maksuhäiriötietoa. Tämä toimintatapa pienentää vapaamatkustajaongelmaa, jossa yritys saisi positiivisia luottotietoja itse niitä jakamatta.

Positiivisen luottotietorekisterin käyttötarkoitusta voidaan toki myös rajoittaa, ja rekisteriä voitaisiinkin käyttää esimerkiksi vain luotonhaun yhteydessä tai kuluttajan luottotilanteen monitoroinnissa. Pankkien kannalta keskeistä olisi, että rekisterin käyttö markkinointitarkoituksessa sekä uusasiakashankinnassa olisi rajoitettua tai jopa kokonaan kiellettyä. Rekisterin alkuperäisenä tarkoituksena on helpottaa rahoituslaitoksia arvioimaan kuluttajan kokonais kuvaa ja siten heihin liittyvää luottoriskiä, minkä vuoksi rekisterin käyttö markkinoinnin apuvälineenä olisi täysin ristiriidassa sen kanssa.

Iso-Britanniassa luottotietoyritys Experianin luottotietorekisteri toimii vastavuoroisuuden periaatteella. Experianin (2009) mukaan jokainen rekisteriin tietoa välittävä yritys sitoutuu Experianin vastavuoroisuuden periaatteisiin, jonka pääperiaatteen mukaan tietoa jaetaan vain ylivelkaantuneisuuden estämiseksi sekä velan takaisinperinnän tukemiseksi. Näiden kahden avulla on tarkoitus edistää vastuullisen luotonannon periaatetta. Jo pääperiaate itsessään sanelee rekisterin käytön mahdollisuudet, mutta kuitenkin Experian on nähnyt tarpeelliseksi kuvaila rekisterin käyttöperiaatteita yksityiskohtaisemmin. Esimerkiksi viidennessä

periaatteessa on erikseen todettu, että positiivisesta luottotietorekisteristä saatavaa tietoa ei ikinä saa käyttää markkinoinnin kohdistamiseen rahoituslaitoksen asiakkaille. (Experian 2008a). Pessimistinen lukija voi ajatella, että onko periaatteisiin sitoutumisesta hyötyä, jos niiden rikkomisesta ei seuraa rangaistusta. Kuitenkin Experian toteaa, että alan itsesääntely on toiminut hyvin jo yli 10 vuotta. Mikäli jokin yritys rikkoisi vastavuoroisuuden periaatteita, asia tutkittaisiin tarkoin ja kyseinen luotonantaja suljettaisiin pois rekisteristä. Kuitenkaan yhtään tällaista tapausta ei ole tullut esille. (Experian 2008b).

Väärinkäytöksen mahdollisuuden minimointi on otettu huomioon myös itse luottotietoraportissa, jonka rahoituslaitos saa pyydettäessä. Tässä raportissa rahoituslaitos näkee ainoastaan lainatyyppin, ei myöntävän rahoituslaitoksen nimeä. Tämä jo osaltaan suojaa asiakkaan ja pankin välisen suhteen, sillä luotonantajan nimeä ei mainita. (Experian 2009). Myös Ruotsissa lainan tai luoton myöntäneen pankin nimeä ei mainita, minkä lisäksi kuluttajan velat ovat netotettu toisin kuin Iso-Britanniassa, jossa ne on lueteltu yksitellen. Kuitenkin esimerkiksi Irlannissa luottotietorekisteriotteesta ilmenee lainan myöntäneen pankin nimi (ICB, Sample Credit Report). Voitaneenkin todeta, että myös tässä suhteessa eurooppalaiset rekisterit eroavat toisistaan huomattavasti.

Suomessa pankit toimivat pankkisalaisuuden piirissä. Pankkitoiminta perustuu asiakkaan ja pankin väliselle luottamukselle ja edellyttää asiakkaan arkaluonteisten tietojen salassa pitämistä. (ks. Finanssialan Keskusliiton Pankkisalaisuusohjeet 2009). Myös laissa säädetään pankin mahdollisuudesta jakaa tietoja asiakkaistaan luottotietotoimintaa harjoittavalle rekisterinpitäjälle. Lain luottolaitostoiminnasta 143 § mukaan pankki voi luovuttaa rekisterinpitäjälle tarpeelliset tiedot luotto- ja takaussopimuksista sekä tiedot luottojen maksamatta olevasta määrästä. Suomessa pankin ja asiakkaan suhde on suojattu edellä mainitun lain avulla, jonka 141 § mukaan pankilla on velvollisuus pitää asiakkaastaan samaa tietoa salassa. Tämä toteuttaa jo osaltaan yksityisyyden suojaa. Kuitenkin 143§ mukaan pankki voi luovuttaa luottotietotoimintaa ylläpitävälle taholle tiedot luotto- ja takaussopimuksista, jotka koetaan tarpeelliseksi. Lain luottolaitostoiminnasta mukaan positiivisten luottotietojen jakaminen olisi siis teoriassa mahdollista, kuten pykälässä todetaan. Toki voitaneen keskustella, miten tarpeellinen tieto määritellään. Kuitenkaan Luottotietolaki ei mahdollista positiivisten luottotietojen jakamista, mikä onkin este rekisterin käyttöönotolle.

4.4 Rekisterin kattavuus

Finanssialan Keskusliiton johtajan Helena Laineen mukaan mahdollisen positiivisen luottotietorekisterin tulisi olla kattava ja sen tulisi kattaa pankkien ja rahoitusyhtiöiden ohella myös pienemmät luotonantajat (Kauppalehti 13.1.2011). Tällä hän viitanee viime vuosina yleistyneisiin pikalainoihin, joita kutsutaan yleisesti pikavipeiksi. Kuitenkaan pikalainojen määrä ei ole koko kulutusluottokantaan nähden huomattava. Pikaluottoalan luottokanta oli vuoden 2010 kolmannen kvartaalin lopussa noin 50 miljoonaa euroa. Verrattaessa lukua koko kulutusluottokantaan, joka oli lähes 13,7 miljardia euroa, pikalainaluottokanta on verrattain pieni. Pikaluotoilla on siis vain marginaalinen osuus kulutusluottokannasta, jota hallitsevat edelleen talletuspankit liki 70 % markkinaosuudellaan. (Finanssialan Keskusliitto, Finanssialan vuositilasto 2010).

Kuitenkin pikaluottojen luonne eroaa paljon tavallisesta pankki- tai kulutusluotosta. Vuoden 2010 kolmannella vuosineljänneksellä pikaluottoja, joiden keskimääräinen koko oli 207 euroa, myönnettiin yhteensä noin 295 000 kappaletta (Finanssialan Keskusliitto, Kulutusluottoselvitys 2010). Pikaluotot eroavat pankkien kulutusluotoista niiden helpon saatavuuden sekä verrattain pienen lainakokonsa vuoksi. Pikaluottotoimialaa on haluttu kontrolloida ja uuden lain (Laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä) myötä pikalainayritysten on rekisteröidyttävä luotonantajarekisteriin, mikäli toimintaa halutaan jatkaa. Uusi laki tuli voimaan 1.12.2010, minkä jälkeen yrityksillä on kuusi kuukautta aikaa rekisteröityä Etelä-Suomen aluehallintovirastoon. Määräaika umpeutui siten 31.5.2011. (ks. Laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä). Kuitenkin myös hallitusohjelmaan on kirjattu tavoite pikalainayritysten lainsäädännön tiukentamisesta entisestään, mikä viittaa siihen, että jo tehdyt toimenpiteet eivät ole olleet riittäviä.

Pikaluoitojen saaminen rekisteriin olisi joka tapauksessa keskeistä rekisterin toimivuuden kannalta, jotta rekisteri antaisi kokonaiskuvan kuluttajan tilanteesta ja maksukyvyystä. Kuluttaja jättänee pienemmät laskut maksamatta ennen kuin hänen maksuvaikeutensa eskaloituvat. Täten pikaluottojen mukaan ottaminen olisi hyödyllistä, sillä se voi indikoida tulevia maksuhäiriöitä. 10 tutkimusmaassa luottotietorekisterissä on kuitenkin käytössä niin sanottu threshold, eli summamääräinen kynnyks, jota pienempiä lainoja rekisteriin ei tallenneta (ks. mm. Gerhardt & Rothmund 2011; Experian 2009). Alla olevasta taulukosta yhdeksän ilmenee eri rekistereissä käytössä olevat euromääräiset kynnykset.

TAULUKKO 9. RAPORTOINTIKYNNYS

Maa	Euromäärä	Maan oma valuutta	Maa	Euromäärä	Maan oma valuutta
Belgia	-	-	Norja	*	*
Bulgaria	-	-	Portugali	50	50
Espanja	60	60	Puola	-	-
Hollanti	125	125	Ranska	500	500
Irlanti	*	*	Romania	-	-
Islanti	250	40000	Ruotsi	-	-
Iso-Britannia	-	-	Saksa	100	100
Italia	-	-	Slovakia	*	*
Itävalta	300	300	Slovenia	-	-
Kreikka	-	-	Suomi	-	-
Kypros	-	-	Sveitsi	*	*
Latvia	150	100	Tanska	135	1000
Liettua	-	-	Tšekki	-	-
Luxembourg	-	-	Unkari	-	-
Malta	-	-	Viro	30	30

Lähde: Experian 2009; Gerhardt & Rothemund 2011; Krediinfo.

* tietoa ei ole saatavilla

- kynnys ei ole käytössä

Taulukosta on huomattavissa, että kynnys on käytössä joka kolmannessa maassa. Huoli rekisterin kattavuudesta on näissä tapauksessa hyvinkin aiheellinen. Esimerkiksi Itävallassa kynnys on 300 euroa, jonka alle jäisivät useimmat suomalaiset pikaluotot. Täten samankaltaisen raportointikynnyksen käyttö Suomessa voisi olla ongelmallista, mikäli rekisteristä halutaan kattava. Toisaalta euromääräisen kynnyksen käytöstä voi myös olla etua, erityisesti kustannussäästöjen saralla, sillä kaikkein pienimpien luottojen raportoimatta jättäminen voi säästää aikaa, vaivaa ja kustannuksia. Voidaan toki myös kysyä, että onko esimerkiksi 20 euron pikalainalla merkitystä kuluttajasta muodostuvan kokonaiskuvan kannalta? On kuitenkin hyvä muistaa, että vaikutus voi kasvaa huomattavaksi, jos pikalainoja on useita. Kattavuuden kannalta paras ratkaisu olisi rekisteri ilman kynnystä, jolloin kuluttajan kaikki vastuut raportoitaisiin niiden suuruudesta huolimatta. Kääntöpuolena täytyy kuitenkin huomioida kustannukset, jotka olisivat varmasti suuremmat kuin jos raportointikynnys olisi käytössä. Voitaneen sanoa, että positiivinen luottotietorekisteri on vaihtokauppa kattavuuden ja kustannusten välillä.

5 SIDOSRYHMÄHAASTATTELUT

5.1 Tutkimusaineisto

Tutkimuksen tarkoituksena on antaa kattava yleiskuva suomalaisten sidosryhmien suhtautumisesta positiiviseen luottotietorekisteriin ja sen mahdolliseen käyttöönottoon Suomessa. Lisäksi haastattelujen tarkoituksena on nostaa esille sidosryhmien huolia, jotka liittyvät positiivisen luottotietorekisterin mahdolliseen toteutukseen. Kuitenkin haastattelujen päätarkoituksena on vastata tutkielman tärkeimpään tutkimuskysymykseen: tulisiko positiivinen luottotietorekisteri ottaa käyttöön Suomessa ja missä laajuudessa. Tutkimusta varten haastatellaan positiivisen luottotietorekisterin sidosryhmien edustajia. Yhteensä tutkimusta varten haastatellaan 17 edustajaa 13 eri sidosryhmistä. Sidoryhmien edustajat ja haastatteluajankohdat löytyvät alla olevasta taulukosta 10.

TAULUKKO 10. HAASTATELTAVAT

Sidosryhmä	Edustaja	Asema	Ajankohta
Aktia	Magnus Weurlander	Johtaja, Luottoriskienhallinta	17.6.2011
Ferratum	Marcus Siljander	Head of Risk	5.9.2011
Finanssivalvonta	Jukka Vesala	Apulaisjohtaja	3.8.2011
Finanssivalvonta	Veli-Jukka Lehtonen	Toimistopäällikkö, Luottoriskit	3.8.2011
Finanssivalvonta	Ilse Lampela	Lakimies, Menettelytapavalvonta	3.8.2011
Handelsbanken	Hanne Katrama	Luottojohtaja	14.6.2011
Hypo Pankki	Ari Pauna	Varatoimitusjohtaja	19.5.2011
Kuluttajavirasto	Anja Peltonen	Johtaja, Kuluttajaoikeusryhmä	21.9.2011
Nordea Pankki Suomi	Kimmo Auvinen	Johtaja, Group Credit Process	6.6.2011
Nordea Pankki Suomi	Mika Stenman	Analyttikko, Group Credit Process	6.6.2011
OP-Pohjola -ryhmä	Jussi Mäkelä	Vice President, Private Customer Financing	9.6.2011
Sampo Pankki	Aki Palo	Johtaja, Luotonanto	23.5.2011
Suomen Asiakastieto	Juuso Jokela	Lakiasianpäällikkö	4.5.2011
Suomen Pankki	Kimmo Virolainen	Osastopäällikkö, Rahoitusmarkkina- ja tilasto-osasto	30.6.2011
Tietosuojavaltuutettu	Reijo Aarnio	Tietosuojavaltuutettu	16.5.2011
Verohallinto	Hannu Kuortti	Ylitarkastaja, Verotarkastusyksikön Ohjaus- ja kehittämissyksikkö	9.6.2011
Verohallinto	Tuija Vigren	Ylitarkastaja, Veronkantoyksikön Ohjaus- ja kehittämissyksikkö	30.5.2011

Tutkielma sai kontribuutiota myös Ruotsista ja Isosta-Britanniasta taulukossa 11 mainituilta henkilöiltä. Heidän näkemyksiään tarkastellaan kappaleessa 6.5 *Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Euroopassa*.

TAULUKKO 11. ULKOMAISET HAASTATELTAVAT

Yritys	Henkilö	Asema	Kontaktitapa	Päivämäärä
Experian	Gillian Key-Vice	Head of Government Affairs	Puhelin	14.1.2011
Nordea	Claes Tengström	Head of Group Credit Process Sweden	Sähköposti	18.5.2011

Haastateltavien listasta on havaittavissa, että jokaisen sidosryhmän edustaja on alansa ammattilainen omassa organisaatiossaan. Kyseiset henkilöt ovat Suomen johtavia asiantuntijoita aloillaan, mikä luo haastatteluille erittäin mielenkiintoiset puitteet. Finanssisektori edustaa näkemystä luottoriskien hallinnasta, kun taas Tietosuojavaltuutettu sekä Kuluttajavirasto tuovat kuluttajan yksityisyyden suojan näkökulman mukaan tutkimukseen. Erityisen mielenkiintoisena tutkimusosa-alueena voidaan katsoa olevan pankkien suhtautuminen positiiviseen luottotietorekisteriin sekä mahdolliset eroavaisuudet mielipiteissä eri pankkikonsernien välillä. Pankeista mielenkiinto kohdistuu erityisesti Nordeaan sen toimiessa laajimmin Pohjoismaissa tutkimuksessa mukana olevista pankeista. Nordea toimii Pohjoismaista Suomessa, Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa (Nordea Annual Report 2010), joista vain Ruotsissa on tällä hetkellä käytössä positiivinen luottotietorekisteri. Onkin mielenkiintoista kuulla, miten luotonanto ja riskienhallinta eroavat sen vuoksi eri Pohjoismaiden välillä. Edelleen mielenkiintoisen lähtökohdan haastattelulle tarjoaa toinen pohjoismainen pankkikonserni Handelsbanken, jolla on kokemusta Ruotsin positiivisesta luottotietorekisteristä UC:sta.

Haastateltavat sidosryhmät on valittu lähinnä finanssisektorilta, jonka toimintaan ja riskienhallintaan rekisterillä olisi suurin vaikutus. Rekisterillä olisi toki myös vaikutusta kuluttajaan yksityisyyden suojan muodossa, minkä vuoksi tutkija on kokenut tarpeelliseksi haastatella Tietosuojavaltuutettua, jonka rinnalle keskeiseksi intressiryhmäksi tutkija nosti Kuluttajaviraston. Molemmat tahot ovat julkisuudessa ilmoittaneet vastustavansa positiivisen luottotietorekisterin käyttöönottoa, mikä luo mielenkiintoisen lähtökohdan haastatteluille. Tietosuojavaltuutetun haastattelun avulla tutkimukseen saadaan mukaan juridinen näkemys henkilö- ja luottotietojen rekisteröinnistä sekä niiden käytöstä luotonmyöntötarkoituksessa. Kuluttajaviraston tehtävänä puolestaan on turvata ja vahvistaa kuluttajan asemaa yhteiskunnassa (Kuluttajavirasto, Kuluttajaviraston tehtävät). Tarkemmin Kuluttajaviraston tehtävistä säädetään Kuluttajansuojalain 2 luvun 20§:ssä sekä 3 luvun 4§:ssä, joissa säädellään Kuluttajaviraston valvojaroolia yhteiskunnassa. Kuluttajaviraston ja Tietosuojavaltuutetun haastatteluiden voidaan katsoa täydentävän toisiaan ja tuovan kuluttajaoikeuksien näkökulman mukaan tutkimukseen.

Suomalaisista pankkikonserneista tutkimukseen mukaan on valittu Aktia, Handelsbanken, Hypo Pankki, Nordea Pankki Suomi, OP-Pohjola-ryhmä sekä Sampo Pankki. OP-Pohjola ja Nordea ovat Suomen suurimmat asuntoluotottajat noin kolmanneksen markkinaosuudellaan, Sampo Pankki kolmanneksi suurin Aktian ollessa neljännellä sijalla (ks. Finanssialan Keskusliitto, Finanssialan vuositalasto 2010). Finanssialan etujärjestö Finanssialan Keskusliitto oli tutkijan mielestä myös keskeinen sidosryhmä, sillä järjestön tavoitteena on edistää toimivia rahoitusmarkkinoita. Kuitenkin Finanssialan Keskusliitto kieltäytyi haastattelusta, sillä johtaja Helena Laineen mukaan heillä ei ole päivitettyä kantaa positiiviseen luottotietorekisteriin, kuten hän totesi puhelinkeskustelussa tutkijan kanssa 5.5.2011. Tämän vuoksi Finanssialan Keskusliitto kehotti tutkijaa sisällyttämään useamman pankin tutkimukseen mukaan, jotta tutkimuksesta muodostuisi kattava. Koska Finanssialan Keskusliitto on pankkien toimialajärjestö, on ymmärrettävää, että heillä organisaationa ei voi olla kantaa positiiviseen luottotietorekisteriin.

Finanssivalvonta puolestaan valvoo Suomen pankki- ja vakuutussektoria tavoitteenaan edistää finanssimarkkinoiden vakautta sekä asiakkaansuojaa, minkä vuoksi sillä voidaan katsoa olevan keskeinen rooli tämänkaltaisen rekisterin mahdollisessa voimaantulossa. Finanssivalvonnasta haastateltiin edustajia sekä luottoriskien että asiakkaansuojan puolelta, jotta tutkija saisi kokonaisvaltaisen käsityksen rekisteristä ja sen vaikutuksista sekä luottoprosesseihin että yksittäiseen kuluttajaan.

Suomen Asiakastiedolla puolestaan on vuosikymmenien kokemus negatiivisen luottotietorekisterin ylläpitämisestä Suomessa, minkä vuoksi Suomen Asiakastiedon tietotaito luottotietorekistereistä ja luottomarkkinoista on merkittävä. Suomen Asiakastietoa voitaneen pitää myös mahdollisena positiivisen luottotietorekisterin sijoituspaikkana. Myös Suomen Pankkia voidaan pitää tärkeänä sidosryhmänä, sillä joissakin Euroopan maissa positiivinen luottotietorekisteri toimii julkisen vallan alaisuudessa. Tämän vuoksi myös Suomen Pankki sisällytettiin haastatteluihin mukaan. Onkin mielekästä selvittää tutkimuksessa mukana olevien sidosryhmien näkemykset rekisterin sijoittumisesta yksityiselle tai julkiselle sektorille. Tutkimuksen edetessä tuli esille pankkien varauksellinen suhtautuminen pikalainayrityksiin sekä heille luovutettaviin tietoihin. Tämän vuoksi tutkija sisällytti tutkimukseensa haastattelun Ferratumissa, joka on vanhimpia Suomessa toimivia pikalainayrityksiä. Ferratum haki myös pankkitoimilupaa vuonna 2010 sitä kuitenkaan saamatta (Taloussanomat 26.4.2010), minkä vuoksi on mielenkiintoista kuulla alalle haluavan yrityksen mielipiteitä rekisteristä.

Viimeisenä sidosryhmänä tutkimukseen on sisällytetty mukaan Verohallinto, jossa tutkija suoritti kaksi haastattelua. Mahdollinen rekisterin käyttöönotto aiheuttaa kustannuksia, sillä tietojärjestelmät ja niiden ylläpito on rakennettava alusta alkaen. Myös pankeissa tietojen tallentaminen rekisteriin aiheuttaa kustannuksia ja vie resursseja. Kuitenkin pankit toimittavat Verohallintoon jo joitakin tietoja kuluttajista ja heidän lainavastuistaan. Tätä tietoa käytetään kuluttajan vuosiverotuksessa ja veroilmoituksessa. Verohallinto onkin tässä mielessä erittäin mielenkiintoinen sidosryhmä, sillä heidän tietokannastaan löytyy kuluttajista valtava määrä tietoa, jota voitaisiin mahdollisesti hyödyntää positiivisessa luottotietorekisterissä. Verohallinnossa tehtävien haastattelujen tarkoituksena on selvittää, kuinka tarkkaan rahoituslaitokset raportoivat kuluttajien lainavastuut heille. Edelleen Verohallinnon haastatteluilla haetaan vastausta kysymyksiin, olisiko mahdollista käyttää jo olemassa olevia Verohallinnon tietokantoja positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotossa ja minkälaisen lakimuutoksen se vaatisi.

Tutkija haluaa huomauttaa, että Suomen Pankin edustajan Kimmo Virolaisen näkemykset ovat hänen henkilökohtaisia mielipiteitään, eivätkä edusta Suomen Pankin virallista kantaa. Myös OP-Pohjola -ryhmän Jussi Mäkelä totesi, että konsernissa ei ole ollut ajankohtaista ottaa kantaa positiiviseen luottotietorekisterin tarpeellisuuteen tai sen mahdolliseen sisältöön. OP-Pohjolan kannanotot ovat vain erilaisia näkökulmia rekisterin sisältöön eikä niiden voida katsoa edustavan konsernin virallista kantaa.

5.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimukset jaetaan pääsääntöisesti kahteen ryhmään: kvantitatiivisiin sekä kvalitatiivisiin tutkimuksiin (ks. esim. Blumberg ym. 2008, Bryman & Bell 2003). Bryman ja Bellin mukaan kvantitatiivinen tutkimus mittaa tutkittavaa kohdetta numeroin, kun taas kvalitatiivinen tutkimus toteutetaan sanoin. Bryman ja Bell määrittelevät kvantitatiivisen tutkimuksen deduktiivisena päättelynä, joka testaa aiemmin todettua teoriaa, kun taas kvalitatiivinen tutkimus viittaa induktiiviseen päättelyyn, jossa luodaan uutta teoriaa. Kuitenkin Bryman ja Bell tähdentävät, että liian selvän eron tekeminen näiden kahden tutkimussuunnan välille on turhaa, sillä niiden voidaan katsoa täydentävän toisiaan. (2003, 23 - 24). Bryman ja Bell kuitenkin löytävät kahden tutkimussuuntauksen väliltä muitakin eroja. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkija ei ole läsnä samalla tavalla kuin kvalitatiivisessa tutkimuksessa, jossa tutkija on vahvasti läsnä ja jossa hän voi myös omalla persoonallaan vaikuttaa tutkimukseen sen tiedonkeruuvaiheessa. Lisäksi Bryman ja Bell nostavat esille kvantitatiivisen tutkimuksen

staattisuuden ja yleistettävyyden, kun taas kvalitatiivinen tutkimus nähdään enemmän prosessina, jossa pyritään ymmärtämään tutkittavaa ilmiötä sen kontekstissa. (2003, 302 - 303).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kerätä suomalaisten sidosryhmien näkemyksiä positiivisesta luottotietorekisteristä ja sen tarpeellisuudesta. Kvantitatiivisen lähestymistavan käyttäminen ei siten ole mahdollista, sillä tutkimuksessa ei testata jo olemassa olevaa teoriaa. Päinvastoin, tutkimuksen avulla voidaan katsoa luotavan käsitys siitä, koetaanko rekisteri tarpeelliseksi Suomessa ja missä laajuudessa ja muodossa. Tämän vuoksi tutkija päätyi käyttämään kvalitatiivista lähestymistapaa tutkimusongelmaan. Sidoryhmien mielipiteet kerättiin haastatteluin. Toinen vaihtoehto olisi ollut survey-tutkimus, jossa tutkija olisi lähettänyt sidoryhmien edustajille lomakkeen, jossa olisi tiedusteltu sidoryhmien näkemyksiä positiivisesta luottotietorekisteristä. Kuitenkin aiheen kompleksisuuden ja osittain myös sen tuntemattomuuden vuoksi tutkija päätyi toteuttamaan tiedonkeruun haastattelujen avulla, sillä survey-tutkimuksessa olisi jäänyt paljon epäselviä kysymyksiä tutkijan ja haastatellun interaktion puuttumisen vuoksi.

Haastattelut voidaan jakaa luonteensa perusteella kolmeen päätyyppiin: strukturoituihin, puolistrukturoituihin tai ei-strukturoituihin haastatteluihin. Strukturoitu haastattelu noudattaa tarkoin haastattelijan aiemmin laatimaa haastattelurunkoa, eikä siitä ole tarkoitus poiketa. Strukturoidun haastattelun tarkoituksena voidaan nähdä olevan teoreettisten konseptien luotettava mittaaminen. Puolistrukturoidussa haastattelussa puolestaan haastattelijalla on valmistellut hyvinkin yksityiskohtaisia kysymyksiä, mutta ottaa vapauden poiketa laatimastaan rakenteesta. On myös mahdollista, että haastattelua ei ole strukturoitu lainkaan etukäteen, jolloin haastattelijalla ei valmistele kysymyksiä etukäteen. Puolistrukturoidun ja ei-strukturoidun haastattelun tavoitteena voidaan pitää vastauksien saamista laajempaan tutkimusongelmaan. Tämän vuoksi nämä kaksi ovat käytetyimmät haastattelutekniikat kvalitatiivisessa tutkimuksessa. (Blumberg ym. 2008, 385 - 387).

Tähän tutkimukseen soveltui parhaiten puolistrukturoitu haastattelu, sillä ennen tutkimuksen aloittamista tutkija odotti, että mielipiteet sidoryhmien välillä eroavat merkittävästi toisistaan. Teemahaastattelu mahdollisti keskustelutilanteen syntymisen, sillä tutkija otti vapauden poiketa liitteissä olevista haastattelukysymyksistä. Tutkija saattoi esittää myös lisäkysymyksiä, mikäli haastateltava kosketti jotkin teemaa vain pintapuolisesti. Teemahaastattelu soveltui tähän tutkimukseen paremmin kuin strukturoimaton haastattelu,

sillä tutkija halusi saada tietyt aihekokonaisuudet käsiteltyä haastateltavien kanssa. Strukturoimattoman haastattelun käyttäminen olisi helposti johtanut tilanteeseen, jossa keskustelu olisi pyörinyt vain tietyn aihepiirin ympärillä. Strukturoitu haastattelu olisi puolestaan ollut liian jäykkä, sillä se ei olisi mahdollistanut haastattelukysymyksistä poikkeamista, jolloin osa vastauksista olisi saattanut jäädä epäselviksi. Bryman ja Bell toteavatkin, että strukturoitu haastattelu sopii paremmin kvantitatiiviseen tutkimukseen, sillä haastattelu reflektoi haastattelijan näkökulmaa, kun taas puolistrukturoidussa haastattelussa keskitytään puolestaan haastateltavan mielipiteisiin. (2003, 342).

5.3 Tutkimuksen toteutus

Tämän tutkimuksen haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina haastatteluina eli teemahaastatteluina. Tutkija lähetti etukäteen haastateltaville haastattelukysymykset sekä siihen mennessä valmistuneen kirjallisuuskatsauksen, jossa käsiteltiin eurooppalaisia positiivisia luottotietorekistereitä. Tutkija lähetti haastateltaville etukäteen myös tiivistelmän tutkimuksen keskeisistä taulukoista sillä oletuksella, että kaikki haastateltavat eivät ehtisi lukea siihen mennessä valmistunutta tutkimusta läpi. Näin haastateltavilla oli etukäteen mahdollisuus tutustua eurooppalaisiin positiivisiin luottotietorekistereihin sekä keskeisten ongelmien ratkaisutapoihin eri eurooppalaisissa rekistereissä. Haastattelukysymysten lähettäminen etukäteen mahdollisesti auttoi parantamaan vastausten laatua. Kuitenkin on myös mahdollista, että kysymysten lähettäminen etukäteen vei tietyn spontaanisuuden haastatteluista, sillä haastatelluilla oli mahdollisuus miettiä vastauksia etukäteen. Kuitenkin tutkija koki kysymysten lähettämisen etukäteen olevan paras tapa, sillä kaikissa sidosryhmässä ei välttämättä tunnettu positiivista luottotietorekisteriä yksityiskohtaisesti.

Sidosryhmähaastatteluissa käytettiin neljää eri kysymyssarjaa, jotka muodostuivat tietyistä aihekokonaisuuksista. Ensimmäistä kysymyslomaketta käytettiin finanssisektorin (Ferratum, Finanssivalvonta, Suomen Pankki, Suomen Asiakastieto sekä tutkimuksessa mukana olevat pankkikonsernit) haastatteluissa, jotta voitaisiin selvittää heidän suhtautumisensa rekisteriin riskienhallinnan näkökulmasta. Kysymykset rakentuivat viiden aihekokonaisuuden ympärille: nykytilanne, positiivinen luottotietorekisteri, rekisterin edut, haitat sekä esteet, positiivisen luottotietorekisterin toteutus Euroopassa sekä positiivisen luottotietorekisterin mahdollinen toteutus Suomessa. Kuitenkin on hyvä huomata, että finanssisektorin kysymyksissä paino oli liikepankkien näkemyksissä, minkä vuoksi Suomen Pankki ja Finanssivalvonta eivät vastanneet osaan kysymyksistä, sillä heillä ei voida katsoa olevan liiketaloudellista intressiä

rekisterin perustamiseen. Toista kysymyslomaketta tutkija käytti Tietosuojavaltuutetun haastattelussa. Tämän haastattelun tarkoituksena oli auttaa tutkijaa ymmärtämään kuluttajan yksityisyyden suojaan ja tiedolliseen itsemääräämisoikeuteen liittyviä ongelmia, jotka rekisterin toteuttaminen toisi mukanaan. Tietosuojavaltuutetun haastattelu puolestaan rakentui neljän aihekokonaisuuden ympärille: positiivinen luottotietorekisteri yleisesti, rekisterin edut, haitat ja esteet, yksityisyyden suoja sekä rekisterin mahdollinen toteutus Suomessa. Kolmatta kysymyslomaketta käytettiin Verohallinnon haastatteluissa, joiden tarkoituksena oli selvittää Verohallintoon toimitettuja tietoja sekä niiden mahdollista käyttöä rekisteriä varten. Aihepiirit Verohallinnon haastattelussa olivat seuraavat: nykytilanne, positiivinen luottotietorekisteri yleisesti, rekisterin edut, haitat ja esteet, Verohallinnon keräämät tiedot kuluttajista, Verohallinto ja tietokannan avoimuus sekä positiivisen luottotietorekisterin mahdollinen käyttöönotto Suomessa. Viimeistä kysymyssarjaa käytettiin puolestaan Kuluttajaviraston haastattelussa. Kuluttajaviraston haastattelu koostui samoista aihepiireistä kuin Tietosuojavaltuutetun haastattelu, minkä lisäksi kysymykset ovat pitkälti samat kuin ne, jotka esitettiin Tietosuojavaltuutetulle. Kuitenkin tutkija lisäsi Kuluttajaviraston kysymyssarjaan muitakin kysymyksiä, jotka liittyvät erityisesti Kuluttajaviraston toimintaan.

Vaikka kysymykset lähetettiin haastateltaville etukäteen, haastattelut olivat pääsääntöisesti hyvin vapaamuotoisia eikä tutkija kaikissa tapauksissa noudattanut kysymyssarjojen kaavaa orjallisesti. Useimmissa haastatteluissa tutkijaa askarruttavat kysymykset tulivat esille ilman, että tutkija erikseen kysyi asiaa. Mikäli haastateltava halusi keskittyä tiettyyn asiaan, haastattelussa keskityttiin kyseiseen aihepiiriin. Kuitenkin tutkija ohjaili haastattelutilannetta sen verran, että kaikki aihepiirit saatiin käsiteltyä.

Tutkijan esittämät haastattelukysymykset ilmenevät liitteistä 6 - 9. Haastattelut myös nauhoitettiin, mikäli haastateltava antoi siihen luvan. Kaikissa sidosryhmissä kuitenkin annettiin lupa haastattelun nauhoittamiseen. Tutkija on kirjoittanut auki kaikki sidosryhmähaastattelut, mutta niitä ei kuitenkaan ole liitetty tutkielmaan mukaan kahdesta syystä. Ensiksi haastatellut toivoivat, ettei litteroitua haastattelua julkaista, minkä ohella toisena syynä voidaan pitää myös tilanpuutetta, sillä auki kirjoitettuja haastatteluja tuli yhteensä 201 sivua. Ennen tutkielman palautusta tutkija pyysi jokaiselta haastatellulta suostumuksen suorien lainauksien käyttöön. Tutkija on käyttänyt suoria lainauksia, mikäli sidosryhmä antoi tähän luvan tai jätti vastaamatta tutkijan pyyntöön. Sidoryhmistä OP-Pohjola ei toivonut suorien lainauksien käyttöä, minkä vuoksi tutkija on poistanut ne tutkimuksestaan.

6 TUTKIMUSTULOKSET

6.1 Nykytilanne

Suomalaisten maksuhäiriöt ovat kasvaneet merkittävästi 2000-luvun aikana. Vuonna 2010 kirjattiin yli 1,1 miljoonaa uutta maksuhäiriömerkintää, kun luku vielä vuonna 2000 oli 308 000 uutta merkintää (ks. liite yksi). Maksuhäiriöiden kasvu tiedostettiin tutkimuksen jokaisessa sidosryhmässä. Syitä maksuhäiriömerkintöjen kasvuun esitettiin useita. Erityisesti Suomen Pankissa, Sampo Pankissa ja Handelsbankenissa esille nostettiin talouden viimeaikainen taantuma, joka välillisesti työttömyyden kautta vaikutti suomalaisten kotitalouksien maksukykyyn. Keskeisimpänä syynä pidettiin kuitenkin niin sanotun kulutusluottoyhteiskunnan syntymistä, jossa kuluttaminen tapahtuu yhä enenevässä määrin luotolla, kuluttajan välttämättä sitä edes tiedostamatta. Suomen Asiakastiedon Juuso Jokela toteaa:

”Ihmiset ajattelevat, että heillä on oikeus tulla mukaan kulutusmaailmaan ja se tapahtuu sitten vaikka luotolla.”

Kulutusluottoyhteiskunnan syntyä edesauttavaksi tekijäksi mainittiin erityisesti luoton saamisen helppous ja tarjonnan lisääntyminen. Osasyynä tähän voitaneen pitää niin sanottua pikavippi-ilmiotä. Jukka Vesala Finanssivalvonnasta toteaa seuraavasti:

”Tarjonta on kasvanut voimakkaasti. Velkaantuminen on huomattavasti helpompaa kuin aikaisemmin. Meillähän pikavippiyhtiöt ovat hyvä esimerkki siitä, että niiden liiketoimintamalli on sellainen, jossa pyritään mahdollisimman suureen volyymiin, jossa ei yksittäisen asiakkaan tilannetta katsota, vaan ongelma menee sinne tilastollisen luottotappion piiriin”

Suomessa pikalainakanta on kuitenkin erittäin pieni koko kulutusluottokantaan verrattuna. Vuonna 2010 pikalainakanta oli noin 50 miljoonaa, eli marginaalinen osa 13,7 miljardin euron kulutusluottokannasta (Finanssialan Keskusliitto, Finanssialan vuositilasto 2010). Useassa sidosryhmässä tuotiin kuitenkin esille se, että vaikka pikalaina voi olla euromääräisesti pieni, sillä voi olla määräänsä huomattavasti suurempi vaikutus. Mika Stenman Nordeasta korosti, että pikalainan vaikutus pienituloisen kuukausittaiseen maksuvaraansa voikin olla huomattava. Tämä johtunee pikalainojen lyhyistä takaisinmaksuajoista sekä korkeista vuosikoroista ja -kuluista.

Kuitenkaan pelkkien maksuhäiriömerkintöjen määrän tutkiminen ei kerro koko totuutta. Kimmo Virolainen Suomen Pankista huomautti, että olisi relevantimpaa katsoa maksuhäiriöisten henkilöiden määrää kuin maksuhäiriömerkintöjen absoluuttista lukumäärää.

Suomen Pankissa ei sinänsä oltu huolissaan maksuhäiriömerkintöjen kasvusta, vaan huoli kohdistui suomalaisten kotitalouksien velkaantuneisuuden kasvuun. Heidän mielestään nykytahdilla jatkuva velkaantuminen voi olla potentiaalinen ongelma tulevaisuudessa. Saman huolenaiheen on esittänyt Finanssivalvonta, joka julkaisi 14.4.2011 *Valvottavien taloudellinen tila ja riski* -julkaisun, jossa Finanssivalvonta ilmaisi huolensa korkean luototusasteen luotoista. Valvojan mukaan osalla kuluttajista on merkittävä korkoriski suurten asuntolainojen johdosta. Kiinnostunut lukija ohjataan tutustumaan Finanssivalvonnan raporttiin tarkemmin.

Vuoden 2010 uusien maksuhäiriömerkintöjen osalta on hyvä noteerata, että Suomen Asiakastieto on muuttanut tilastointitapaa vuonna 2010. Uusi rekisteröintitapa johtaa juurensa 1.4.2010 voimaa astuneeseen Luottotietolain muutokseen, minkä seurauksena jokainen saatava aiheuttaa erillisen maksuhäiriömerkinnän verrattuna aiempaan tilanteeseen, jossa ulosottoviranomaiset yhdistivät saman henkilön perintäasiat yhteen merkintään. (Suomen Asiakastieto: Rekisterimuutos paljasti maksuhäiriövelkojen todellisen määrän) Vaikka rekisterimuutos osittain aiheuttaa maksuhäiriömerkintöjen lukumäärän kasvun, voitaneen kuitenkin ajatella, että vasta nyt maksuhäiriömerkintöjen todellinen määrä on tullut esille. Aiemmin ulosottoviranomaiset ovat yhdistäneet useat saatavat yhdeksi merkinnäksi, minkä vuoksi tämänkaltainen toimintatapa on kaunistanut tilastoja. Täten huoli maksuhäiriömerkintöjen kasvusta on todellinen. Tutkija kysyi haastateltavilta, mikäli he uskoivat kuluttajien maksuhalukkuuden olevan osasy syy maksuhäiriömerkintöjen kasvuun. Esimerkiksi Yhdysvalloissa puhutaan paljon kuluttajien heikentyneestä maksuhalukkuudesta (ks. esim. Zywicki 2005). On hyvä huomata, että vaikka maksuhäiriömerkintöjen määrä on kasvanut Suomessa, itse maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on pysynyt kohtalaisen vakaana noin 300 000 henkilössä. Juuso Jokela Suomen Asiakastiedosta toteaa seuraavaa maksuhaluttomuudesta:

”Maksuhäiriöissä ei ole kyse maksukyvyttömyydestä vaan yhä enenevästi maksuhaluttomuudesta.”

Maksuhäiriömerkintöjen kasaantuminen samoille ihmisille voi olla indikaattori tämän ihmisryhmän, maksuhäiriöisten, heikentyneestä maksuhalukkuudesta. Kuitenkaan pankkien edustajat eivät tähän uskoneet. Esille nostettiin erityisesti se, että suomalaiset ovat hyvin tunnollisia laskujen maksajia. OP-Pohjolan Jussi Mäkelän mukaan laskujen maksamatta jättämistä ei ehkä pidetä enää niin paheksuttavana kuin ennen, mutta tämänkaltainen käyttäytyminen ei kuitenkaan näy pankkivastuiden kohdalla. Mika Stenman Nordeasta sekä Magnus Weurlander Aktiasta pohtivat, että tiettyjen ihmisryhmien kohdalla maksuhalukkuus

lienee heikentynyt. Esille nostettiin ylivelkaantuneet kuluttajat, joilla ei ole mahdollisuutta maksaa luottojaan takaisin. Usean pankkiryhmän edustajat sekä Finanssivalvonta olivat sitä mieltä, että kuluttajien maksukäyttäytyminen eri pankkivastuiden kohdalla voi kuitenkin poiketa toisistaan. Esimerkiksi Aktiassa, Hypo-Pankissa ja OP-Pohjolassa korostettiin, että ihmiset maksavat asuntolainansa mahdollisimman tunnollisesti maksuvaikeuksista huolimatta. Vaikeassa taloudellisessa tilanteessa kuluttajat jättävät pienet pankkiluotonsa maksamatta, mutta jatkavat asuntolainansa lyhentämistä ymmärrettävistä syistä. Kaiken kaikkiaan sidosryhmät pitivät heikentynyttä maksuhalukkuutta ja sen vaikutusta maksuhäiriöihin lähinnä amerikkalaisena ilmiönä lukuun ottamatta pientä marginaalista ryhmää kuluttajia.

Nykyisen negatiivisen luottotietorekisterin puitteissa luotonantajalla ei ole mahdollisuutta tarkistaa kuluttajan velkavastuita toisista pankeista. Tämä mahdollistaa myös järjestelmän väärinkäytön kuluttajille, jotka voivat jättää ilmoittamatta osan veloistaan. Tutkijan haastattelemat pankkien edustajat olivat hyvin yksimielisiä siitä, että tämänkaltainen käyttäytyminen ei ole tahallista, lukuun ottamatta jälleen pientä marginaalista ryhmää. Finanssivalvonnan Ilse Lampelan mukaan tämänkaltainen käyttäytyminen lienee hyvin harvinaista, sillä tällaisissa tapauksessa luotonantajalla on usein oikeus irtisanoa kuluttajan luottosopimus. Tahallisuuden tilalle keskusteluissa nousi esille se, että kuluttajat eivät tunne luoton määritelmää eivätkä siten ole tietoisia kaikista omista vastuistaan. Esimerkkeinä mainittiin tuotteiden osamaksut sekä autojen leasingsopimukset.

Kuitenkin Suomen Asiakastieto teetti vuonna 1992 tutkimuksen, jonka mukaan kuluttajat eivät ilmoittaneet kaikkia velkojaan joko huolimattomuudesta tai tahallisuudesta johtuen (ks. Velkakierre helmikuu 1992). Tutkimus on toteutettu lähes 20 vuotta sitten, joten tutkimus ei liene enää täysin reliabili. Kuitenkin on vaikea usko, että kyseinen ongelma olisi kadonnut varsinkaan, kun ottaa huomioon kuinka suomalaisten kotitalouksien velkaantuneisuus on viime vuosina kasvanut. Suomalaisten kotitalouksien velkaantuneisuusaste on lähes kaksinkertaistunut 10 vuodessa: vuonna 2000 velkaantumisaste oli 65,1 % käytettävissä olevista tuloista kun se ennakkotiedon mukaan vuonna 2010 oli 115,1 % (Finanssialan Keskusliitto, Kotitalouksien rahoitusvarat ja - velat, Kesäkuu 2011). Nykyisen rekisterin keskeiseksi ongelmaksi nostettiin se, että juuri tätä asiakkaan kokonaisvelkaantuneisuutta on mahdotonta selvittää luotettavalla tavalla. Nykyinen, asiakkaan sanaan perustuva käytäntö ei kaikissa tilanteissa anna totuudenmukaista kuvaa asiakkaan kokonaisvelkaantuneisuudesta.

Kuitenkin lukijan on hyvä huomata, että tämä johtunee pikemminkin asiakkaan ymmärtämättömyydestä kuin tahallisuudesta.

Suomen Asiakastiedossa maksuhäiriörekisterin mustavalkoisuus nostettiin rekisterin ongelmaksi. Juuso Jokelan mukaan maksuhäiriömerkintä leimaa tiettyä kuluttajaryhmää, sillä se käytännössä tarkoittaa automaattista hylkäystä luottopäätöksessä. Käytäntö toki vaihtelee pankista toiseen, mutta lähtökohtaisesti maksuhäiriömerkintä sulkee lainahanat. Aki Palo Sampo Pankista toteaa osuvasti:

”Rekisteri ei muuta kerro kuin epäonnistumisista maksukäyttäytymisessä.”

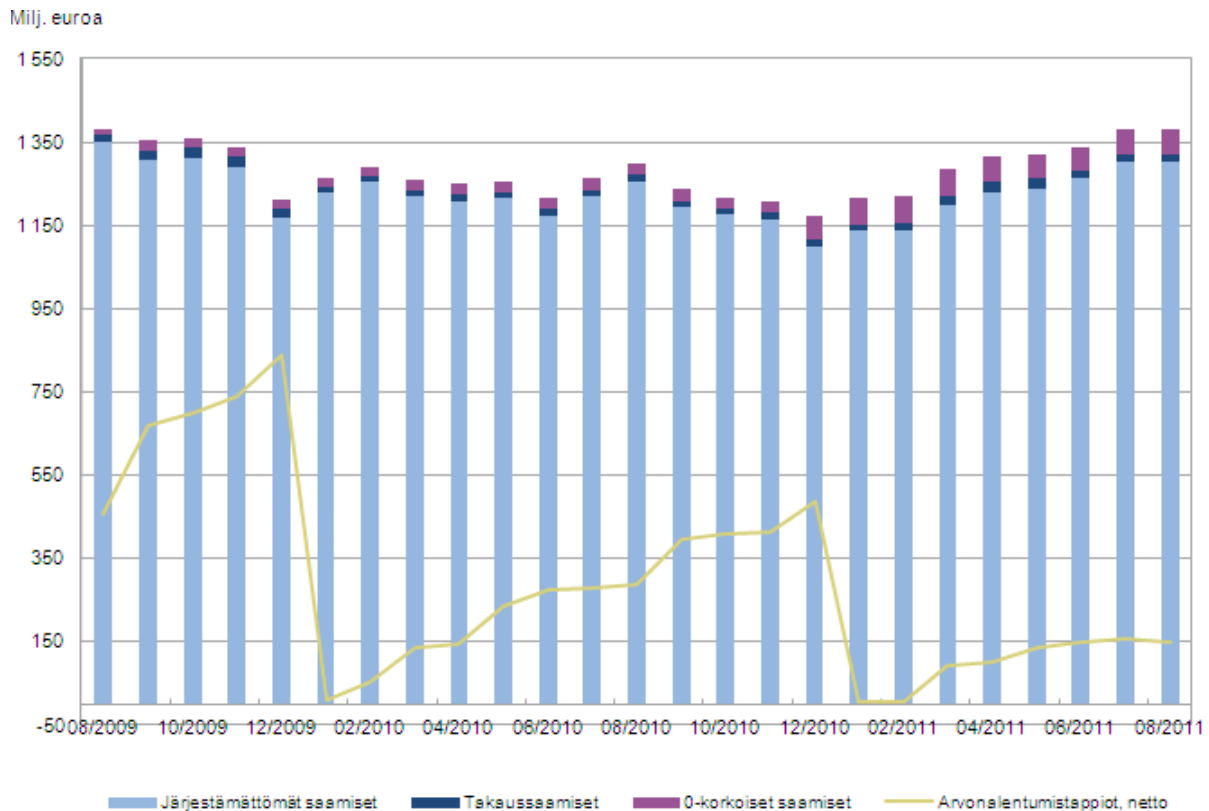
Mielenkiintoista on, että nykyrekisterin aiheuttamista ongelmista ei oltu yhtä mieltä tutkijan haastattelemissa kuudessa pankkikonsernissa. Erityisesti suuret pankkikonsernit Nordea ja OP-Pohjola esittivät, että nykyisellä rekisterillä on pärjätty tähän asti ja että nykyisen rekisterin avulla luottotappiot on saatu pidettyä hyväksyttävällä tasolla. Pienemmissä pankeissa nykyrekisterin koettiin kuitenkin aiheuttavan jonkin verran ongelmia. Aktian Magnus Weurlanderin mukaan asuntoluottopuolella nykyinen rekisteri on toiminut riittävän hyvin, mutta positiivinen luottotietorekisteri toisi lisäarvoa erityisesti kulutusluottopuolella. Hanne Katrama Handelsbankenista esitti huolensa, että nykyrekisterin puitteissa on mahdollista, että puutteellisen historiatiedon vuoksi pankki ei voi myöntää kuluttajalle lainaa tai luottoa, mikä puolestaan vaikeuttaisi kuluttajan pankinvaihtoa. Tämä toteamus on linjassa Barronin ym. (2003) tutkimuksen kanssa, jonka mukaan negatiivinen luottotietorekisteri voi aiheuttaa kahdenlaisia virheitä: tyyppi I, jossa matalariskiseltä kuluttajalta evätään luotto ja tyyppi II, jossa korkeariskiselle kuluttajalle myönnetään luotto. Myös Hypo Pankin Ari Pauna oli samaa mieltä, sillä hänen mukaan luotto voidaan jättää myöntämättä, jos pankki ei tunne asiakkaan luottohistoriaa riittävän hyvin. Tämä puolestaan on nykytilanteessa hyvinkin mahdollista.

Kuitenkin nykyrekisterin riittävydestä esitettiin myös eriäviä mielipiteitä. Erityisesti suuret pankkikonsernit ottivat esille heidän nykyiset luottotappiotasonsa, jotka ovat heidän mukaan hyväksyttävällä tasolla. OP-Pohjolan Jussi Mäkelän mukaan OP-Pohjolalla ei ole ollut pyrkimystä positiivisen luottotietorekisterin suhteen, sillä rekisterillä tavoiteltavat asiast voidaan saavuttaa hyödyntämällä nykyisiä rekistereitä ja noudattamalla vastuullisuutta. Jussi Mäkelä toteaa, että asiakkaan väärin ilmoittamat tiedot eivät ole merkittävä myöhempiä lainanhoito-ongelmia selittävä tekijä. Myös Mika Stenman Nordeasta korosti, että nykyisen rekisterin avulla luottotappiot saadaan pidettyä tavoitetasolla. Sidosryhmistä Suomen Pankki

ja Nordea totesivat erikseen, että Suomessa luottotappiot ovat hyväksyttävällä ja alhaisella tasolla, minkä vuoksi rekisterille ei olisi tilausta. Tutkija huomauttaa lisäksi, että Handelsbankenissa sanottiin luottotappioiden olevan alhaiset, mutta muissa sidosryhmissä asiaa ei käsitelty. Tutkija on liittänyt liitteeseen 10 kotimaisille rahoitusalan toimijoille aiheutuneet luottotappiot sektoreittain sekä liitteeseen 11 luottotappiot pankkiryhmittäin. Molemmat tilastot kattavat 35 vuoden ajanjakson vuodesta 1975 vuoteen 2010. Näiden ohella liitteestä 12 löytyy kotimaisten pankkikonsernien keskeisiä tunnuslukuja ajalta 1.1.2011 - 30.6.2011.

Sidosryhmät ovat oikeassa, että absoluuttisesti katsottuna luottotappiot ovat alhaisella tasolla. Liitteestä 11 on havaittavissa, että luottotappiot sekä liikepankkien että osuus - ja säästöpankkien osalta todella ovat kohtalaisen pieniä verrattuna 1990-luvun alun lamaan. Mielenkiintoista on huomata, että luottotappiot ovat pudonneet lähes 50 % vuodesta 2009 vuoteen 2010. Vuonna 2010 kotimaiset pankkikonsernit kirjasivat luottotappioita yhteensä 426 miljoonaa euroa, mikä on kuitenkin lähes kymmenkertainen määrä vuoteen 2005 verrattuna. Luvut eivät kuitenkaan ole suoraan vertailukelpoisia, sillä vuonna 2010 kirjattiin paljon vuoden 2008 finanssikriisistä johtuvia luottotappioita. Mielenkiintoisinta on kuitenkin liitteestä 10 havaittavissa oleva kotitaloussektorin luottotappioiden nouseva trendi. Vuonna 2010 kotimaiset rahoituslaitokset kirjasivat Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon mukaan luottotappioita yrityssektorilta 77 miljoonaa euroa ja kotitaloussektorilta 71 miljoonaa euroa. On huomionarvoista, että siinä missä yrityssektorin luottotappiot ovat pienentyneet lähes kolmanneksella vuodesta 2005 vuoteen 2010, kotitaloussektorin luottotappiot ovat seitsenkertaistuneet samassa ajassa. Lopuksi liitteestä 12 on havaittavissa suomalaisten pankkikonsernien tunnuslukuja vuosien 2010 ja 2011 ensimmäiseltä vuosipuoliskolta. Merkillepantavaa on, että pankkien kirjaamat arvonalentumistappiot ovat vähentyneet merkittävästi: vuonna 2010 ensimmäisellä vuosipuoliskolla arvonalentumisia kirjattiin 274 miljoonaa, vuonna 2011 puolestaan vain 150 miljoonaa euroa. Mielenkiintoista on, että Nordean arvonalentumistappiot vähenivät lähes 75 %, kun taas Sampo Pankin arvonalentumistappiot lähes nelinkertaistuivat samaan aikaan.

Luottotappiot antavat kuitenkin vain osviittaa pankkien ongelmaluotoista, minkä vuoksi on tärkeää tarkastella myös luotonantajien järjestämättömiä saamisia. Finanssivalvonta määrittelee saamisen järjestämättömäksi, mikäli saamisen korko tai pääoma / osa pääomasta on ollut erääntyneenä yli 90 päivää (Standardi RA4.6). Alla oleva kuva kaksi kuvastaa luottotappioiden ja järjestämättömien saamisten kehittymistä elokuusta 2009 elokuuhun 2011.

KUVA 2. PANKKIKONSERNIEN JÄRJESTÄMÄTTÖMÄT SAAMISET JA ARVONALENTUMISTAPPIOT.

Lähde: Finanssivalvonta, järjestämättömät saamiset.

Kuvasta on havaittavissa järjestämättömien saamisten sekä arvonalentumistappioiden nouseva trendi joulukuusta 2010 elokuuhun 2011. Järjestämättömiä saamisia oli vuoden 2011 elokuussa noin 1,3 miljardia euroa, kun taas arvonalennuksia kirjattiin hiukan alle 150 miljoonaa euroa. Kuten kuvasta on havaittavissa, luottotappiot eivät täten anna täysin oikeaa kuvaa pankkikonsernien ongelmaluottojen määrästä, jotka ovat siis lähes kymmenkertaiset arvonalennuskirjauksiin nähden. Finanssialan sidosryhmät ovat siis oikeassa siinä, että luottotappiot ovat alhaisella tasolla, mutta haastatteluissa ei sivuttu järjestämättömien saamisten määrää lainkaan. Mikäli tilastoa katsoo asiakkaan näkökulmasta, niin pelkkä luottotappioiden määrä ei kerro asiakkaiden ongelmista. Luotonantaja kirjaa saamisen järjestämättömäksi, kun se on viivästynyt yli 90 päivää. Jo järjestämätön saaminen voi aiheuttaa asiakkaalle maksuhäiriömerkinnän, sillä kulutusluotoista maksuhäiriömerkinnän voi kirjata 60 päivän viivästyksen jälkeen.

6.2 Positiivinen luottotietorekisteri yleisesti

Kaikki haastatellut Verohallintoa lukuun ottamatta sanoivat organisaationsa tuntevan positiivisen luottotietorekisterin hyvin. Haastattelujen perusteella myös rekisterin käyttöönotosta on keskusteltu useimmissa sidosryhmissä. Alla olevaan taulukkoon 12 on kerätty haastateltujen sidosryhmien kannat positiiviseen luottotietorekisteriin.

TAULUKKO 12. SIDOSRYHMIEN SUHTAUTUMINEN POSITIIVISEEN LUOTTOTIETOREKISTERIIN.

Organisaatio	Kanta
Aktia	Positiivinen
Ferratum	Positiivinen
Finanssivalvonta	Positiivinen
Handelsbanken	Varauksella positiivinen
Hypo Pankki	Positiivinen
Kuluttajavirasto	Negatiivinen
Nordea	Varauksella positiivinen
OP-Pohjola	Neutraali
Sampo Pankki	Positiivinen
Suomen Asiakastieto	Positiivinen
Suomen Pankki	Ei kantaa
Tietosuojavaltuutettu	Negatiivinen
Verohallinto	Ei kantaa

Kuten taulukosta on huomattavissa, suhtautuminen positiiviseen luottotietorekisteriin on varauksella positiivinen. On hyvä huomata, että Verohallinnolla ei ole kantaa rekisteriin, sillä rekisterin toiminta ei kosketa Verohallinnon jokapäiväistä toimintaa. Myöskään Suomen Pankilla ei ole virallista kantaa positiiviseen luottotietorekisteriin. Lisäksi pankkikonserneista OP-Pohjola-ryhmä painotti, että heillä ei ole virallista kantaa rekisterin suhteen eikä rekisterin käyttöönotosta ole käyty keskusteluja konsernin sisällä. Lukijan on hyvä huomata, että kaikki pankkisidosryhmien edustajat OP-Pohjolan Jussi Mäkelää lukuun ottamatta olivat organisaationsa riskienhallintapuolelta, mikä voi osaltaan selittää näkemyseroja.

Mielenkiintoista on Tietosuojavaltuutetun suhtautuminen rekisteriin. Tietosuojavaltuutettu suhtautui penseästi rekisteriin vuonna 2006, kun luottotietolakia uudistettiin. Reijo Aarnio toteaa:

”Taisin silloinkin sanoa, että tavallaan se dualistinen tapa ei/kyllä. Siitä välistä pitäisi löytyä vaihtoehto.”

Reijo Aarnio oli sitä mieltä, että Suomeen ei tarvita rekisteriä ylläpitämään positiivisia luottotietoja, mutta positiivinen luottotietorekisteri toisessa muodossa tarjottuna palveluna tarvitaan. Tietosuojavaltuutettu suhtautuu hyvin varauksellisesti erillisen rekisterin perustamiseen, jonne kuluttajan tiedot tallennettaisiin. Sen sijaan malli, jossa tiedot raportoitaisiin suoraan kuluttajalle ja hänen asiointipankilleen, olisi tietosuojan ja tiedollisen itsemääräämisoikeuden kannalta ongelmattomampi. Tutkija esitti tämänkaltaista mallia muille sidosryhmille, mutta heidän mukaan kyseinen malli olisi lähinnä teoreettinen ja sekä hankala että kallis tapa toteuttaa positiivinen luottotietorekisteri. Kuluttajavirasto on Tietosuojavaltuutetun kanssa samoilla linjoilla suhtautumisessaan rekisteriin. Anja Peltonen Kuluttajavirastosta ei näe rekisterin olevan tarpeellinen, sillä asiakkaan velkavastuut voidaan selvittää nykytilanteessa esimerkiksi keskustelun ja verotodistuksen avulla. Tietosuojavaltuutetun ja Kuluttajaviraston näkemyksiä on avattu tarkemmin alakappaleessa 6.4.

Pankkikonserneista positiivisesti rekisteriin suhtautuvat Aktia, Hypo Pankki sekä Sampo Pankki, kun taas varauksella positiivisen kannan esittivät Handelsbanken sekä Nordea. OP-Pohjola-ryhmässä suhtautuminen rekisteriin on neutraali. On mielenkiintoista, tosin ei yllättävää, että pienet pankit suhtautuvat rekisteriin positiivisemmin kuin suuret pankit. Sinänsä tämä on hyvin ymmärrettävää, sillä suuret pankkikonsernit ovat keränneet asiakkaistaan valtavan määrän tietoa, mikä antaa heille kilpailuedun näihin asiakkaisiin nähden. Nordean ja OP-Pohjolan markkinaosuus on verrattain suuri, joten uusasiakashankinta voi olla heille haastavampaa kuin pienille pankeille. Edellä mainittujen ohella finanssialan toimijoista positiivisesti rekisteriin suhtautuu myös pikalainayritys Ferratum. Myös nykyisen negatiivisen luottotietorekisterin ylläpitäjän Suomen Asiakastiedon suhtautuminen positiiviseen luottotietorekisteriin on luonnollisesti myönteinen, ja he ovat useasti ottaneet kantaa rekisterin puolesta julkisuudessa (ks. esim. Juuso Jokelan mielipidekirjoitus, Helsingin Sanomat 17.8.2010).

Sidosryhmien kannat positiiviseen luottotietorekisteriin eivät sinänsä yllättäneet tutkijaa. Pankkien varauksellinen, mutta kuitenkin pääpiirteissään positiivinen, vastaanotto vastasi tutkijan odotuksia. On myös ymmärrettävää, että sidosryhmistä Verohallinnolla sekä Suomen Pankilla ei ole kantaa rekisteriin, sillä rekisteri ei sinänsä kosketa näiden kahden organisaation jokapäiväistä toimintaa. Tutkija oli kuitenkin positiivisesti yllätynyt Finanssivalvonnan positiivisesta kannasta, sillä aiemmin Finanssivalvonta ei ole tutkijan tietämyksen mukaan ottanut kantaa rekisteriin tai sen hyödyllisyyteen. Valvojan positiivinen suhtautuminen on

hyvä indikaattori rekisterin tärkeydestä sekä mahdollisesti myös aiempaa myönteisemmästä ilmapiiristä rekisteriä kohtaan. Finanssivalvonnan apulaisjohtaja Jukka Vesala toteaa:

”Suhtaudumme positiivisesti ja tuemme tätä hanketta.”

Tutkija tiedusteli haastatelluilta myös sitä, kuinka tarkkaan heidän organisaatiossaan tunnetaan positiivinen luottotietorekisteri. Kuten jo todettu, useimmat sidosryhmistä, Verohallintoa lukuun ottamatta, sanoivat tuntevansa positiivisen luottotietorekisterin käsitteen pääpiirteissään. Handelsbankenissa ja Nordeassa rekisterin periaate tunnettiin erityisen hyvin johtuen luultavimmin konsernien Ruotsin pankkitoiminnan kokemuksista Ruotsin vastaavasta rekisteristä. Myös Aktiassa ja Hypo Pankissa oli perehdytty rekisterin toimintatapoihin, joskaan ei yhtä yksityiskohtaisesti kuin Nordeassa ja Handelsbankenissa. Yllättävää oli, että OP-Pohjolassa ja Sampo Pankissa rekisteri tunnuttiin tuntevan vain pintapuolisesti. Tutkijalle tuli kuitenkin haastatteluiden edetessä tunne, että erityisesti pankkiryhmissä haastateltujen mielikuvat positiivisesta luottotietorekisteristä erosivat merkittävästi toisistaan. Eri pankeissa rekisterin positiivisuus eli laajuus koettiin eri tavalla, mikä luonnollisesti vaikuttaa heidän vastauksiinsa. Tämä on hyvä huomioida tutkielmaa luettaessa. Erityisesti Nordea ja Handelsbanken korostivat rajauksen ja käyttötarkoituksen määrittelyn keskeistä roolia. Handelsbankenin Hanne Katraman sanoin:

”Pitäisi miettiä rajaukset kunnolla, että päästäisiin yksimielisyyteen siitä, että mikä olisi se rekisteri, josta puhutaan. Luulen, että tässä on aika paljon sitäkin, että puhutaan eri asioista.”

Kaikissa sidosryhmissä kuitenkin oltiin yhtä mieltä siitä, että luottotietojen raportointi on kansainvälinen trendi ja Suomi on yksi harvoja maita, jossa rekisteri ei ole käytössä. Erityisesti Suomen Asiakastiedossa tätä pidettiin hyvin omituisena. Juuso Jokela pohdiskeli tilannetta seuraavasti:

”En ymmärrä, että miksi kaikissa Euroopan maissa meitä, Norjaa ja Tanskaa lukuun ottamatta se on. Mitä viisautta meillä on, että me ymmärretään paremmin, ettei sitä tarvita? Jotenkin minua huvittaisi todistustaakka kääntää toisin päin, että todistakaa, että miksi? Samaan aikaan, kun missään muussa maassa ylivelkaantuminen ei ole aiheuttanut niin paljon ongelmia kuin Suomessa: 90-luvun alussa ja edelleen 3000 velkajärjestelyhakemusta vuodessa. Minun mielestä todistustaakan voi kääntää toisin päin, että miksi pitää todistaa positiivisen rekisterin puolesta.”

Muissa sidosryhmissä tilannetta katsottiin enemmänkin siitä näkökulmasta, että Suomessa ei ole katsottu tarpeelliseksi implementoida positiivista luottotietorekisteriä kansallisten lähtökohtien vuoksi. Argumentteina sidosryhmissä tuotiin esille jo nykyisellään alhaiset

luottotappiotasot sekä hyvän luotonantotavan käsite, jolla viitataan luotonantajan vastuullisuuteen sekä luoton myöntämisessä että sen markkinoinnissa. (ks. esim. Tuija Brax 2011).

6.3 Positiivisen luottotietorekisterin esteet, haitat ja edut

6.3.1 Rekisterin esteet

Suomessa Luottotietolaki estää tällä hetkellä positiivisten luottotietojen jakamisen. Luottotietolain 12§ ja 13§ mukaan rekisteriin voidaan tallettaa ainoastaan yksilöinti- ja maksuhäiriötietoja. Suomessa on keskusteltu positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotosta vuosikymmeniä, mutta toteutuksesta tai rekisterin tarpeellisuudesta ei ole päästy yksimielisyyteen. Suomessa keskusteltiin positiivisen luottotietorekisterin mahdollisuudesta luottotietolain muutoksen yhteydessä vuonna 2006. Tällöin rekisteriä ei koettu tarpeelliseksi. Aihe on ollut ja on edelleen ajankohtainen. Joissakin sidosryhmissä koettiin, että aika on nyt kypsytynyt rekisterin käyttöönotolle. Esille nostettiin viimeisen viiden vuoden aikana tapahtuneet merkittävät muutokset taloudellisessa ympäristössä. Finanssivalvonnan mukaan erityisesti talouden taantuma vuonna 2008 - 2009 sekä epävarmuus tulevasta taloudellisesta tilanteesta ovat osasyitä, minkä vuoksi positiivinen luottotietorekisteri on ajankohtainen. Kuitenkin tärkeimpänä tekijänä voitaneen pitää suomalaisten muuttunutta lainanottokäyttäytymistä. Useissa sidosryhmissä pikavippien suosiota ja niiden vaikutusta joidenkin kuluttajien arkeen pidettiin huolestuttavana ilmiönä. Tutkija koki keskeisenä aspektina selvittää, mitä sidosryhmät pitivät esteenä rekisterin käyttöönotolle.

Suomen Asiakastiedon Juuso Jokelan mukaan suurin este positiivisen luottotietorekisterin implementoinnille on yleinen asenne rekisteriä kohtaan. Juuso Jokela oli sitä mieltä, että halu rekisterin perustamiseen pitäisi tulla luotonantajilta itseltään eikä ulkopuolisen painostuksen johdosta. Mielenkiintoinen, ja osittain Juuso Jokelan näkemystä tukeva, kommentti esitettiin myös eräässä pankissa, jonka mukaan kahden suurimman pankkikonsernin, OP-Pohjolan ja Nordean, välinpitämättömän asenteen vuoksi Suomeen ei ole saatu positiivista luottotietorekisteriä. Tämä lienee mahdollista, sillä sekä OP-Pohjolan että Nordean markkinaosuus on noin kolmannes (ks. Finanssialan Keskusliitto, Finanssialan vuositilasto 2010). Kuitenkaan esimerkiksi Suomen Pankin Kimmo Virolainen ei allekirjoittanut tätä väitettä, sillä suuret pankit eivät hänen mielestään voi sanella työryhmien päätöksiä. Finanssisektorin nähtiin kuitenkin olevan keskeinen, joko estävä tai edistävä, tekijä rekisterin suhteen. Myös Finanssivalvonnan mukaan pankkien tahtotila on hyvin tärkeä rekisterin

saamiseksi Suomeen. Useassa sidosryhmässä esitettiin, että yksi este on se, että rekisterillä ei ole ollut luonnollista ja puolueetonta puolestapuhujaa. Huolena esitettiin, että mikä taho ottaisi vastuun rekisterin implementointiprosessista, mikäli se olisi ajankohtaista. Finanssivalvonnassa pohdittiin, että koska rekisteri kuuluisi monen ministeriön alaisuuteen, prosessin koordinointi saattaisi olla haasteellista.

Pankkiryhmien näkemykset rekisterin esteistä olivat varsin kirjavia. Haastatteluissa esille nousivat pankkien välisen yhteistyön sujuminen, kustannukset, yksityisyyden suoja, pankkisalaisuus sekä käytännön organisointiin liittyvät ongelmat. Kuitenkaan kaikista esteistä ei oltu sidosryhmissä yhtä mieltä ja mielipide-erot olivat varsin merkittäviä. Tällä hetkellä lainsäädäntö estää rekisterin käyttöönoton, mutta sidosryhmissä Sampo Pankkia lukuun ottamatta oltiin yhtä mieltä siitä, että laki ei ole este, sillä lakia voi aina muuttaa. Useassa sidosryhmässä todettiin, että mikäli poliittista tahtoa löytyy, voi lain muuttaminen olla hyvinkin yksinkertaista. Mielenkiintoista oli, että Hypo Pankin Ari Pauna oli sitä mieltä, että rekisterille ei ole esteitä. Tällä hän tarkoittanee sitä, että mikäli tahtoa löytyy, mikään este ei ole ylitsepäsemätön. Positiivisena asiana Finanssivalvonta näki poliittisen tahdon lisääntymisen, josta positiivisen luottotietorekisterin kirjaaminen hallitusohjelmaan on hyvä esimerkki. Täten edellytykset rekisterin perustamiselle ovat siis olemassa.

Varsin mielenkiintoista keskustelua käytiin myös pankkisalaisuudesta sekä siitä, rikkoisiko positiivinen luottotietorekisteri ja sen toiminta pankkisalaisuuden periaatetta. Finanssialan Keskusliiton mukaan Pankkitoiminta perustuu asiakkaan ja pankin väliselle luottamukselle ja edellyttää asiakkaan arkaluonteisten tietojen salassa pitämistä (Finanssialan Keskusliiton Pankkisalaisuusohjeet, 2009). Sidosryhmät olivat erimielisiä siitä, estääkö pankkisalaisuus positiivisen luottotietorekisterin käyttöönoton. Kuitenkin päälinjana tuntui olevan, että pankkisalaisuus ei ole este positiivisen luottotietorekisterin perustamiselle. Mielenkiintoisen tulkinnan pankkisalaisuuteen antoi Suomen Asiakastiedon Juuso Jokela, jonka mukaan pankkisalaisuutta avattiin, kun luottotietolakia uudistettiin edellisen kerran. Lain luottolaitostoiminnasta 143§ mukaan pankki voi luovuttaa heille tarpeelliset tiedot luotto- ja takaussopimuksista sekä tiedot luottojen maksamatta olevasta määrästä. Juuso Jokelan mukaan tämä olisi salliva pykälä, joka mahdollistaisi luottotietojen jakamisen. Näin virtaviivaiseen tulkintaan ei pankeissa tosin uskottu, vaan asian katsottiin olevan kompleksisempi. Hanne Katrama Handelsbankenista toteaa:

”En usko, että tuo noin yksinkertainen asia on. Toki pankki voi omia tarkoituksiaan varten tallentaa tietoa, mutta sen luovuttaminen pankin

ulkopuolelle on jo toinen juttu. Luulen, että siinä mennään pankkisalaisuuden yli, ellei toinen osapuoli ole selkeästi viranomainen. ”

Myös Sampo Pankin Aki Palo piti tulkintaa liian yksinkertaistettuna. Sidosryhmät eivät kuitenkaan loppujen lopuksi pitäneet pankkisalaisuutta ylitsepääsemättömänä esteenä. Finanssivalvonnan Ilse Lampelan mukaan:

”Toki pankkisalaisuus on ongelma, mutta en näe, että rekisteri vesittäisi pankkisalaisuutta.”

Useat sidosryhmät kokivat tärkeänä, että asiakkaalta pyydettäisiin hyväksyntä hänen tietojensa hakemiseen. Nykyään lainanhakutilanteessa kuluttajalta kysytään, että voidaanko hänen luottotietonsa tarkistaa Suomen Asiakastiedon rekisteristä. Kuitenkin kyseinen toimintatapa, eli luvan kysyminen asiakkaalta, lienee vain näennäinen, sillä maksuhäiriöiden selvittäminen on joka tapauksessa keskeinen komponentti lainanhakuprosessissa. Lienee todennäköistä, että kuluttajan kieltäytyminen johtaisi lainaprosessin keskeytymiseen. Esimerkiksi Hypo Pankin Ari Pauna oli sitä mieltä, että suostumuksen pyytäminen on osa asiakkaansuojaa:

”Kysehän on siitä, että asiakkaan pitää antaa suostumus.” // ”Pitäisi keskustella, että Suomessa tehdään tällä tavalla. Se on osa asiakkaansuojaa.”

Yhteenvetona finanssialan sidosryhmät eivät nähneet rekisterille olevan ylitsepääsemättömiä esteitä. Finanssialan sidosryhmät kuitenkin totesivat, että ennen kuin rekisteri olisi mahdollista ottaa käyttöön Suomessa, yksityisyyden suojan sekä pankkisalaisuuden suhde positiiviseen luottotietorekisteriin tulisi selvittää.

6.3.2 Rekisterin haitat

Julkisuudessa on spekuloitu, että positiivinen luottotietorekisteri aiheuttaisi mittavat kustannukset. Esimerkiksi Kauppalehdessä 13.1.2011 arveltiin kustannusten nousevan merkittäviksi. Tutkija kokikin, että sidosryhmien näkemys kustannuksista on keskeinen osa haastatteluja ja tutkimusta. Kuten monessa muussakin kysymyksessä, sidosryhmien mielipiteet kustannukset erosivat toisistaan huomattavasti. On hyvin mielenkiintoista huomata kuinka mielipiteet jakautuvat selvästi suurten ja pienten pankkiryhmiä kesken. Sidosryhmien näkemykset on koottu seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 13.

TAULUKKO 13. REKISTERIN KUSTANNUKSET.

Sidosryhmä	Näkemyksistä
Aktia	Kohtuulliset
Ferratum	Ei kantaa
Finanssivalvonta	Ei kantaa
Handelsbanken	Huomattavat
Hypo Pankki	Kohtuulliset
Nordea	Huomattavat
OP-Pohjola	Huomattavat
Sampo Pankki	Kohtuulliset
Suomen Asiakastieto	Kohtuulliset
Suomen Pankki	Huomattavat

Kuten taulukosta 13 on havaittavissa, näkemyserot olivat varsin suuria. Kuitenkin taulukosta on havaittavissa, että kahden suurimman pankkikonsernin, Nordean ja OP-Pohjolan mielestä kustannukset nousisivat suuriksi, kun taas pienemmät pankit, Handelsbankenia lukuun ottamatta, ovat sitä mieltä, että kustannukset eivät liene mittavia. Valvojista Finanssivalvonnalla ei ollut suoraa näkemystä rekisterin kustannuksista, kun taas Suomen Pankin Kimmo Virolaisen näkemyksen mukaan kustannukset tulisivat olemaan huomattavat. Sidosryhmistä viimeisen, Suomen Asiakastiedon mukaan kustannukset olisivat puolestaan hyvinkin kohtuulliset.

Kimmo Virolainen Suomen Pankista oli henkilökohtaisesti sitä mieltä, että kustannukset tulisivat olemaan tämän kaltaisessa rekisterissä mittavat, minkä vuoksi rekisterin perustaminen ei olisi hänen mukaan järkevää:

”Jos ajatellaan kustannuksia, mitä varsinkin sentyyppisen rekisterin ylläpitämiseen menee, jossa olisi hyvinkin pienet luotot ja riittävän ajantasaisesti, kustannukset ovat aika huomattavat. Täytyy olla hirveän isot. Tässä mielessä karkea kustannus-hyötyanalyysi johtaa siihen lopputulokseen, että ei ole hirveän kannattava. Ja tähän on pari työryhmääkin päätynyt.”

Toisaalta Magnus Weurlander Aktiasta on täysin päinvastaista mieltä todeten:

”Tässä teknisessä aikakaudessa en usko, että voidaan puhua merkittävistä kustannuksista. Kaikilla toimijoilla on valmiit tietovarastot.”

Myös Juuso Jokela Suomen Asiakastiedosta oli vahvasti sitä mieltä, että rekisterin kustannukset eivät olisi mittavat. Kustannuksia hän kommentoi seuraavasti:

”On rohkeata sanoa, että kustannukset olisivat kovat. Väitän, että kukaan muu kuin me, ei ole kustannuksia edes laskenut. Olemme viime syksynä tehneet omia laskelmia siitä, ja puhutaan hyvin kohtuullisista perustamiskustannuksista; tietotekniikka on niin kehittynyttä. Eri asia on, että pankkien ja muiden toimijoiden tulisi laskea omat kustannukset. En minä usko, että kustannus ylivoimainen olisi.”

Suomen Asiakastiedon laskelmien mukaan rekisterin perustaminen Asiakastiedon päässä maksaisi 200 000 euroa, mitä ei voida millään mittarilla pitää merkittävänä kustannuksena. Heidän arvionsa perustuu malliin, jossa olisi kuluttajan tunnistetietojen ohella tieto sekä lainan alkuperäisestä että nykyisestä pääomasta sekä tieto, onko laina hoidossa vai järjestämätön. Juuso Jokelan tutkijalle esittämän mallin kustannukset on kuitenkin arvioitu vuonna 2002, minkä jälkeen toimintaympäristö on muuttunut radikaalisti. Pikavippi-ilmiö on kiihtynyt viime vuosina, minkä lisäksi tulisi ottaa huomioon yleinen kustannustason nousu. Pienestä perustamiskustannuksesta huolimatta tosiasia kuitenkin on, että merkittävä osa kustannuksista kasautuisi tietoa lähettävään päähän, eli tässä tapauksessa luotonantajille. Tutkija kysyi pankkikonsernien arviota rekisterin rakentamiskustannuksesta heidän päässään, mutta yhdessäkään sidosryhmässä ei osattu arvioida rakentamiskustannusta. Tähän vaikuttaa heidän mukaan niin moni tekijä rekisterin käyttötarkoituksesta ja laajuudesta alkaen. Kuitenkin erityisesti suurissa pankkikonserneissa koettiin, että kustannukset ovat rekisterin este, sillä niiden uskottiin nousevan merkittäviksi. Tutkijan mielestä on perin omituista, että yhdessäkään pankissa ei oltu tehty kustannusarviota rekisterin kustannusvaikutuksesta. Tässä valossa rekisterin torpedointi kustannusargumentein ei ole perusteltua, sillä yhdessäkään sidosryhmässä ei esitetty faktoja tai lukua argumentin taustaksi, ainoastaan arvailuja. Siinä missä pankit olivat pessimistisiä, voitaneen Suomen Asiakastiedon arviota pitää hiukan mustavalkoisena, sillä se ei ota huomioon lainkaan pankkien päässä aiheutuvia kustannuksia.

Tutkija suoritti Suomen Asiakastiedon haastattelun ensimmäisenä, joten tutkija pystyi tarjoamaan muille sidosryhmille arvion rekisterin kustannuksista Suomen Asiakastiedon laskelmien perusteella. Rekisterin alhaiset kustannukset hämmästyttivät erityisesti Finanssivalvonnassa. Ilse Lampela Finanssivalvonnasta kommentoi kustannusta seuraavasti:

”Tässä lämpimämmin voin suositella, jos kustannus on tuo.”

Sidosryhmissä tiedostettiin, että kyseessä on vain arvio rakentamiskustannuksista. Useassa sidosryhmässä kuitenkin oltiin hiukan hämmästyneitä perustamiskustannusten pienuudesta Asiakastiedon päässä ja osassa jopa kyseenalaistettiin 200 000 euron kustannusarvio. Kustannukset herättivät laajaa keskustelua sidosryhmissä, sillä ne ovat keskeisessä roolissa

punnittaessa rekisterin etuja ja haittoja. Kuitenkin nykyistä keskustelua kustannuksista leimaa arvailu eikä sidosryhmillä juuri ollut esittää faktoja argumenttiensa tueksi. Tutkija toivoisikin, että rekisterin kustannuksiin pureuduttaisiin tarvittavan syvällisesti, mikäli rekisterin perustaminen tulee ajankohtaiseksi.

Osasyynä suurten pankkiryhmien näkemyksiin merkittävistä kustannuksista voivat olla jo tehdyt investoinnit nykyisiin risk- ja credit scoring -järjestelmiin. Nordeassa tuotiin esille se, kuinka suurissa pankkikonserneissa on jo asiakastietokanta valmiina, minkä perusteella nykyiset scoring-järjestelmät on rakennettu. Huolenaiheeksi nostettiin se, että mikäli positiivinen luottotietorekisteri toteutuisi, credit- ja risk-scoring -palveluita voisi mahdollisesti tarjota jokin luottotietoalalla toimiva yritys, esimerkiksi Suomen Asiakastieto tai Experian. Kimmo Auvinen toteaa seuraavasti:

”Se, että kaikki tieto laitettaisiin avoimesti esille, mahdollistaisi näille ulkopuolisille kilpailijoille heidän malliansa tuomisen kilpailukehille.”

Tässä tapauksessa luottotietoyritys kustantaisi investoinnin ja pankki maksaisi tekemistään kyselyistä, jolloin jo tehdyt investoinnit saattaisivat olla turhia. Kuitenkin tämänkaltainen argumentointi tuntuu kovin kaukaa haetulta, sillä jo tehdyt investoinnit ovat uponneita kustannuksia, eikä niillä siten tulisi olla vaikutusta tulevaisuuden päätöksentekoon.

Yksityisyyden suojan mahdollinen mureneminen nostettiin myös esille keskeisenä ongelmana. Erityisesti Tietosuojavaltuutettu otti esille tietosuojan sekä tiedollisen itsemääräämisoikeuden käsitteet. Hänen mukaan positiivisen luottotietorekisterin ympärillä käytävässä keskustelussa suuri virhe on, että tietosuojaa lähestytään yksityisyyden suojan kannalta, kun tietosuojaa tulisi pikemminkin käsitellä tiedollisen itsemääräämisoikeuden kautta. Tietosuojavaltuutettu halusi oikaista yleisen harhaluulon, jonka mukaan tietuoja estää positiivisen luottotietorekisterin perustamisen. Tätä hän perusteli sillä, että kun henkilötietolaki ja luottotietolaki muutettiin 2007, henkilötietolain luottotietoja koskevan 4 luvun 20 - 21§ kumottiin luottotietolailla 11.5.2007/528. Täten Reijo Aarnion mielestä tietuoja ei estä, vaan mahdollistaa positiivisen luottotietorekisterin, sillä osa yleislaista kumottiin ja tehtiin erityislaki koskien luottotietotoimintaa. Rekisteriä tulisi siis lähestyä tiedollisen itsemääräämisoikeuden kautta. Positiivinen luottotietorekisteri olisi Tietosuojavaltuutetun mukaan ristiriidassa tiedollisen itsemääräämisoikeuden sekä sopimusvapauden kanssa. Kuitenkin on hyvä huomata, että tiedollista itsemääräämisoikeutta voidaan muuttaa lainsäädäntöä muuttamalla. Lainsäädännön vuoksi maksuhäiriörekisterikin

on Suomessa mahdollinen sekä verotiedot ovat julkisia, vaikka niiden voisi ajatella olevan ristiriidassa tiedollisen itsemääräämisoikeuden kanssa.

Kuitenkaan kaikissa pankeissa ei oltu täysin vakuuttuneita siitä, että positiivinen luottotietorekisteri tosiasiaa murentaisi kuluttajan tiedollista itsemääräämisoikeutta. Esimerkiksi Magnus Weurlander Aktiasta toteaa seuraavasti:

”Ylivelkaantuminen ei ole kenenkään intressissä. Loppupelissä asiakas ja asiakkaan perhe kärsivät. Jos tällaisella voidaan vaikuttaa positiivisella tavalla siihen, niin minun on vaikea ymmärtää, että tämä asiana olisi huono. Sitten varmaan Kuluttajavirastolla voi olla näkemyksiä siihen, miten se toteutetaan, mutta noin periaatetasolla näkisin, että tämä on myös asiakkaan edun mukainen juttu.”

Hanne Katrama Handelsbankenista näkee kuitenkin, että yksityisyyden suojan kannalta rekisterissä on useita ongelmakohtia:

”Tässä on monta asiaa, jotka pitäisi ratkaista yksityisyyden suojan ja pankkisalaisuuden kannalta: minkälaista tietoa ylipäätään pankki voi luovuttaa asiakkaastaan ja siten, että se ei aiheuta yksilön leimautumista ja kategorisoitumista.”

Aki Palo Sampo Pankista otti esille myös sen, että Suomessa verotiedot ovat julkisia. Tähän peilaten, hän ei usko positiivisen luottotietorekisterin loukkaavan yksityisyyden suojaa. Tutkija pohti itsekkin paljon verotietojen julkisuuden ja positiivisen luottotietorekisterin aiheuttaman tietosuojahuolen välistä suhdetta. On kuitenkin hyvä muistaa, että vaikka verotiedot ovat julkisia, niiden painaminen rikkoo henkilötietolakia, kuten Reijo Aarnio totesi haastattelussa. Verotietojen julkisuudella pyritään myös Verohallinnon Tuija Vigrenin ja Hannu Kuortin mukaan kontrolloimaan verotuksen oikeellisuutta ja siten sen luotettavuutta. Siten verotietojen ja positiivisen luottotietorekisterin vertaaminen toisiinsa lienee kovin mustavalkoista eikä niitä voi verrata suoraan toisiinsa.

Edellä mainittujen lisäksi Nordeaa ja OP-Pohjolaa mietitytti se, kuinka jokin toinen taho harjoittaa liiketoimintaa tiedoilla, jonka he pankkina ovat kuluttajista keränneet. Mika Stenman kommentoi huolenaihetta:

”Mikäli tätä pohtii Suomen Asiakastiedon kannalta, he ovat myös voittoa tavoitteleva yritys ja jos lainsäädännöllisesti lähdetään siihen, että rahoitusmarkkinat joutuvat ilmaiseksi luovuttamaan heille tietoa, jota he saavat myydä bisneksenä eteenpäin.”

Suurten pankkien huolenaihe on aiheellinen. Voidaan siis kysyä onko oikein, että pankit joutuvat luovuttamaan ilmaiseksi tietoa, jonka avulla jokin muu toimija harjoittaa liiketoimintaa?

6.3.3 Rekisterin edut

Useimmissa sidosryhmissä tiedostettiin rekisterin hyödyt. Yleistäen informaation epäsymmetrian vähenemistä pidettiin keskeisenä hyötynä: mitä enemmän kuluttajasta on tietoa, sitä helpompi on tehdä häntä koskevia päätöksiä. Suomen Asiakastieto on painottanut julkisuudessaakin, kuinka mustavalkoinen nykyinen rekisteri on ja kuinka se mahdollisesti leimaa tiettyä kuluttajaryhmää. Positiivisen luottotietorekisterin eduista Juuso Jokela toteaa:

”Peilaten maksuhäiriörekisteriin positiivisella luottotietorekisterillä pystyttäisiin minun nähdäkseni poistamaan jossain määrin maksuhäiriörekisterin haittoja. Nythän sen vaikutus lienee vähän on-off, eli olemassa oleva maksuhäiriö nähdään hirveän isona. Mutta jos olisi olemassa taustatiedoksi muuta luotettavaa aineistoa, jolla pystyisi kumoamaan sen oletaman, jonka maksuhäiriö aiheuttaa epävarmasta maksajasta, se voisi auttaa.”

Myös Finanssivalvonnan Jukka Vesala toteaa maksuhäiriön olevan suuressa roolissa nykyään:

”Nythän itse asiassa maksuhäiriö saa scoring-malleissa aika ison painon. Aikaisempi maksuhäiriö johtaa siten heikompaan luokitteluun.”

Tietojen luotettavuuden varmistaminen toisi OP-Pohjolan Jussi Mäkelän mukaan lisäarvoa nykyiseen tilanteeseen, jossa tietojen oikeellisuudesta on vaikea päästä varmuuteen. Luonnollisesti mitä enemmän tietoa pankeilla olisi, sitä helpompi heidän olisi tehdä luottopäätöksiä. Suurempi määrä tietoa mahdollistaisi esimerkiksi pankkien riskienhallinta- ja luottojärjestelmien kehittämisen. Esimerkkeinä pankeissa mainittiin, että heidän riskimallinsa selitysaste olisi parempi, jos tietoa olisi tarjolla enemmän. Täten muun muassa kuluttajien käyttäytymisen ennakointi voisi olla helpompaa. Tätä oletusta tukee esimerkiksi Wolcott (2007), jonka mukaan positiivisilla luottotiedoilla voidaan parantaa luottoriskimallien selitystasetta merkittävästi, vaikka positiivisten luottotietojen kattavuus ei olisikaan täydellinen.

Positiivisen luottotietorekisterin nähtiin tuovan mukanaan myös etuja kuluttajille. Erityisesti Nordean Kimmo Auvinen ja Mika Stenman korostavat asiakaspalvelun nopeutumista:

”Kyllä luottoprosessin läpivienti varmaan nopeutuu, koska automatisaation aste olisi edelleen paljon, paljon nopeampi.”

Muista pankkiryhmistä Aktiassa, OP-Pohjolassa ja Sampo Pankissa uskottiin asiakaspalvelun nopeutuvan, mikäli positiivinen luottotietorekisteri olisi käytettävissä. Toisaalta Handelsbankenin Hanne Katrama ei suoralta kädeltä uskonut, että rekisteri nopeuttaisi asiakaspalvelua heidän konttoreissaan, vaan pikemminkin sen avulla voitaisiin tehostaa pankin sisäisiä prosesseja. On kuitenkin hyvä huomata, että muista pankeista poiketen Handelsbanken ei käytä credit-scoring -menetelmää asuntolaina-asiakkaisiinsa, vaan jokainen lainapäätös tehdään yksilöllisesti konttoritasolla. Toki myös muut pankkiryhmät käyttävät yksilöllistä harkintaa, mutta prosessin tukena ovat credit-scoring -järjestelmät, joita Handelsbanken ei käytä lainkaan asuntolainojensa osalta.

Nykyisen rekisterin puitteissa luotonantajien on vaikea erottaa alhaisen riskin kuluttajaa korkean riskin kuluttajasta, mikä voi johtaa Akerlofin (1970) mainitsemaan haitalliseen valikoitumiseen. Hypo Pankin Ari Pauna nostaakin rekisterin keskeiseksi eduksi riskiin perustuvan hinnoittelun:

”Rekisteri edesauttaisi luottojen oikean hinnoittelun syntymistä. Ei ole kenenkään etu, että tuotteen hinnoittelu on pitkään väärin. Markkina korjaa itsensä enemmän tai vähemmän rajusti, jos ei ole toimittu markkinahintaisesti.”

Kansainvälisistä pankkikonserneista ruotsalaiset Handelsbanken ja Nordea suhtautuvat rekisteriin varauksella positiivisesti, kun taas tanskalaisomituksessa olevan Sampo Pankin näkemys on positiivinen. Molemmissa ruotsalaislähtöisissä pankeissa korostettiin, että Ruotsin pankkitoiminnan kokemukset positiivisesta luottotietorekisteristä ovat hyviä. Vaikka suhtautuminen rekisteriin on varauksellista, molemmissa konserneissa oltiin vahvasti sitä mieltä, että konsernitason hyödyt olisivat suuret. Nordean Kimmo Auvinen kommentoi seuraavasti konsernitason hyötyjä:

”Jos ajattelee negatiivista ja positiivista rekisteriä, niin kyllähän siitäkin tulee kilpailuetua, kun katsotaan konsernin näkökulmasta. Me pystytään prosessi ja tekninen tuki rakentamaan sellaiselle tasolle, että se on täysin automatisoitu tai lähestulkoon automatisoitu ja se on samanlainen konsernin jokaisessa maassa.”

Yhtenäiset toimintatavat toisivat varmasti hyötyä kansainvälisille pankkikonserneille. On hyvin mahdollista, että yhteinen pohjoismainen toimintamalli luottopäätöksissä toisi merkittäviä synergiaetuja. Tämä ei kuitenkaan välttämättä päde Handelsbankeniin, jossa merkittävä osa päätöksistä tehdään konttoritasolla. Hanne Katrama totesikin, että sisäisten prosessien paraneminen olisi keskeinen etu, mutta hän ei uskonut, että asiakkaan suuntaan prosessi muuttuisi radikaalisti.

Yhteiskunnallisen tason eduiksi haastatellut nostivat mahdollisuuden ylivelkaantumisen estämiseksi, mitä voitaneen pitää tärkeimpänä rekisterin tuomana lisäarvona. Kuten kirjallisuuskatsauksessa on todettu, aikaisempi akateeminen kirjallisuus ei kuitenkaan ole yhtä mieltä pystytäänkö positiivisen luottotietorekisterin avulla todella estämään ylivelkaantumista. Myös mielipiteet sidosryhmien välillä erosivat toisistaan. Sidosryhmistä Suomen Pankki ja Tietosuojavaltuutettu korostivat, että ylivelkaantuminen lienee seurausta yllättävistä elämäntilanteista. Tutkielmassa on jo aiemmin todettu, että esimerkiksi Kuluttajavirasto vastustaa positiivista luottotietorekisteriä siksi, että kuluttajien ylivelkaantumisen katsotaan johtuvan yllättävistä elämäntilanteista. Myös Kimmo Virolainen Suomen Pankista toteaa:

”Voisin kuvitella, että hyvin suuri osa kotitalouksien luottotappioista on seurausta siitä, että velallisen elämäntilanteessa on tapahtunut hyvin suuria muutoksia: avioero, sairastuminen tai työttömyys.”

Kuitenkin Aktiassa, Hypo Pankissa, Nordeassa ja Sampo Pankissa uskottiin, että rekisterin avulla pystyttäisiin estämään ylivelkaantumista ainakin tietyn kuluttajaryhmän osalta. Mika Stenman Nordeasta ehdotti, että rekisterin avulla pystyttäisiin estämään tahaton ylivelkaantuminen, mutta tarkoituksellisen ylivelkaantumisen estäminen voi olla hankalaa. Tutkija kuitenkin uskoo, että rekisterin avulla pystyttäisiin estämään myös tarkoituksellista ylivelkaantumista ainakin jossakin määrin. Suomen Asiakastiedon lakiasianpäällikkö Juuso Jokela puolestaan esitti 19.8.2010 Helsingin Sanomien mielipidesivuilla arvion, että Suomessa olisi arviolta 100 000 maksuhäiriöistä vähemmän, mikäli maassa olisi käytössä positiivinen luottotietorekisteri. Pankkiryhmiä edustajat eivät suoralta kädeltä uskoneet arviota, vaan pitivät sitä liioiteltuna.

Tutkijaa itseään kiinnosti kovasti, mikäli pankkiryhmiä uskoivat kilpailun lisääntyvän suomalaisten pankkien kesken, mikäli rekisteri olisi käytössä. Toinen kiinnostava aspekti tutkijan mielestä oli, lisäisikö positiivinen luottotietorekisteri ulkomaisten pankkien penetroitumista Suomeen. Mielenkiintoista on, että Tsai ym. (2011) mukaan luottotietorekisterit ovat keskeisessä roolissa pankkien harkitessa toimintansa laajentamista ulkomaille. He tutkivat 100 ylikansallisen pankin laajentumista ulkomaille luottotietorekisterin näkökulmasta. Heidän keskeinen tutkimustuloksensa oli, että negatiiviset ja positiiviset luottotietorekisterit vähentävät pankkien kustannuksia, sillä ne mahdollistavat parempien luottopäätösten tekemisen. Tsain ym. näkemystä tukee osittain esimerkiksi Handelsbanken, jossa esitettiin, että positiivinen luottotietorekisteri saattaisi lisätä

ulkomaisten kilpailijoiden markkinoille tuloa erityisesti kulutusluottobisneksessä. Tämä on hyvin mahdollista, sillä kulutusluottoliiketoiminta eroaa muista pankkiluotoista lähinnä niiden pienen koon vuoksi.

Lähtökohtaisesti pankkien mielipiteet olivat hyvin yhteneviä, sillä kaikki pankit olivat sitä mieltä, että positiivinen luottotietorekisteri ei lisäisi kilpailua merkittävästi. Ainoastaan Nordeassa todettiin, että rekisteri saattaisi lisätä kilpailua joidenkin asiakassegmenttien kohdalla. Kuitenkin Nordean edustajat lisäsivät, että kilpailun mahdollista kiristymistä on hyvin vaikea ennustaa etukäteen. Syiksi nostettiin jo nykyisellään erittäin kova kilpailu, mikä on painanut lainamarginaalit äärimmäisen mataliksi. Hypo Pankissa ja Sampo Pankissa esitettiin myös kvalitatiivisia syitä sille, miksi kilpailu ei välttämättä kiristyisi. Heidän mukaan pankin kokonaispalvelutarjonta on keskeisessä roolissa, kun asiakas harkitsee pankinvaihtoa. OP-Pohjolan Jussi Mäkelä ei uskonut, että positiivisella luottotietorekisterillä olisi vaikutusta pankkien väliseen kilpailuun, sillä hänen mukaan pankkien välinen kilpailu on jo tällä hetkellä avointa ja kovaa.

Haastatellut sidosryhmien edustajat eivät myöskään uskoneet positiivisen luottotietorekisterin lisäävän ulkomaisten pankkien penetroitumista Suomeen. Useat edustajat totesivat Suomen markkinan olevan volyymiltaan liian pieni, jotta toiminnan aloittaminen vähittäispankkiliiketoiminnassa olisi kannattavaa ulkomaisille toimijoille. Marcus Siljanderista kommentoi ulkomaisten kilpailijoiden penetroitumista Suomeen esimerkin avulla:

”GE ja Citibank lähtivät Suomesta, mutta tietenkin niillä on ongelmia siellä Jenkkipuolella. Kyllä tämä markkina on hankala täällä Suomessa, sillä markkina ei ole hirveän iso.”

TransUnion implementoi positiivisen luottotietorekisterin HongKongiin vuonna 2006. He esittivät, että positiivisen luottotietorekisterin käyttöönotto lisäsi pankkisektorin vakautta ja erityisesti kuluttajien uskoa pankkisektorin vakauteen. (TransUnion 2007, HongKong Monetary Authority 2006). Sidossryhmissä tätä pidettiin hyvinkin kaukaa haettuna. Useimmat haastatellut totesivat, että on hyvin vaikea todentaa vakaan pankkisektorin ja positiivisen luottotietorekisterin välistä yhteyttä. Kimmo Virolainen Suomen Pankista kuitenkin piti näkökulmaa hyvin mielenkiintoisena, eikä hän ollut ajatellut asiaa aiemmin tältä kannalta. Vakaan pankkisektorin ja positiivisen luottotietorekisterin yhteyttä lienee mahdotonta todistaa, mutta kuitenkin rekisterillä voi olla tärkeä psykologinen vaikutus kuluttajien uskossa pankkisektoriin erityisesti talouskriisien aikana.

6.4 Tietosuojavaltuutetun ja Kuluttajaviraston näkemys rekisteristä

Tietosuojavaltuutetun sekä Kuluttajaviraston haastattelujen anti on kerätty erilliseen alakappaleeseen, sillä näissä kahdessa haastattelussa käytettiin eri kysymyssarjaa kuin finanssialan sidosryhmien haastatteluissa. Myös näiden kahden sidosryhmän luonne eroaa merkittävästi pankkialasta, minkä vuoksi tulosten käsittely omassa alakappaleessaan on järkevää. Tässä kappaleessa on jo aiemmin sivuttu näiden kahden sidosryhmän suhtautuminen rekisteriin, mutta tässä alakappaleessa näkemyksiä syvennetään.

Reijo Aarnio koki tärkeäksi määritellä, minkä vuoksi yksityisyyden suoja on keskeinen käsite, kun käsitellään ihmisten henkilötietoja. Tutkijalle hän selvensi asiaa seuraavasti:

”95/46 EU:n resitaalin kakkoskohta. Siellä sanotaan, että henkilötietojen käsittelyjärjestelmät on tehty palvelemaan ihmistä. Kun niitä käytetään, pitää ottaa huomioon ihmisten perusoikeudet, erityisesti oikeus yksityisyyteen.”

Tietosuojavaltuutettu kritisoi nykyistä positiivisen luottotietorekisterin ja yksityisyyden suojan ympärillä käytävää keskustelua. Hänen mukaan lähestymistapa aiheeseen on virheellinen:

”Ensinnäkin, suuri ongelma on se, että kun puhutaan tietosuoja-asioista, sitä lähestytään vain yksityisyyden suojan kannalta.” // ”Suomessa ja enenevässä määrin Euroopassa asiaa lähestytään tiedollisen itsemääräämisoikeuden kannalta.”

Reijo Aarnion on todennut aiemmin julkisuudessa (ks. esim. Kuningaskuluttajan blogi), että positiivisia luottotietoja tarjoava palvelu tarvitaan, mutta ei rekisterin muodossa. Positiivisten luottotietojen tallentamista rekisteriin tai kolmannelle osapuolelle Tietosuojavaltuutettu ei hyväksy, sillä se olisi ristiriidassa tiedollisen itsemääräämisoikeuden kanssa. Tällä hän viittaa siihen, että jokaisella on oikeus päättää, mihin hänen henkilötietojaan tallennetaan. Palvelun tarpeellisuutta hän kuitenkin perustelee kuluttajansuojan näkökulmalla ja sillä, että palvelu helpottaisi kuluttajan oman talouden hallintaa:

”Kuluttajan asema itse olla perillä omasta luotuksestaan, sillä kuluttaja joutuu aikamoisen markkinoinnin kohteeksi ja hänen elämäntilanteensa muuttuvat. Kaikenlainen talouden itsehallinnointi.”

Rekisterin vaihtoehtona hän tarjoaa toisenlaista mallia, jossa kuluttaja itse lähettäisi keskitetyn palveluportaalityön pankeille. Käytännössä Reijo Aarnion malli toimisi siten, että kuluttaja hakiessa lainaa hänen pankistaan lähtisi pyyntö muihin pankkeihin, jotka lähettäisivät tiedot kuluttajan lainavastuista, mikäli hänellä sellaisia olisi. Tämänkaltainen

palvelu olisi reaaliaikainen eikä rikkoisi kuluttajan tiedollista itsemääräämisoikeutta. Mutta kuten jo aiemmin on todettu, pankit pitivät tätä mallia hyvin teoreettisena sekä hankalana toteuttaa. Rekisterimaailman ongelmana Reijo Aarnio pitää sopimusvapauden periaatetta. Rekisterin ongelmiksi hän nostaa myös seuraavat asiat:

”Ketä luottotietorekisteriin talletettaisiin, jos lähdetään tästä itsemääräämisoikeuden filosofiasta liikkeelle? Jotta sinne pakkotalletettaisiin, niin silloin tarvitaan laki. Meiltä laki tällä hetkellä näiltä osin puuttuu. Se on ensimmäinen. Toinen asia on, että mistä tiedot hankitaan? Meillä on sopimusvapauden periaate. On systeemeitä, joissa osapuolet kertovat, että sanktio tulee, jos paljastan sopimuksen sisällön. Tämä muuttaisi myös sopimusvapauden ideaa selkeästi.”

Lyhyesti Reijo Aarnion mielestä rekisterin ongelmat tiivistyvät kolmeen käsitteeseen: lainsäädäntöön, sopimusvapauteen sekä salassapitosäätelyyn. Viimeinen käsitteistä viittaa positiivisen luottotietorekisterin tapauksessa pankkisalaisuuteen. Kuitenkin pankkisosidoryhmissä oltiin sitä mieltä, että pankkisalaisuus ei välttämättä olisi suuri ongelma. Myöskään Suomen Asiakastiedon Juuso Jokela ei pitänyt pankkisalaisuutta ongelmana, vaan pikemminkin näki, että pankkisalaisuutta avattiin, kun luottotietolakia uudistettiin.

Tiedollinen itsemääräämisoikeus on kuitenkin käsite, jota voidaan lain avulla muuttaa, mikä olisi tässäkin tapauksessa mahdollista. Reijo Aarnio otti esille, että miten toimitaan ihmisten kanssa, jotka eivät halua tietojaan tallennettavan rekisteriin. Kysymys on tietenkin relevantti tällä hetkellä, mutta mikäli luottotietolakia muutettaisiin, kysymys ei liene enää niin ajankohtainen. Ihminen, jolle on kirjattu maksuhäiriö, tuskin haluaa, että hänen tietonsa ovat maksuhäiriörekisterissä, mutta lainsäädäntö määrää kuitenkin toisin. Lisäksi tutkijaa kiinnosti erityisesti se, minkä vuoksi positiivinen luottotietorekisteri aiheuttaa Suomessa niin paljon keskustelua, vaikka yksityisyyden suoja on osin harmonisoitu EU-direktiivillä 95/46/EY. Tutkija tiedusteli Reijo Aarniolta onko oikea oletus, että Suomessa olisi siten korkeampi yksityisyyden suoja kuin muissa Euroopan maissa. Reijo Aarnio kommentoi tätä seuraavasti:

”Miten ne voivat olla niin hurjan poikkeuksellisia toinen toisistaan? Ihan vastaavasti Ranskassa on negatiivinen rekisteri pelkästään, Saksassa on suostumukseen perustuva ja jossain muualla on ihan raa’asti positiivinen rekisteri. Ja kaikilla meillä on sama direktiivi taustalla. Se tietysti kielii jotain direktiivin sääntelyn tarkkuudesta, liikkumavarasta, harmonisoinnin erilaisuudesta ja tämän tapaisista asioista.”

Reijo Aarnio jatkaa vielä kommentoiden EU-lainsäädännön nykytilaa tietosuojan näkökulmasta:

”Direktiivihän on sellainen, joka implementoidaan kansallisesti lakiin. Silloin siinä on aina tietyn verran liikkumavaraa. Neuvostoasetus on sellaisenaan voimassa. Sellaista tietosuojassa ei ole, mutta sitä mietitään, että pitäisikö meillä olla sellainen vai ei.”

Suomessa tietosuoja ei siis välttämättä ole korkeammalla tasolla kuin muissa EU-maissa, vaan Reijo Aarnion mukaan Suomen kriittinen ilmapiiri rekisteriä kohtaan johtunee siitä, ettei rekisteriä ole koettu tarpeelliseksi. Kuitenkin Reijo Aarnio toteaa, että Suomessa itsemääräämisoikeutta on kavennettu vähemmän kuin joissakin muissa Euroopan maissa. Tämä toisaalta puhuisi sen puolesta, että Suomessa yksityisyyden suoja on korkeammalla tasolla, mikä puolestaan voi aiheuttaa ongelmia positiivisen luottotietorekisterin toteuttamisessa. Suomessa direktiivi on siis implementoitu eri tavalla kuin muissa Euroopan maissa. Hallituksen esityksen 241/2006 mukaan Suomi on toteuttanut direktiivin edellyttämät lainsäädännölliset toimenpiteet lähinnä henkilötietolain kautta.

Kuluttajavirasto tarjosi myös oman näkökulmansa positiiviseen luottotietorekisteriin ja sen vaikutuksista suomalaisiin kuluttajiin. Anja Peltosen mukaan Kuluttajavirasto on vastustanut positiivista luottotietorekisteriä jo lähes 20 vuotta useasta syystä. Lähtökohtaisesti Kuluttajavirasto ei näe positiiviselle luottotietorekisterille olevan lainkaan tarvetta, sillä nykyään luotonantajat voivat erinäisten keinojen avulla varmistaa kuluttajan antamat tiedot oikeiksi. Tästä syystä Anja Peltosen mielestä keskustelu positiivisen luottotietorekisterin ympärillä on hiukan mustavalkoista. Hän perustelee asiaa seuraavasti:

”Tämä on asia, mikä on aprikoittanut koko ajan. Rekisteriä on perusteltu sillä, että ihmiset ilmoittavat tietonsa väärin ja muistavat huonosti. Sitten hypätään suoraan positiiviseen luottotietorekisteriin. Minusta siinä välillä on paljon vaihtoehtoja. Monet luotonantajat toimivat sillä tavalla, että he pyytävät palkkatodistuksen, verotustiedot ja viimeisen verottajan raportin, jossa ovat kuitenkin nämä luotot ja sitten he tekevät muita varmistuksia. Vaihtoehto ei ole vain, että kuluttaja itse antaa tiedot tai on positiivinen luottotietorekisteri.”

Kuitenkin luottolaitosten näkökulma asiaan lienee vastakkainen, sillä verotodistuksen ja palkkakuitin pyytäminen hidastavat lainaprosessia huomattavasti, mihin positiivinen luottotietorekisteri voisi tarjota ratkaisun, kuten pankit itse ehdottivat. Anja Peltonen on kuitenkin äärimmäisen oikeassa siinä, että positiivisen luottotietorekisterin ympärillä käytävää keskustelua leimaa tietynlainen tietämättömyys ja sidosryhmät ymmärtävät käsitteen eri tavoin. Kuluttajavirastossa otettiin esille, että ongelman ja sen ratkaisun kokonaiskartoitus puuttuu:

”Perusselvitys tästä koko tilanteesta minun mielestäni puuttuu. Meiltä puuttuu tieto, onko sellainen ongelma, jota ei pystytä ratkaisemaan näillä käytössä olevilla keinoilla?”

Kuten muutamien pankkien edustajat, Anja Peltonen korosti rekisterin käyttötarkoituksen selvittämistä ja määrittämistä. Hänen mukaan ensin tulisi määritellä ongelma, sitten katsoa mahdollisia ratkaisuja, joista positiivinen luottotietorekisteri voi mahdollisesti olla yksi. Kuitenkin ratkaistavia ongelmia voi hänen mukaan olla useampia. Myös hallitusohjelman kirjaus positiivisesta luottotietorekisteristä herättää kysymyksiä Kuluttajavirastossa:

”Mihin sitä tarvitaan, on ensimmäinen kysymys. On kaksi eri asiaa puhutaanko velkaantumiskehityksen ehkäisystä, puhutaanko maksukyvyttömyystilanteen ehkäisystä vai puhutaanko lainanantajan mahdollisuuksista selvittää maksukyky? Siinä on monta eri kysymystä. En oikein tiedä mihin ollaan hakemassa vastausta tässä hallitusohjelmassa.”

Kuluttajavirasto on useasti ottanut kantaa positiiviseen luottotietorekisteriin (ks. esim. mielipidekirjoitus, Helsingin Sanomat 17.8.2010) ja sen rajoitteisiin. Sekä Kuluttajavirasto että Tietosuojavaltuutettu korostivat, että positiivinen luottotietorekisteri ei ratkaise automaattisesti luotto-ongelmia, kuten ylivelkaantuneisuutta. Heidän mukaan maksuhäiriöt johtuvat lähinnä ihmisten muuttuneista elämäntilanteista, muun muassa avioerosta ja sairaudesta. Tätä näkemystä tukee myös esimerkiksi Jani Erolan (2000) tutkimus. Anja Peltonen otti muiden sidosryhmien tavoin esille luottoyhteiskunnan syntymisen, jossa merkittävä osa kuluttamisesta tapahtuu luotolla kuluttajan sitä edes tiedostamatta. Kuluttajavirastossa ilmaistiin kuitenkin osittainen huoli suomalaisten velkaantuneisuuden kasvusta sekä erityisesti pikavippi-ilmioistä, joka aiheuttaa edelleen ongelmia myös Kuluttajavirastolle kuluttajavalitusten myötä.

Tutkija kysyi Kuluttajavirastolta, miten suomalaisten velkaantuneisuustrendi saataisiin hidastumaan. Kuluttajaviraston mukaan asia riippuu hyvin paljon siitä, kuinka luottoyhteiskunta kehittyy tästä eteenpäin. Tämän lisäksi haastattelun aikana Anja Peltonen korosti useasti luotonantajan vastuuta selvittää asiakkaan tilanne maksukyvyn osalta. Joidenkin pankkien mielestä positiivinen luottotietorekisteri tarjoaisi siihen oivallisen työkalun. Kuitenkin Kuluttajavirasto näki asian päinvastaisesta näkökulmasta, eikä heidän mukaan vastuuta voi ulkoistaa kolmannelle osapuolelle:

”Tämä, että jokin ulkopuolinen ottaa luotonantajalta vastuun, ei ole terve kehitys. Luotonantajan pitää itse miettiä, että mitä tietoja haluan kuluttajalta itseltään: miten ne parhaiten saan, miten ne ovat luotettavia.”

Kuitenkin on hyvä muistaa, että kuluttaja itsessään ei välttämättä ole paras tietolähde. Tutkijan haastattelemissa pankkikonserneissa todettiin, että kuluttajat eivät ilmoita tahallisesti vääriä tietoja (pienstä marginaalista joukkoa lukuun ottamatta) vaan väärin tietojen ilmoittaminen johtuu enemmänkin kuluttajan tietämättömyydestä. Tässä valossa positiivinen luottotietorekisteri tarjoaisi työkalun, jonka avulla olisi mahdollista varmistua tietojen oikeellisuudesta.

Anja Peltonen esitti myös positiiviseen luottotietorekisteriin ja kuluttajien oikeuksiin liittyviä huolenaiheita. Mikäli Suomessa olisi käytössä positiivinen luottotietorekisteri, sen avulla selviäisi hyvin helposti kuluttajan maksukyky. Tämä voisi johtaa Anja Peltosen mukaan siihen, että tunnollisen maksuhistorian kuluttajat saisivat lainaa halvemmalla kuin kuluttajat, joilla on heikko maksuhistoria. Pelkona on, että tämä segregoisi yhteiskuntaa entisestään. Kuitenkin tämänkaltainen huolenaihe lienee liioiteltu jo siitäkin syystä, että jo nykyään luottolaitoksilla on erilaisia etuohjelmia käytössään, joihin tuotteiden hinnoittelu perustuu. Hyvätuloinen tai asiointinsa yhteen pankkiin keskittävä asiakas saa luultavammin lainaa pienemmällä marginaalilla kuin pienituloinen asiakas. On toki mahdollista, että kyseinen kehitys jatkuisi, mikäli positiivinen luottotietorekisteri otettaisiin käyttöön. Pankit luonnollisesti näkevät asian toiselta kannalta, sillä suurempi tietomäärä mahdollistaisi todelliseen riskiin perustuvan hinnoittelun. Muutamassa tutkimuksessa mukana olleessa pankissa esitettiin, että kuluttajan pankin vaihto voisi helpottua positiivisen luottotietorekisterin sisältämän tiedon ansiosta. Kuitenkaan Kuluttajavirasto ei tähän usko, vaan katsoo asiaa kaikkien kuluttajien näkökulmasta. Anja Peltonen toteaa:

”Ei siihen auta. Kuluttajan liikkuvuus päinvastoin jumittuisi rekisterissä, koska silloin sinun pitäisi pysyä siellä missä olet, jos rekisteristä löytyisi jotain sellaista, mikä estää uuden asiakassuhteen avaamisen. Vanha luotonantaja tuntee sinut.”

Voitaneenkin todeta, että Kuluttajavirasto katsoo positiivista luottotietorekisteriä kaikkien kuluttajien, eikä vain yhden kuluttajaryhmän näkökulmasta. On kuitenkin hyvä muistaa, että positiivisen luottotietorekisterin avulla hyvän maksuhistorian omaavan kuluttajan pankinvaihto mitä luultavammin helpottuisi, sillä hänen olisi helpompi todistaa moitteeton maksukäyttäytymisensä.

Vaikka Anja Peltonen ilmaisikin huolensa suomalaisten kuluttajien velkaantuneisuudesta, hän kuitenkin toteaa luottoyhteiskunnan tulleen jäädäkseen:

”Täytyy myöntää, että tämä on luottoyhteiskunta. Ei ole moitittavaa, jos ihmisellä on luottoja. Se on tämän päivän tosiasia. Pitää pystyä miettimään, että miten me ammattilaiset pystymme antamaan amatööreille talouden hallintakyvyn.”

Tässä piilee Kuluttajaviraston mukaan positiivisen luottotietorekisterin heikkous, sillä se ei ota huomioon kuluttajan yksilöllisyyttä. Tietyt kuluttajat voivat aina maksaa laskunsa myöhässä ilman, että se olisi merkki suuremmista maksuvaikeuksista. Kuitenkin mikäli tämä tieto tallennettaisiin rekisteriin, voisi se ulkopuolisen näkökulmasta olla huolestuttava tekijä, mikä saattaisi vaikeuttaa lainan saamista. Anja Peltonen kommentoi seuraavasti:

”Ei tapahdu yksilöllistä harkintaa. Kokemukset osoittavat, että tällainen järjestelmä johtaa kaavamaiseen lopputulokseen.”

Anja Peltonen on tavallaan oikeassa, sillä suurempi tiedon määrä mahdollistaisi luotonantajien järjestelmien kehittämisen ja siten niiden suuremman automatisaatioasteen. Pankkien mukaan tämä voisi johtaa nopeampiin lainapäätöksiin sekä parempaan asiakaspalveluun. Vaikka luottojärjestelmiä automatisoitaisiin lisää, ei se välttämättä tarkoita, että kuluttajan yksilöllisyyden huomioiminen katoaisi tyystin. Jo nyt pankkien luottoprosessit ovat pitkälti automatisoituja, mutta positiivinen luottotietorekisteri nopeuttaisi prosessia, sillä tiedot olisivat helpommin saatavissa ja varmennettavissa.

Edellä mainittujen esteiden ohella sekä Kuluttajavirasto että Tietosuojavaltuutettu nostivat suhteellisuusperiaatteen yhdeksi positiivisen luottotietorekisterin esteeksi. Suhteellisuusperiaatteeseen viitataan hallintolain 6 pykälässä, jonka mukaan: *”Viranomaisen on kohdeltava hallinnossa asioivia tasapuolisesti sekä käytettävä toimivaltaansa yksinomaan lain mukaan hyväksyttäviin tarkoituksiin. Viranomaisen toimien on oltava puolueettomia ja oikeassa suhteessa tavoiteltuun päämäärään nähden.”* (Hallintolaki). Valittujen toimien pitäisi siis olla tarpeellisia tavoitteen saavuttamiseksi eivätkä kyseiset toimet saisi sisältää yksityiseen kohdistuvaa pakkoa enemmän kuin on välttämätöntä. Kuluttajavirasto ja Tietosuojavaltuutettu eivät siis näe positiivista luottotietorekisteriä tarpeellisena, ainakaan nykyisen lainsäädännön puitteissa. Positiivisen luottotietorekisterin suurin ongelma lienee kuitenkin yksilöön kohdistuva pakko, jonka rekisteri toisi mukanaan. Positiivinen luottotietorekisteri toisi myös mukanaan yksityisyyden kohdistuvia rajoituksia, mikäli kuluttajan tiedot tallennettaisiin positiiviseen luottotietorekisteriin vastoin hänen tahtoaan. Kuitenkin kyseessä olisi poliittinen päätös, mikäli yksilön itsemääräämisoikeutta päätettäisiin rajoittaa ja säätää laki positiivisesta luottotietorekisteristä.

Tutkijaa kiinnosti myös eurooppalaisten kuluttajasuojaviranomaisten suhtautuminen positiiviseen luottotietorekisteriin. Kuten useasti on todettu, Suomi on yksi harvoja EU-maita, jossa positiivinen luottotietorekisteri ei ole käytössä. Useissa eurooppalaisissa maissa kuluttajaviranomaisten suhtautuminen rekisteriin onkin hyvin myönteistä. Anja Peltonen kommentoi seuraavasti:

”Kyllä tiedämme sen. Olen ollut mukana eurooppalaisessa verkostossa, Responsible Credit, jossa on suuri keskustelun aihe, kun Suomi on rekisteriä vastaan. Olemme lähteneet siitä, että olemme niin erilaisessa tilanteessa: meillä on verotodistussysteemi, jota ei muualla ole.”

Kuluttajavirasto korosti, kuinka Suomi poikkeaa merkittävästi muista EU-maista tässä asiassa. Erityisesti Anja Peltonen nosti esille hyvän luotonantotavan käsitteen, jota ei hänen mukaan ole muissa EU-maissa käytössä. Kirjaus hyvästä luotonantotavasta tuli voimaan vuonna 2010. Hyvä luotonantotapa edellyttää luotonantajalta vastuullisuutta tuotteiden markkinoinnissa ja kuluttajan informoimisessa sekä maksuvaikeustilanteessa että luottoa myönnettäessä (Laki kuluttajansuojalain muuttamisesta). Kuitenkaan Anja Peltosen mukaan nämä vaatimukset eivät ole vielä täysin realisoituneet käytännön tasolle Kuluttajaviraston ponnisteluista huolimatta. Virasto haluaisikin nähdä miten hyvä luotonantotapa lähtee käytännössä sujumaan ja miten se saadaan implementoitua käytäntöön. Tämä voi olla osasy, minkä vuoksi Kuluttajavirasto vastustaa rekisteriä. Lisäksi Kuluttajavirastosta huomautettiin, että eri EU-maiden kuluttajaviranomaisilla on erilaiset toimivaltuudet. Anja Peltosen mukaan Suomessa ne ovat poikkeuksellisen laajat. Kuitenkin esimerkkien katsominen muualta voi tuoda uutta näkökulmaa suomalaiseen keskusteluun:

”Ideoita ja virikkeitä saa ympäri maailmaa tällaiseen asiaan. Tosiaan pitää muistaa kuitenkin, että mikä kansallinen lähtökohta on. Kyllä tämä verotodistus on aika kova juttu. ”

Kaiken kaikkiaan Kuluttajavirasto suhtautuu positiiviseen luottotietorekisteriin pessimistisesti, sillä virasto ei näe rekisterille olevan suurta tarvetta. Anja Peltonen kuitenkin korosti, että he eivät vastusta rekisteriä pelkästä vastustamisen ilosta, vaan sen vuoksi, että eivät ole kuulleet riittävän hyviä argumentteja rekisterin puolesta:

”Ei lähdetä rekisteriin suoraan, vaan mikä on meidän ongelma? Sitten mietitään ongelman laajuus, otetaan huomioon suhteellisuusperiaate. Mietitään puhtaalta pöydältä, että mitä erilaisia ratkaisumalleja tähän on jo olemassa; mitä voisi löytyä. Matkan päässä voi hämmöittää positiivinen luottotietorekisteri. Ei oteta sitä annettuna. Puhtaalta pöydältä arviointia tarvittaisiin. ”

Kuluttajavirasto kaipaisi siis aiheesta enemmän avointa keskustelua, jotta todella olisi mahdollista selvittää voidaanko positiivisella luottotietorekisterillä auttaa ylivelkaantuneita ja maksuhäiriöisiä kuluttajia. Mikäli positiivinen luottotietorekisteri tulisi ajankohtaiseksi, Anja Peltosen mukaan rekisterin mahdollisten ratkaisujen tulisi tapahtua OECD:n Consumer Policy Toolkitin avulla. OECD:n julkaisu esittelee kuusivaiheisen yleisprosessin, jonka avulla voidaan arvioida ongelman ratkaisutavasta (tässä tapauksessa positiivisesta luottotietorekisteristä) kuluttajille aiheutuvia vaikeuksia sekä onko niiden välttäminen mahdollista. (OECD, Consumer Policy Toolkit). Kiinnostunut lukija ohjataan tutustumaan tarkemmin OECD:n käsikirjaan.

6.5 Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Euroopassa

Sidosryhmien edustajat eivät juuri tunteneet EU-maiden positiivisia luottotietorekistereitä. Tutkija lähetti haastatteluun mennessä valmistuneen tutkimuksen eurooppalaisista rekistereistä haastateltaville, mutta kaikki haastateltavat eivät ehtineet tutustua siihen. Ulkomaisista rekistereistä kuitenkin tunnettiin Ruotsin Upplysningscentralenin ylläpitämä positiivinen luottotietorekisteri. Erityisesti kansainvälisissä pankkikonserneissa Nordeassa ja Handelsbankenissa Ruotsin UC:n rekisteri tunnettiin hyvin ja kokemuksia siitä pidettiin hyvinä. Hanne Katrama Handelsbankenista toteaa:

”Me perustamme tähän Ruotsin kokemukseen, että se on ollut hyvä, eikä siitä ole aiheutunut sen tyyppisiä ongelmia kuin mitä täällä pelätään.”

Myös Kimmo Auvinen Nordeasta toteaa, että Ruotsista on hyviä kokemuksia. Kuitenkaan hän ei usko, että Ruotsinkaan malli olisi täydellinen:

”Ruotsi on hyvä esimerkki ja UC; heillä on positiivinen luottotietorekisteri. Sieltä on hyviä kokemuksia. Tietysti nyt turbulenssin aikana, viimeisen parin vuoden aikana, on UC:kin osoittanut, että ei se ehkä ole sillä tasolla kuin sen pitäisi positiivisena rekisterinä olla.”

Tutkija esitti haastateltaville lyhyesti Irlannin Iso-Britannian, Ruotsin ja Saksan positiiviset luottotietorekisterit. Tämän haastatteluosion keskeisenä antina voitaneen pitää haastateltujen kommentteja siihen, miten keskeiset ongelmat on ratkaistu näissä neljässä eurooppalaisessa maassa. Kappaleessa neljä tutkija on esitellyt lyhyesti neljän eri ongelman, yksityisyyden suojan, kustannusten, pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaamisen sekä rekisterin kattavuuden, käsittelytapoja eri maissa. Erityistä mielenkiintoa herätti Saksan ja Irlannin tapa kiertää yksityisyyden suoja pyytämällä kuluttajalta lupa tietojen hakemiseen ja tallentamiseen. Kuitenkaan missään sidosryhmässä tätä toimintatapaa ei pidetty suotavana.

Tietosuojavaltuutettu oli sitä mieltä, että periaatteessa tämänkaltainen rekisterin ratkaisutapa voisi onnistua, joskin se voisi olla äärimmäisen hankalaa:

”Tuo on hirmuisen hankala juttu. Tuohan on piirustuslaudalla kaunis, mutta tämän järjestelmän kokonaisobjektiivisuuden kannalta voisi ajatella, että ne henkilöt, jotka ovat taloudellisesti heikommassa asemassa sanoisivat, että en anna suostumusta, jolloin järjestelmän uskottavuus suhteessa tavoiteltuun päämäärään romahtaisi.”

Kuten Reijo Aarnio toteaa, suostumuksella rakennettavassa rekisterissä olisi paljon ongelmia, mikä tiedostettiin myös tutkijan haastattelemissa pankkikonserneissa. Esille nostettiin se, että tätä kautta rakennettava rekisteri olisi tietojen osalta epätäydellinen, eikä siten palvelisi tarkoitustaan täysin. Rekisterin toteuttaminen suostumus pohjalta voisikin olla äärimmäisen hankalaa. Miten pankeissa voitaisiin varmistaa, että asiakas todella ymmärtää, mihin hän antaa suostumuksensa? Kuitenkin suurimpana kysymyksenä lienee, että miten pankeissa toimittaisiin niiden kuluttajien osalta, jotka eivät halua tietojaan tallennettavan positiiviseen luottotietorekisteriin, kuten Reijo Aarnio yllä toteaa. Lisähuolenaiheena esitettiin, että suostumuksen kautta rakennettavan rekisterin toteuttaminen olisi pitkä prosessi. Sidosryhmissä suostumuksen kautta rakennettava rekisteri nähtiinkin hyvin utopistisena ideana.

Huolenaihe, jonka erityisesti suuremmat pankkikonsernit esittivät, oli pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaaminen. Iso-Britanniassa tämä on ratkaistu, kuten kappaleessa neljä on todettu, niin sanotulla vastavuoroisuuden periaatteella. Osa sidosryhmien edustajista kyseenalaisti, että voidaanko vastavuoroisuuden periaatteella ratkaista tätä ongelmaa. Handelsbankenissa tämän koettiin olevan askel oikeaan suuntaan, kun taas Nordeassa todettiin vastavuoroisuuden olevan irrelevanttia, mikäli tietojen luovuttaminen on pakollista. Kuitenkin sidosryhmät olivat yksimielisiä siitä, että rekisteriä ei tulisi käyttää markkinointitarkoitukseen. Mielenkiintoista on suomalaisten sidosryhmien ristiriitainen suhtautuminen vastavuoroisuuden periaatteisiin ottaen huomioon positiiviset kokemukset Iso-Britanniasta.

Suomalaisten sidosryhmien ohella tutkija oli yhteydessä myös kahteen ulkomaisen sidosryhmän edustajaan: Claes Tengströmiin Nordean Ruotsin toimintojen luottoprosesseista sekä Gillian Key-Viceen Experianin Iso-Britannian yhdyskuntasuhteista. Näin tutkijalla oli mahdollisuus kuulla heiltä ensikäden kokemuksia ja kommentteja positiivisesta

luottotietorekisteristä. Claes Tengström Nordeasta kuvailee positiivisen luottotietorekisterin etuja seuraavasti:

“Information sharing means that we can make more informed decisions – it’s a win-win situation for the banks (better credit decisions), the society (less social consequences of bad debts) and for the consumers (less risk to get into a “debt trap”). This is especially important if we look at the large segment of customers without negative remarks (cause if you have a negative remark we are often not willing to lend money anyway).”

Claes Tengström näki Ruotsin UC:n rekisterin toimivan erittäin hyvin ja hänen mukaan sidosryhmät ovat siihen myös tyytyväisiä. Tutkija kysyi myös yksityisyyden suojan ja positiivisen luottotietorekisterin välisestä relaatiosta, jonka tietosuojaviranomaiset sekä Kuluttajavirasto ovat ottaneet Suomessa esille. Kuitenkaan Claes Tengström ei nähnyt tätä ongelmana eikä yksityisyyden suojan ongelmista ole hänen mukaan keskusteltu Ruotsissa yhtä vilkkaasti kuin Suomessa. Lisäksi hän huomautti, että pääsääntöisesti kuluttajat ymmärtävät syyt, minkä vuoksi positiivisia luottotietoja tallennetaan. Onkin mielenkiintoista, että Suomessa positiivinen luottotietorekisteri aiheuttaa vilkasta keskustelua kuluttajien oikeuksista ottaen huomioon ruotsalaisten ymmärtävän suhtautumisen tietojensa tallentamiseen. Tutkija tiedusteli myös onko mahdollista, että positiivinen luottotietorekisteri vahingoittaa kuluttajaa jollakin tavalla. Claes Tengström kommentoi kysymystä seuraavasti:

“No I don’t feel that it’s harming the consumer if you believe that the financial institutes handle this professionally. If we can say that we can make a good prediction of the repayment ability/capacity based on positive credit reporting this should in fact be a good thing for the consumer as well. In a free market it’s also of course possible to get a loan to a higher price if you have less good behaviour or situation – but only to a certain limit.”

Nordean Ruotsin kokemusten perusteella osa suomalaisten sidosryhmien huolista olisi turhia. Toki näkemykset ongelmista varmasti eroavat ruotsalaistenkin sidosryhmien kesken, mutta kuitenkin on hyvin mielenkiintoista, että Nordea Pankki Ruotsin kaltainen suuri pankki pitää rekisteriä erittäin positiivisena asiana. Tämä on mielenkiintoista jo senkin vuoksi, että Nordea Pankki Suomi suhtautuu varauksella positiivisesti rekisteriin. Claes Tengström ei myöskään täysin allekirjoittanut suurten pankkien huolta pankin oman tietokannan avaamisen aiheuttamista ongelmista. Hän totesi, että tämänkaltainen huoli voi olla ymmärrettävä, mutta totesi, että kaikki sidosryhmät ovat hyötäneet Ruotsissa rekisteristä.

Ruotsi on ainoa Pohjoismaa, jossa positiivinen luottotietorekisteri on käytössä. Tutkijaa kiinnosti, miten luottoprosessi eroaa tämän johdosta eri pohjoismaiden välillä. Claes Tengström kommentoi eroavaisuuksia:

“I think we can say that we have a possibility to make quicker decisions and sometimes automated decisions in a way that is hard to do without this information, especially if we talk about smaller amounts.”

Ruotsin kokemusten valossa suomalaisten sidosryhmien toiveet luottoprosessin nopeutumisesta automatisaation ansiosta ovat perusteltuja. Prosessien nopeutuminen varmasti näkyisi myös asiakkaalle nopeutuneena palveluna, kuten joissakin sidosryhmissä esitettiin.

Ennen tutkimuksen aloittamista tutkija haastatteli Experianin Gillian Key-Viceä puhelimitse, jotta pääsisi tutkimuksessaan alkuun. Lisäksi tutkija halusi kuulla ensikäden kokemuksia Iso-Britannian rekisteristä.

Gillian Key-Vice kommentoi rekisterin etuja Iso-Britanniassa seuraavasti:

“There is lots of evidence, which shows consumers get a lot of benefits from full credit reporting. And actually, what tends to happen is that more and more people get access to credit rather than being restricted. Because what happens is lenders lose less money and are able to lend more.”

Gillian Key-Vice oli vahvasti sitä mieltä, että rekisteri on toiminut hyvin Iso-Britanniassa. Kuitenkin rekisterin implementointi oli häneen mukaan haastava prosessi, sillä pankkien mukaan saaminen oli vaikeaa. Gillian Key-Vice oli itse vahvasti lobbaamassa rekisteriä omassa pankissaan ennen siirtymistään Experianille. Hän kommentoi prosessia seuraavasti:

“Because it is reciprocal I had to agree our Board of Directors to put our data in there. They were worried that we would lose our customers and everyone stealing our best customers.” // “After a while they began to realize that actually we were making a lot more money because we were not losing money and we were able offer our customers better service and manage our book much more effectively.”

Eryityisesti Gillian Key-Vice korosti, kuinka nykyään pankeilla on mahdollisuus monitoroida rekisterin avulla kuluttajien luottoja. Tällä yritetään osaltaan auttaa ylivelkaantuneita kuluttajia sekä toisaalta myös ennaltaehkäistä pankkien luottotappioita. Positiivisen luottotietorekisterin tarjoama monitorointimahdollisuus tarjoaisi oivan työkalun hyvän luotonantotavan toteuttamiseen käytännössä. Monitorointimahdollisuudesta Gillian Key-Vice kertoo seuraavin sanoin:

“It is allowed to be used for monitoring and to see if someone’s behavior is changing and whether they are perhaps showing signs of getting into difficulty.”

Then the banks can proactively contact them and have a discussion about managing money and what they can do to help them. “

Kuitenkin Iso-Britannia on luotonannon näkökulmasta hyvin erilainen yhteiskunta kuin Suomi, mistä johtuen tutkija suhtautuu varauksella Experianin positiivisiin näkemyksiin Iso-Britannian rekisteristä. Lukijan on myös hyvä huomata, että Experian ylläpitää itse positiivista luottotietorekisteriä. On toki totta, että Experianin kaltaisilla toimijoilla on varmasti vahvin kokemus rekistereistä ja niiden eduista, mutta kuitenkin tutkija uskoo, että liiketoiminnallinen etu värittää vahvasti alan yritysten harjoittamaa rekisterin lobbaamista. Erilaisen näkökulman Iso-Britannian positiiviseen luottotietorekisteriin tarjosi Ferratumin Marcus Siljander. Ferratum toimii Iso-Britannian pikalainamarkkinoilla, minkä vuoksi he käyttävät paikallista positiivista luottotietorekisteriä. Marcus Siljander kommentoi rekisteriä seuraavasti:

”Vaikka Britanniassa on positiivista tietoa, niin ne ovat vain kyseisen luottotietoyrityksen asiakkaiden tietoja. Et saa kaikkien Iso-Britanniassa asuvien ihmisten tietoja, vaan ainoastaan kyseisen luottotietoyrityksen asiakkaiden kautta. Ei se sinänsä suoranaisesti palvele sitä koko positiivista tietoa.”

Lisäksi keskeisenä ongelmana Marcus Siljander nostaa esille sen, että Iso-Britanniassa rekisteri ei ole sidottu kuluttajan henkilötunnukseen, kuten Suomessa, vaan kuluttajan nykyiseen asuinosoitteeseen. Tämä voi aiheuttaa seuraavanlaisia ongelmia Marcus Siljanderin mukaan:

”Normaali ihminen ymmärtäisi, että rekisteri perustuu henkilötunnukseen eikä siihen asiakkaan osoitteeseen, millä se siellä toimii. Pystyt puhdistamaan huonon rekisterin, jos vain muutat, jos firma ei maksa sitä, että tarkistaa aiemmat osoitteesi.”

Kokemukset Iso-Britannian rekisteristä ovat siis hyvin ristiriitaisia. Rekisteri on kieltämättä äärimmäisen kattava, mikä tekee siitä poikkeuksellisen eurooppalaisessa mittakaavassa. Ilman syvempää analyysiä olisi helppo todeta, että rekisterin sisältämän suuren tietomäärän avulla päätösten teko myös helpottuu ja nopeutuu, kuten Gillian Key-Vice toteaa. Kuitenkin peilaten Ferratumin kokemuksiin Iso-Britannian rekisteri lienee jo liiankin kattava, mikä tekee siitä käyttäjilleen monimutkaisen käyttää. Tutkija haluaa kuitenkin huomauttaa, että Ferratum on kyseisellä markkinalla uusi toimija, mikä voi selittää heidän pessimistisen näkemyksensä. Paikallisilla pankeilla kokemukset voisivat olla hyvinkin erilaisia, mutta niihin ei tämän tutkimuksen puitteissa ole mahdollista paneutua.

6.6 Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Suomessa

Tutkimuksen tärkeänä, ellei jopa tärkeimpänä, antina voidaan pitää suomalaisten sidosryhmien näkemystä siitä, minkälainen rekisteri Suomeen mahdollisesti tulisi implementoida. Tutkija esitti haastatelluille kysymyksiä positiiviseen luottotietorekisteriin talletettavista tiedoista sekä rekisterin mahdollisista toteutustavoista.

Tutkija kartoitti sidosryhmien valmiutta osallistua rekisteriin kysymällä tulisiko tietojen luovuttaminen rekisteriin olla pakollista vai vapaaehtoista. Lisäksi tutkija tiedusteli osallistuisiko haastateltavan organisaatio positiiviseen luottotietorekisteriin, mikäli se olisi vapaaehtoista. Vastaukset on kerätty alla olevaan taulukkoon 14.

TAULUKKO 14. REKISTERIN PAKOLLISUUS

Sidosryhmä	Näkemys	Osallistuminen vapaaehtoiseen rekisteriin
Aktia	Vastavuoroisuus	Kyllä
Ferratum	Vapaaehtoisuus	Ei kommenttia
Finanssivalvonta	Pakollisuus	-
Handelsbanken	Pakollisuus	Kyllä
Hypo Pankki	Vapaaehtoisuus	Kyllä
Nordea	Pakollisuus	Kyllä
OP-Pohjola	Vapaaehtoisuus	Ei kommenttia
Sampo Pankki	Vastavuoroisuus	Kyllä
Suomen Asiakastieto	Vapaaehtoisuus	-
Suomen Pankki	Pakollisuus	-

Tutkijan mielestä oli yllättävää, että enemmistö sidosryhmistä kannatti rekisterin vapaaehtoisuutta. Tutkimuksessa mukana olleista luottoalan toimijoista vain Handelsbanken ja Nordea kannattivat pakollisuutta (Finanssivalvonta ja Suomen Pankin voidaan katsoa olevan toimialan valvojia). Kuitenkaan myöskään Nordeassa tai Handelsbankenissa ei oltu varauksetta sitä mieltä, että pakollisuus olisi parempi tapa ratkaista positiivinen luottotietorekisteri. Toisaalta Ari Pauna Hypo Pankista toteaa osuvasti:

”En usko pakkoon. Me uskomme kuitenkin markkinatalouteen ja että kaikkien kukkien tulee antaa kukkia. Vapaaehtoisuus on paras tie ja markkinat sitten näyttävät, että mikä on elinvoimainen.”

Suomen Asiakastiedon Juuso Jokela on samoilla linjoilla rekisterin pakollisuudesta toteamalla:

”En oikein jaksa uskoa pakeroon. Se on vaikeata.” // ”Jos se tapahtuu vaston pankkien tahtoa, niin yhteistyö ei olisi kenellekään kivaa.”

On mielenkiintoista huomata, että pankkisidosryhmissä tiedostetaan rekisterin tuomat hyödyt vaikka kaikki pankit eivät välttämättä avoimesti olekaan rekisterin kannalla. Taulukosta 14 käy ilmi, että pankit olisivat valmiita osallistumaan rekisteriin, vaikka osallistuminen olisi vapaaehtoista. Kuitenkin jokaisessa sidosryhmässä korostettiin, että lopullisen päätöksen osallistumisesta tai osallistumatta jättämisestä voisi tehdä vasta, kun rekisterin tarkka käyttötarkoitus ja ratkaisutapa olisivat selvillä.

Onkin ymmärrettävää, että vapaaehtoisuus on teoriassa parempi vaihtoehto sidosryhmille, erityisesti pankeille, koska tällöin sidosryhmiä ei pakoteta toimimaan näkemystensä vastaisesti. Kuitenkin on hyvä muistaa, että vapaaehtoisuus todella mahdollistaa osallistumatta jättämisen, jolloin rekisteristä mahdollisesti tulisi epätäydellinen eikä se palvelisi tarkoitustaan täysin. Tämän vuoksi tutkija itse uskoo, että käytännössä pakollisuuteen perustuva rekisteri olisi paras ja ainoa realistinen tapa rakentaa positiivinen luottotietorekisteri Suomeen. Tutkijan näkemys sai tukea Finanssivalvonnasta: Jukka Vesalan mukaan ” *On selvää, että rekisterin tulisi olla kattava ja pakollinen.*” Mielenpitojen eroaminen valvojan (Finanssivalvonta) ja valvottavien (pankit) välillä on luonnollista sidosryhmien erilaisen roolin vuoksi. Valvojan näkökulmasta rekisteri, johon saisi osallistua ilman pakkoa, voisi olla hyvinkin ongelmallinen. Tämä asettaisi esimerkiksi eri pankkiryhmien asiakkaat eriarvoiseen asemaan, mikäli joidenkin kuluttajien tiedot olisivat rekisterissä ja joidenkin taas eivät. Finanssivalvonnan strategia vuosiksi 2010 - 2012 painottaa nimenomaan asiakkaansuojan merkitystä (Finanssivalvonta, Toimintakertomus 2010). Tästä näkökulmasta vapaaehtoisuuteen perustuva positiivinen luottotietorekisteri asettaisi kuluttajat eriarvoiseen asemaan, mikäli jokin pankkiryhmä päättäisi jättää osallistumatta rekisteriin. Täten pakollinen rekisteri olisi luontevampi lähtökohta ja käytännössä varmasti helpompi toteuttaa kuin vapaaehtoinen. Kuitenkin on tärkeää ymmärtää, että pankkisektori olisi rekisterin aktiivisin käyttäjä, minkä vuoksi sektorin mielipiteiden kuuleminen on ensisijaisen tärkeää.

Seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 15 on koottu sidosryhmien näkemyksiä rekisteriin sisällytettävistä tiedoista. Taulukosta on havaittavissa, että Suomen Pankkia ei ole sisällytetty taulukkoon, sillä heillä ei ole näkemystä rekisterin sisällöstä kansantaloudellisen valvojaroolinsa vuoksi.

TAULUKKO 15. SIDOSRYHMIEN NÄKEMYS REKISTERIN SISÄLLÖSTÄ.

Pankki	Kaikki luotot	Pikavipit	Kynnys	Muut laskut	Alkuperäinen/nykyinen saldo	Takaisinmaksuaika	Vakuustiedot	Käyttötarkoitus
Aktia	Kyllä	Kyllä	300 - 500€	Ei	Nykyinen	Ei	Ei	Ei
Ferratum	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Nykyinen	-	-	-
Finanssivalvonta	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Molemmat	Ei	Ei	Ei
Handelsbanken	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Nykyinen	Ei	Ei	Ei
Hypo Pankki	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Molemmat	Kyllä	Ei	Ei
Nordea	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Nykyinen	Ei	Ei	Ei
OP-Pohjola	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Nykyinen	Ei	Ei	Ei
Sampo Pankki	Kyllä	Kyllä	Ei	Ei	Nykyinen	Kyllä	Ei	Ei
Suomen Asiakastieto	Kyllä	Kyllä	300 - 500€	Ei	Nykyinen	Kyllä	Ei	Ei

Kaikki taulukossa mainitut sidosryhmät kokivat tärkeäksi, että kaikki luottokategoriat tulee ottaa mukaan rekisteriin. Useassa haastattelussa nousi esille pikavippien rooli kuluttajan arjessa. Hanne Katrama Handelsbankenista toteaa pikavipeistä:

”Tänne on tullut paljon kulutusluottoja tarjoavia pikavippiyhtiöitä, jotka markkinoivat aika aggressiivisesti, samoin kuten erilaiset korttiyhtiöt. On helppoa saada kulutusluottoa ja sillä voi jopa paikata asuntoluottotilannetta tai muuta, mikä on yksi vaarallinen piirre.”

Finanssialan sidosryhmät Aktiaa ja Suomen Asiakastietoa lukuun ottamatta olivat sitä mieltä, että kuluttajan kaikki luotot euromäärästä huolimatta tulisi sisällyttää rekisteriin. Sekä Aktia että Suomen Asiakastieto asettaisivat kynnyksen 300 - 500 euron haarukkaan. Muissa sidosryhmissä oltiin vahvasti sitä mieltä, että kaikki kuluttajan luotot tulisi ottaa mukaan. Ari Pauna Hypo-Pankista oli jopa sitä mieltä, että rekisteriin tulee sisällyttää ”Kaikki tai ei mitään”. Kuitenkin on hyvä muistaa, että mikäli kynnys ei ole käytössä, on mahdollista, että rekisterin kustannukset nousisivat merkittävästi. Tähän ei kuitenkaan esimerkiksi Finanssivalvonnassa uskottu. Veli-Jukka Lehtosen mukaan kaikkien luottojen mukaan ottaminen ei olisi ongelma, sillä prosessi olisi hyvin automatisoitu.

Kaikille sidosryhmille oli tärkeää, että rekisteri rajattaisiin vain finanssisektorin käyttöön eikä siihen siten olisi pääsyä esimerkiksi teleoperaattoreilla. Tutkielman kirjallisuuskatsauksessa on tutkittu eurooppalaisia rekistereitä, joissa useammassa tallennetaan tietoja myös finanssialan ulkopuolisilta sektoreilta. Monessa sidosryhmässä kyseenalaistettiin kyseisten tietojen relevanttius luottopäätöstä tehtäessä. On totta, että esimerkiksi teleoperaattori- ja yhdyskuntapalvelusektorin saatavat käyvät ilmi maksuhäiriörekisteristä, mikäli kuluttaja jättää ne maksamatta. On myös totta, että kyseiset laskut eivät sinällään edusta kuluttajan lainavastuita, sillä niiden ei voida katsoa olevan luottoja. Aki Palo Sampo Pankista toteaa osuvasti:

”Nehän eivät ole luottoja, vaan ne ovat enemmänkin siellä maksukäyttäytymisen puolella. Yrityksissä on osittain maksukäyttäytymistietoa tarjolla: millä viiveellä maksetaan suhteessa eräpäivään, mutta voi olla jo haasteellisempaa saada ne mukaan. Tietysti puhelinoperaattori- ja sähkö/vesilaitostiedot olisivat kattavia; totta kai ne tuovat lisäarvoa. On tietysti joskus vaikea erottaa, että mikä on huolimattomuutta ja mikä on maksukyvyttömyyttä.”

Kuitenkin myös muut kuin finanssialan yritykset myöntävät luottoa kuluttajille. Näistä esimerkkeinä mainittakoon kauppaketjut sekä autoliikkeet. Ilse Lampela Finanssivalvonnasta toteaa, että mikäli rekisteriin otetaan mukaan vain pankkivalvottavat, niin kaupan alan luotot jäävät tällöin kokonaan pois. Täten voitaneen kysyä, täyttääkö rekisteri tehtävänsä ja olisiko siitä hyötyä,

sillä se olisi tässä tilanteessa epätäydellinen. Jotta tähän kysymykseen olisi mahdollista vastata, tarvittaisiin tilastotietoa kaupan rahoituksen luottovolyymeistä sekä markkinaosuuksista Tätä tietoa ei tutkimusta varten ollut saatavilla. Kuitenkin on hyvin mahdollista, että kaupan rahoituksella ei ole niin suurta roolia kuin pelätään. Merkittävä osa autoliikkeiden sekä kauppojen asiakasluotoista on kuitenkin pankkien rahoitusyhtiöiden tarjoamia, jolloin ne kuuluisivat rekisterin piiriin.

Teema, joka hiukan yllättäen nousi usean haastattelun yhteydessä esille, oli pankkien toive luottoja myöntävän tahon nimen poistamisesta rekisteristä. Tutkija oli yllätynyt, että asia nostettiin useammassa pankissa esille. Magnus Weurlander Aktiasta kommentoi seuraavasti:

”Ei välttämättä tarvitse edes tietää, että missä kaikissa pankeissa asiakkaalla on luottoa.” // ”En näe, että sillä on lisäarvoa, että nähdään, että luotto on esimerkiksi Nordeassa.”

Pankit halunnevat poistaa luottoa myöntävän tahon nimen lähinnä kilpailusyistä. Kuitenkin tämänkaltainen ajattelu voi olla kaukaa haettua. Luotonhakutilanteessa selviää joka tapauksessa, onko luottoa hakeva asiakas kyseisen pankin asiakas vai ei. On vaikea kuvitella, että asiakkaan nykyisen pankin tietäminen heikentäisi kyseisen pankin kilpailuasemaa. Asiakkaan nykyinen pankkisuhde selviää joka tapauksessa lainaneuvottelussa, vaikka kyseistä tietoa ei saataisikaan rekisteristä. Toisena näkökohtana voidaan toki pitää tilannetta, jossa asiakas on pankkisuhteessa usean eri pankin kanssa. Tällöin asiakkaan nykyinen pankki voi houkuttaa asiakkaan siirtämään kaiken asiointinsa toisesta pankista ottamalla lainan heiltä, jolla maksetaan muiden rahoituslaitosten luotot pois. Toisaalta tässäkin tilanteessa asiakkaan vastuut eri pankeista käydään varmasti läpi myös keskustelemalla, jolloin pankkisuhteen osapuolet selviävät.

Kirjallisuuskatsauksen taulukosta viisi on havaittavissa, että suurimmassa osassa eurooppalaisia positiivisia luottotietorekistereitä on mukana sekä luoton myönnetty että luoton nykyinen saldo. Poikkeuksena voidaan mainita muun muassa Belgia, jossa rekisteriin tallennetaan ainoastaan alkuperäinen luottosaldo. Tutkija kysyi pankkien edustajilta kumpaa he pitävät relevantimpana rekisterin kannalta. Kaikki finanssialan edustajat Finanssivalvontaa ja Hypo Pankki lukuun ottamatta pitivät tämänhetkistä saldoa tärkeämpänä luottopäätöstä tehdessä. Aki Palo Sampo Pankista kommentoi eroa nykyisen ja myönnetyn saldon välillä seuraavasti:

”Nykysaldo olisi tietysti minimi, mutta totta kai jos on alkuperäinen saldo, niin siinä on lisäarvoa. Pärjättäisiin hyvin nykysaldollakin, jotta tiedettäisiin se kokonaisvelkaantumisen.”

Useassa sidosryhmässä ajateltiin myös tämän olevan kustannuskysymys, minkä vuoksi he päätyivät luoton nykysaldoon sen ollessa ajankohtaisempi ja siten relevantimpi. Tästä huolimatta myös

myönnetyn saldon tuoma lisäarvo tiedostettiin. Sidosryhmissä tuotiin esille, kuinka myönnetyn saldon avulla voidaan arvioida, miten kuluttaja on lyhentänyt vastuitaan, minkä lisäksi sen voidaan katsoa olevan myös indikaattori asiakkaan luottokelpoisuudesta. Kenties juuri tämän vuoksi sekä Finanssivalvonta että Hypo Pankki olivat sitä mieltä, että rekisteriin tulisi sisällyttää sekä nykyinen että myönnetty luoton määrä. Veli-Jukka Lehtonen sekä Jukka Vesala Finanssivalvonnasta toteavat seuraavasti:

”Avoin saldo on, mistä lähdetään liikkeelle.” // ” Myönnetty on tarpeellinen tieto myöskin, että mikä on katto, jonka päälle tätä uutta luottoa tulee.”

Missään sidosryhmässä ei pidetty järkevänä sisällyttää rekisteriin ainoastaan myönnettyä luoton määrää, kuten joissakin Euroopan maissa, esimerkiksi Belgiassa, tehdään. Tällaisessa tilanteessa kuluttaja voi joutua epäedulliseen valoon, sillä hänen vastuunsa näyttävät suuremmilta kuin ne todellisuudessa ovatkaan. Hanne Katrama Handelsbankenista oli vahvasti sitä mieltä, että pelkän myönnetyn saldon sisällyttäminen on turhaa, todeten lyhyesti: *”Siitä ei ole mitään iloa.”*

Tutkija kysyi haastatelluilta myös, mikäli he pitivät lainan takaisinmaksuaikaa, vakuustietoja tai lainan käyttötarkoitusta relevantteina rekisterin käyttötarkoitukselle. Vakuustietoja tai käyttötarkoitusta ei halunnut sisällyttää rekisteriin yksikään finanssialan edustaja. Tämä on ymmärrettävää, sillä kyseiset tiedot ovat hyvin yksityiskohtaisia ja niiden tuoma informaatiolisäarvo on luultavasti pieni niistä aiheutuviin lisäkustannuksiin nähden. Lisäksi lainan käyttötarkoituksen sisällyttäminen on jo hyvin henkilökohtaista tietoa, minkä voi katsoa loukkaavan ihmisten yksityisyyden suojaa. Lainan takaisinmaksuajalla katsottiin kuitenkin olevan merkitystä kolmessa sidosryhmässä: Suomen Asiakastiedossa, Hypo Pankissa sekä Sampo Pankissa. Hypo Pankin Ari Paunan mukaan:

”Laina-aika on olennainen asia. On olennaista nähdä, että missä ajassa laina lyhenee”

Kuitenkin suurin osa haastatelluista oli sitä mieltä, että takaisinmaksuaikaa ei tarvita rekisteriin. Useassa sidosryhmässä korostettiin sitä, että rekisterin tulisi olla selkeä ja vain kaikkein tärkeimmät tiedot tulisi sisällyttää rekisteriin. Veli-Jukka Lehtonen Finanssivalvonnasta toteaa:

”Yksinkertainen on kaunista. Jättäisin kaikki tällaiset pois. Kaikki mahdollinen karsittaisiin pois.”

Pääsääntöisesti finanssialan edustajat olivat sitä mieltä, että positiivisen luottotietorekisterin rakentaminen tulisi tapahtua vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa kuluttajan lainojen perustietojen sisällyttäminen riittäisi. Useimmissa pankeissa oltiin sitä mieltä, että jo pelkän lainan nykysaldon

sisällyttäminen kaikista kuluttajan lainoista riittäisi. Magnus Weurlander Aktiasta kommentoi rekisterin toteuttamista seuraavin sanankääntein:

”Kuitenkin ajattelisin, että tällaisen rekisteriin käyttöönotto tapahtuisi vaiheittain. Ensimmäinen vaihe olisi asiakkaan perustiedot veloista.”

Esimerkiksi Irlannissa on käytössä positiivinen luottotietorekisteri, joka sisältää myös maksukäyttätymistietoa viimeisen 24 kuukaudelta ajalta kuten kirjallisuuskatsauksessa on todettu. Tutkijaa kiinnostikin, että pitivätkö finanssialan edustajat maksukäyttätymisen sisällyttämistä tärkeänä. Tulos oli sinällään yllättävä, koska maksukäyttätyminen koettiin lisäarvoa tuovaksi, mutta kuitenkin lainatietokannan katsottiin olevan tärkeämpi komponentti. Hanne Katrama Handelsbankenista kommentoi maksukäyttätymistietoja:

”Lainatietokannalla tietysti päästään eteenpäin. Panemme hyvin paljon painoa vanhojen asiakkaiden osalta siihen, että kuinka hyvin ja ajallaan on hoitanut maksunsa pankkiin päin. Sillä on voimakas merkitys ja se on voimakas indikaattori. Olisi tietysti erittäin mielenkiintoista saada sellainen toisen pankin asiakkaan osalta, että kuinka hyvin hän on hoitanut maksunsa sinne. Se olisi se toinen vaihe.”

Myös muissa finanssialan sidosryhmissä oltiin sitä mieltä, että rekisterin toteutuksen toisessa vaiheessa mukaan voitaisiin sisällyttää mahdollisesti myös maksukäyttätymistä kuvaavia tietoja. Kuitenkin useassa sidosryhmässä korostettiin, että tämä voi olla sekä ongelmallista että kallista. Sidoryhmissä oltiin kuitenkin sitä mieltä, että mikäli kokemukset lainatietokannasta olisivat positiivisia, olisi positiivista luottotietorekisteriä mahdollista laajentaa myöhemmin.

Erittäin tärkeä kysymys positiivista luottotietorekisteriä perustettaessa olisi rekisterin sijoituspaikka. Tutkija kysyi finanssialan sidoryhmien preferenssejä rekisterin sijoittumisesta yksityiselle tai julkiselle sektorille. Tulokset on koottu seuraavalla sivulla olevaan taulukkoon 16. On mielenkiintoista huomata, että mielipiteet rekisterin sijoituspaikasta vaihtelevat paljon eikä alla olevan perusteella voida vetää johtopäätöksiä suuntaan tai toiseen.

TAULUKKO 16. REKISTERIN SIJAINTI.

Sidosryhmä	Yksityinen vai julkinen
Aktia	Ei preferenssiä
Ferratum	Ei preferenssiä
Finanssivalvonta	Ei kommenttia
Handelsbanken	Julkinen
Hypo Pankki	Yksityinen
Nordea	Ei kommenttia
OP-Pohjola	Ei preferenssiä
Sampo Pankki	Julkinen
Suomen Asiakastieto	Yksityinen

Useassa sidosryhmässä esitettiin kannanottoja sekä yksityisen että julkisen sektorin puolesta. Ari Pauna Hypo Pankista kommentoi rekisterin sijoittumista seuraavasti:

”Jos ei parempia tarjokkaita löydy, niin antaisin huoletta Asiakastiedolle: kokemusta on ja kaikki tietää ja tuntee.” // ”Jos perustetaan joku valtion orgaani, se politisoituu välittömästi.”

Toisaalta Aki Palo Sampo Pankista perustelee julkisen sektorin tarjoamia etuja seuraavasti kilpailuneutraalisuudella:

”Ehkä julkisella puolella. Jos yksityisellä puolella, se olisi joustavammin ja nopeammin tehtävissä. Mutta pitäisi olla jotenkin kilpailuneutraali, että muutkin toimijat, jotka toimivat tällaisen tiedon välittäjinä, saavat kohtuulliseen hinnan.”

Myös Handelsbankenin Hanne Katrama oli julkisen sektorin puolella seuraavin perusteluin:

”Julkinen sektori voisi olla parempi neutraalisuuden vuoksi. Silloin ei ole kyse siitä, että ketkä toimijat sen omistavat tai minkälaista mahdollista voittoa osakkeenomistajille tuotetaan. Jos on yksityinen toimija, niin kuitenkin mahdollisesti tämän yksityisen toimijan pitäisi keksiä uusia palveluja vain tuottaakseen voittoa osakkeenomistajilleen. Silloin mennään helposti näihin hinnoittelukysymyksiin, että kuinka arvokasta tämä tieto on. Siinä mielessä julkinen sektori olisi neutraalimpi ja uskoisin, että voisi toimia edullisemmin.”

Kuitenkin pääsääntöisesti linja tuntui olevan, että haastatelluilla ei ollut preferenssiä julkisen tai yksityisen toimijan välillä. Myös ne haastatellut, jotka ottivat kantaa julkisen tai yksityisen sektorin puolesta, totesivat, että loppujen lopuksi sijaintipaikalla ei ole suurta merkitystä, kunhan ylläpitäjä toimii joustavasti. Tutkija olisi odottanut, että haastatelluilla olisi ollut selkeämpi näkemys siitä, mihin rekisteri tulisi sijoittaa. Osittain tutkijan näkemykseen lienee vaikuttanut Suomen Asiakastiedon nykyinen merkittävä markkina-asema.

Tutkija kysyi haastatelluilta, kuka olisi rekisterin mahdollinen ylläpitäjä yksityisellä ja julkisella sektorilla. Tulokset on koottu alla olevaan taulukkoon 17. Lukijan on tärkeä ymmärtää, että alla olevat näkemykset eivät ole kyseisen organisaation virallinen kanta eikä niiden siten voida katsoa ottavan kantaa jonkin toimijan paremmuuteen muihin nähden. Alla olevan taulukon tehtävänä on siis lähinnä tuoda esille rekisterin mahdollisia sijoituspaikkoja sidosryhmien näkemyksen mukaan. Myöskään tutkijan oma pohdiskelu ei ole kannanotto jonkin sidosryhmän paremmuuden puolesta.

TAULUKKO 17. REKISTERIN YLLÄPITÄJÄ.

Sidosryhmä	Yksityinen sektori	Julkinen sektori
Aktia	Suomen Asiakastieto	Finanssialan Keskusliitto
Ferratum	Suomen Asiakastieto / Soliditet	-
Finanssivalvonta	Suomen Asiakastieto	Kuluttajavirasto
Handelsbanken	Suomen Asiakastieto / Pankkien omistama yritys	Suomen Pankki / Finanssivalvonta
Hypo Pankki	Suomen Asiakastieto	-
Nordea	Suomen Asiakastieto / Pankkien omistama yritys	-
OP-Pohjola	-	-
Sampo Pankki	Suomen Asiakastieto / Bisnode	-
Suomen Asiakastieto	Suomen Asiakastieto	Suomen Pankki / Finanssivalvonta

Kuten taulukosta on havaittavissa, Suomen Asiakastieto olisi sidosryhmien mielestä luontevin yksityisen sektorin sijoituspaikka positiiviselle luottotietorekisterille heidän tietotaitonsa vuoksi. Asiakastiedon muita vahvuuksia sidosryhmien mielestä ovat tunnettuus ja kokemus. Joissakin finanssialan sidosryhmissä esitettiin kuitenkin huoli siitä, että kilpailu keskittyisi liikaa, mikäli rekisteri päätettäisiin sijoittaa Suomen Asiakastiedolle. Tämän vuoksi esitettiin myös, että positiivisen luottotietorekisterin ottaisi hoitaakseen jokin toinen yksityisen sektorin taho, joista esimerkkinä mainittiin Soliditet / Bisnode. Lisäksi arveltiin, että jokin tietotekniikkayritys saattaisi olla kiinnostunut rekisterin ylläpitämisestä. Mahdollisia, tähän soveltuvia tietotekniikkayrityksiä lienevät Tieto sekä Logica.

Ferratumin Marcus Siljander nosti esille huolenaiheen, jota tutkija ei tullut ajatelleeksi, eikä huolenaihe noussut esille myöskään muissa sidosryhmissä. Marcus Siljander kommentoi rekisterin mahdollisia ongelmia:

”Meillä on kaksi kilpailijaa täällä Suomessa.” // ”Jos puolet käyttäisi Asiakastietoa, puolet Soliditetia, niin ei sinulla olisi kuin 50 % kannasta.”

Marcus Siljander kuitenkin tähdensi, että ongelma ei ole tällä hetkellä relevantti Suomessa, sillä Suomen Asiakastiedon ja Soliditetin kattavuus on lähes 100 %. Kappaleessa 6.5 on todettu, että

edellä mainittu ongelma esiintyy kuitenkin Iso-Britannian positiivisessa luottotietorekisterissä. Marcus Siljanderin huomio on siis äärimmäisen mielenkiintoinen ja mahdollisesti relevantti ongelma, joka tulisi ratkaista, mikäli rekisteri implementoitaisiin Suomeen. Yhtenä vaihtoehtona voisi olla pakollinen tiedon toimittaminen kahdelle eri toimijalle. Kuitenkin tämä tarkoittaisi suurempia kustannuksia pankeille, minkä vuoksi pankit toivonnevat toisenlaista ratkaisua. Kilpailun keskittyminen lienee kuitenkin pankkien huolenaihe, sillä Mika Stenman Nordeasta spekuloi tilanteella, jossa rekisteriä ylläpitävä organisaatio olisikin pankkien itsensä omistama:

”Spekuloidaan tilannetta, että rekisteri olisi yksityinen yritys, joka olisi näiden käyttäjien omistama ja yritys ostaisi tätä tietoa ja myisi sitä eteenpäin. Tämä tilanne olisi ihan eri asia, koska meillä on paljon tietoa, mitä voimme myydä ja me ansaitsemme siltä puolelta.”

Myös Handelsbankenin Hanne Katrama piti tämänkaltaista ratkaisutapaa mahdollisena, joskin hän myönsi, että uuden yrityksen perustaminen voisi olla pulmallista. Suomalaisilla pankeilla on kokemusta luottotietoyritystoiminnasta, sillä vuonna 1995 pankeista (Merita, Postipankki, osuuspankit sekä Luottokunta) tuli Suomen Asiakastiedon omistajia yritysjärjestelyn seurauksena (Kiljala & Parpola 2005). Pankit kuitenkin myivät Asiakastiedon eteenpäin ja nykyään Asiakastiedon omistaa englantilainen pääomasijoittaja Investcorp (Suomen Asiakastieto, Suomen Asiakastiedon omistaja vaihtuu.).

Myös tutkija pohti rekisterin sijoittumista yksityiselle ja julkiselle sektorille. Rekisterin sijoittuminen yksityiselle sektorille olisi hyvin luonnollista ja se tarjoaisi useita etuja julkiseen sektoriin nähden. Rekisteri pitäisi mahdollisesti kilpailuttaa, mikäli se päätettäisiin antaa yksityisen sektorin haltuun ainoastaan yhdelle toimijalle. On hyvin mahdollista, että kilpailutuksen voittaisi Suomen Asiakastieto, jolla on pitkä historia ja suuri tietotaito luottotietojen parissa työskentelystä. Kuitenkin on myös mahdollista, että jokin ulkomainen toimija, lähinnä Experian, kiinnostuisi rekisteristä, sillä se tarjoaisi Experianille jalansijan Suomen luottotietomarkkinoille. Lisäksi Experianin kokoisella yrityksellä olisi mahdollisuus kopioida ulkomaisia toimintamalleja Suomeen, mikä voisi johtaa siihen, että se pystyisi tarjoamaan palvelun halvemmalla kuin Suomen Asiakastieto.

Useassa sidosryhmähaastattelussa tuli esille toive, että rekisterin käyttö olisi mahdollisimman yksinkertaista tietoa välittäville tahoille eli pankeille. Usein toistettu toive oli, että pankki saisi yhdellä haulla sekä maksuhäiriötiedot että positiivisen luottotietorekisterin tarjoamat lainatiedot. Tämänkaltaisen ajattelu puolestaan puhuisi sen puolesta, että rekisteri sijoittuisi Suomen Asiakastiedolle, jolloin pankki saisi molemmat tiedot samalla kyselyllä. Positiivisen

luottotietorekisterin sijoittuminen maksuhäiriörekisterin yhteyteen voisi tuoda synergiaetuja sekä tietoa lähettävälle päälle eli sekä pankeille että rekisteriä ylläpitävälle taholle. Eräässä sidosryhmässä todettiinkin:

”Varmaan on edullisin ratkaisu, että se on Asiakastiedolla.”

Julkisella sektorilla rekisterin sijoituspaikaksi tarjottiin Finanssialan Keskusliittoa, Finanssivalvontaa, Kuluttajavirastoa, Suomen Pankkia sekä Verohallintoa. Hajonta on siis selvästi suurempaa kuin yksityisen sektorin ylläpitäjiä nimettäessä. Tämä lienee ymmärrettävää, sillä rekisterillä ei ole luonnollista ylläpitäjää julkisella sektorilla. Tästä johtuen vain harvassa sidosryhmässä osattiin nimetä mahdollinen ylläpitäjä julkiselta sektorilta. Useassa Euroopan maassa keskuspankki ylläpitää positiivista luottotietorekisteriä, mikä saa kannatusta Suomen Asiakastiedolta ja Handelsbankenilta. Molemmat mainitsivat myös Finanssivalvonnan mahdollisena sijoituspaikkana. Kuitenkaan kummassakaan, Finanssivalvonnassa tai Suomen Pankissa, ei innostuttu rekisterin mahdollisesti sijoittamisesta heidän organisaatioonsa. Kimmo Virolainen Suomen Pankista kommentoi:

”On tietysti ymmärrettävää, että julkinen sektori ottaisi kustannukset kantaakseen. Mutta en todellakaan näe mielekkäänä, että keskuspankki ottaisi tällaisia tehtäviä hoitaakseen Suomessa. Se on aika selkeä näkemys.”

Finanssivalvonnan Ilse Lampelan kommentoi rekisterin sijoittumista Finanssivalvontaan:

”Ei ole valvontatehtävä, että siinä mielessä ei sovi.”

Finanssivalvonnan apulaisjohtaja Jukka Vesala nostaa ongelmaksi heidän organisaationsa pienen koon:

”Meillä on sellainen kanta, että emme mielellään mitään isoja rekistereitä ottaisi, koska meidän päätehtävämme on valvonta eikä rekisterinpito. On muitakin tällaisia rekistereitä, mistä keskustelua käydään, emmekä mielellään niitä ottaisi. Ne ovat kuitenkin niin suuria ponnistuksia meidän organisaation kokoon nähden, ellei sitten ole mahdollista rahoittaa sitä valvontamaksuilla.”

Tutkija sisällytti Verohallinnon mukaan haastatteluihin sen vuoksi, että Verohallinto voisi olla mahdollinen rekisterin sijoituspaikka. Edelleen Verohallinnon mielenkiintoa lisää se, että Verohallinto kerää tietoja kuluttajan vastuista vuosiveroilmoitusta varten. Laki Verotusmenettelystä 18.12.1995/1558) säätää kenellä on velvollisuus luovuttaa tietoja Verohallinnolle. Lain 3 luvun 16§ mukaan *”Luotto- ja rahoituslaitoksen // on toimitettava Verohallinnolle verotusta varten tarpeelliset tiedot verovelvolliselle annetusta lainasta, sen käyttötarkoituksesta, pääomasta sekä lainasta maksetusta korosta.”* Tiedot kerätään per 31.12, kuten Tuija Vigren Verohallinnosta toteaa.

Hannu Kuortti puolestaan kertoo, että Verohallinnolla on kyseiset tiedot noin 20 vuoden ajalta. Täten ajateltuna Suomessa siis olisi jo valmis positiivinen luottotietorekisteri, jonka päivitysfrekvenssi tosin on ollut vain vuositasolla. Kuitenkin verotustietojen julkisuus rajoittaa tietojen käyttöä merkittävästi. Verohallinnon haastatellut ohjasivat tutkijan tutustumaan lakiin verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 30.12.1999/1346. Laissa säädetään hyvin tarkasti, mihin verotustietoja on mahdollista käyttää. Lain 3 luvun 20§ sanelee tahot, joille Verohallinto voi salassapitovelvollisuuden estämättä antaa tietoja. Näitä tahoja ovat mm. ulosottoviranomaiset ja Valtiokonttori. Täten tietojen luovuttaminen rekisteriä pitävälle taholle ei onnistuisi nykyainsäädännöllä vaan vaatisi lakimuutoksen. Tuija Vigren kuitenkin toteaa lakimuutoksen olevan haasteellinen. Perusteluna Tuija Vigren toteaa seuraavasti:

”Meillä tämä tietojen luovuttaminen rakentuu ajatusmalliin, että meillä pitää olla nimenomainen velvollisuus, oikeuttava säännös. Pitäisi joka tapauksessa lähteä katsomaan, että verotietolakiin tulisi pykälä, joka oikeuttaa luovuttamaan tietoja.”

Kuitenkin tästä huolimatta joissakin sidosryhmissä esitettiin, että Verohallinto voisi olla rekisterin mahdollinen sijoituspaikka. Perusteluiksi esitettiin, että pankeilla on jo valmiit yhteydet toimittaa tietoja Verohallintoon. Kuitenkaan Tuija Vigren tai Hannu Kuortti Verohallinnosta eivät koe julkisen sektorin tehtävien kasvattamista mielekkäänä. Tuija Vigren kommentoi rekisterin sijoittumista Verohallintoon seuraavasti:

”Luulen, että julkissektorin tehtävien paisuttaminen ei varmaankaan ole ensisijainen, koska on nimenomaan ulkoistamisten kautta pyritty hakemaan kustannussäästöjä. Ajatus, että jokin perusuusi tehtävä luotaisiin tänne, tuntuu henkilökohtaisesti vieraalta.”

Jokin finanssialan julkinen toimija voisi olla luonteva rekisterin ylläpitäjä, mikäli rekisteri päätettäisiin sijoittaa julkiselle sektorille. Rekisterin sijoittaminen Verohallintoon tuntuu kovin kaukaa haetulta, sillä Verohallinnolla itsellään ei ole intressiä positiivisen luottotietorekisterin suhteen. Toki toteutusmalli, jossa Verohallinto välittäisi jo hallussa olevan lainatietokantansa uuteen rekisteriin, olisi mahdollinen. Myös tämä vaatisi kuitenkin lakimuutoksen verolakeihin, mikä Verohallinnon haastateltujen mukaan olisi haastavaa.

Tutkija haastatteli puhelimitse tutkimuksen teon alkuvaiheessa Gillian Key-Vicea Experianilta. Hän kertoi rekisterin implementoinnin historiasta Iso-Britanniassa, missä huoli rekisteriin kirjattavien tietojen oikeellisuudesta nousee aika ajoin esille. Tietojen oikeellisuuden todennäköisyyttä voi parantaa monella tavalla. Tärkein keino lienee kuitenkin rekisterin päivitysfrekvenssi, mikä pienentää virheellisten tietojen olemassaolon mahdollisuutta. Taulukkoon 18 on kerätty sidosryhmien näkemykset rekisterin päivitystiheydestä.

TAULUKKO 18. REKISTERIN PÄIVITYSFREKVENSSI.

Sidosryhmä	Päivitysfrekvenssi
Aktia	Viikko
Ferratum	Päivä / viikko
Finanssivalvonta	Kuukausi / neljännesvuosi
Handelsbanken	Kuukausi / useammin
Hypo Pankki	Kuukausi / neljännesvuosi
Nordea	Reaaliaikainen
OP-Pohjola	Kuukausi
Sampo Pankki	Kuukausi / neljännesvuosi
Suomen Asiakastieto	Viikko

Taulukosta 18 on havaittavissa, että sidosryhmien toiveet päivitysfrekvenssit eroavat toisistaan merkittävästi, mikä oli tutkijalle suuri yllätys. Mikäli taulukkoa 18 verrataan eurooppalaisten rekisterien päivitysfrekvensseihin taulukossa kahdeksan, on ero merkittävä. Suurin osa eurooppalaisista rekistereistä päivitetään päivittäin, jotta tiedot olisivat ajantasaisia. Onkin yllättävää, että kuukausitaso tuntuu riittävän suomalaisille sidosryhmille. Sidosryhmistä ainoastaan Nordea toivoi rekisterin olevan reaaliaikainen, kun taas Aktian ja Suomen Asiakastiedon mielestä viikkotasoa olisi toivottava. Sidosryhmät kuitenkin tuntuivat katsovan päivitysfrekvenssiä kustannusnäkökulmasta ja luonnollisesti tiheämpi päivitysfrekvenssi merkitsisi suurempia kustannuksia pankeille. Jussi Mäkelän mukaan rekisterin tulisi olla kattava ja taajaan päivitettävä, jotta asiakkaan piilevät ongelmat voitaisiin havaita ajoissa. Tämänkaltaisen rekisterin luominen saattaa olla hänen mukaan kallista siitä saatuihin hyötyihin verrattuna.

Kuitenkin voitaneen kysyä, onko järkevää perustaa rekisteriä, jonka päivitysfrekvenssi olisi kuukausi, neljännesvuodesta puhumattakaan. Neljännesvuodessa hoitamaton luotto ehtinee jo maksuhäiriöksi, mutta rekisterissä se näkyisi vielä normaalisti. On kuitenkin tärkeää tehdä ero lainatietokannan sekä maksukäyttäytymistä kuvaavan rekisterin välillä. Mikäli rekisterissä olisi vain tieto lainan määrästä eikä se sisältäisi lainkaan tietoa siitä, miten kuluttaja on maksanut luottojaan, kuukausitason päivitys voisi olla realistinen. Kuukaudessa asiakkaan kokonaisvelkaantuneisuus ei muuttune radikaalisti. Kuitenkin huomioon tulisi ottaa nykyinen pikalainailmiö, jossa luottoa voi hakea lisää päivittäin. Pikalainat eivät yksittäin otettuna ole suuria, mutta useampi pikalaina voi horjuttaa pienituloisen taloutta nopeastikin. Tästä johtuen Mika Stenman Nordeasta pitää reaaliaikaisuutta ainoana vaihtoehtona:

”Se on taas sitten ainut tapa, jos ihan oikeasti halutaan estää ylivelkaantuminen. Pitäisi olla reaaliaikainen.”

Kimmo Auvinen Nordeasta täydentää vielä:

”Juttelimme, että olisi järkevää, että se olisi online. Sitä kautta automatisaation taso, on asiakas verkkopankissa tai pankkitoimihenkilön luona neuvottelemassa lainoista, sille tekninen tuki ja nopeus. Rekisterin pitäisi olla napin takana.”

Muissa sidosryhmissä rekisterin reaaliaikaisuudelle ei löydetty perusteita, sillä sitä pidettiin lähtökohtaisesti hyvinkin kalliina toteutustapana. Lisäksi esimerkiksi Aktiassa ja Handelsbankenissa todettiin, että reaaliaikaisen rekisterin toteuttaminen ei olisi realistista eikä reaaliaikaiselle tiedolle välttämättä olisi edes tarvetta. Ari Pauna Hypo Pankista perustelee omaa näkemystään harvemmasta päivitystiheydestä seuraavasti:

”Jos meillä on kvartaalipäivitys, ja sen pystyy toimittamaan teknisesti, niin se on älyttömän hieno juttu. Kuukausitaso on todella kova taso; onlinetietoja ne eivät voi olla. Pankit kyllä pystyisivät tekemään sen, sillä pankeilla on staattisimmat tuotteet. Kyse on luottokorttifirminoista, pikavippifirminoista ja kaupan rahoituksesta, eli miten tieto sieltä tulee. Kun putket rakennetaan tietojen toimittamista varten, niin sanoisin, että ideaali on kuukausitaso. Neljännesvuosi on realistinen.”

Ennen haastatteluja tutkija odotti, että finanssialan sidosryhmät olisivat olleet tiheän päivitysfrekvenssin puolella. Odotukset perustuivat eurooppalaisten rekisterien päivitystiheyteen. Punnittuaan päivitystiheyttä, tutkija itse pitäisi viikkotasoa tai sitä tiheimmin päivitettävää rekisteriä toivottavana, jotta rekisteri vastaisi käyttötarkoitustaan ja täyttäisi siihen kohdistuvat vaatimukset.

Yhteenvedona sidosryhmät toivoivat mahdollisimman yksinkertaista rekisteriä, jotta se olisi realistinen toteuttaa. Mikäli rekisteristä koettaisiin olevan hyötyä, sidosryhmät säilyttäisivät option laajentaa rekisteriä myöhemmin. Sidosryhmien näkemyksiin peilaten tutkija on luonnostellut mallin, miltä positiivinen luottotietorekisterin rekisteriote voisi mahdollisesti näyttää. Tämän luonnostelman lukija löytää liitteestä 13. Tutkija on käyttänyt mallina Suomen Asiakastiedon nykyistä luottotietorekisteriotetta ja lisännyt siihen positiivisia luottotietoja.

7 YHTEENVETO

7.1 Johtopäätökset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää suomalaisten sidosryhmien suhtautuminen positiiviseen luottotietorekisteriin, minkä ohella tutkimuksen tuli vastata kysymyksiin positiivisen luottotietorekisterin tarpeellisuudesta sekä mahdollisen käyttöönoton laajuudesta Suomessa. Tärkeä osa tutkimusta oli kuitenkin myös kirjallisuuskatsaus, jossa tutkija antaa yleiskuvan positiivisesta luottotietorekisteristä. Erityisesti selvitys rekisterin erilaisista ratkaisutavoista Euroopassa antoi sekä tutkijalle että haastatelluille arvokasta lisätietoa. Haastattelut rakennettiin pitkälti eurooppalaisten rekisterien ratkaisutapojen pohjalle.

Tutkimusta varten haastateltiin yhteensä 17 edustajaa 13 eri organisaatiosta. Tutkimukseen valittiin edustajia lähinnä finanssisektorilta, joiden lisäksi tutkija haastatteli Tietosuojavaltuutetun, Kuluttajaviraston sekä Verohallinnon edustajia. Haastattelut rakentuivat tiettyjen aihealueiden ympärille. Kaikissa sidosryhmissä tutkija tiedusteli sidosryhmän näkemystä tämänhetkiseen tilanteeseen, jossa käytössä on ainoastaan maksuhäiriörekisteri. Tämän jälkeen haastattelu eteni positiivisen luottotietorekisterin etujen, haittojen ja esteiden kautta rekisterin nykyisiin toteutustapoihin Euroopassa sekä mahdolliseen tulevaan toteutustapaan Suomessa. Sidoryhmien suhtautumisessa positiiviseen luottotietorekisteriin oli suuria eroja, mutta pääsääntöisesti positiivinen luottotietorekisteri nähtiin varauksella positiivisena asiana. Kuitenkin on tärkeää huomauttaa, että Kuluttajavirasto ja Tietosuojavaltuutettu eivät pitäneet rekisteriä tarpeellisena.

Finanssialan sidoryhmät vaikuttivat melko tyytyväiseltä tämänhetkiseen tilanteeseen, jossa käytössä on vain maksuhäiriörekisteri. Haastateltujen mukaan Suomessa on alhaiset luottotappiot, mikä ei puhuisi positiivisen luottotietorekisterin perustamisen puolesta. Kuitenkin sidoryhmissä tiedostettiin suomalaisten kasvaneet maksuhäiriöt. Erityisesti Suomen Pankki ja Finanssivalvonta ilmaisivat huolensa suomalaisten kasvaneesta velkaantuneisuudesta, mikä voi aiheuttaa ongelmia kotitalouksien maksukyvyille tulevaisuudessa. Esille tuli myös nykyisen maksuhäiriörekisterin mustavalkoisuus, sillä maksuhäiriömerkintä saa suuren painon luotonhakuprosessissa ja se leimaa siten maksuhäiriöistä kuluttajaa. Nykytilanteen suurimmaksi ongelmaksi nostettiin se, ettei kuluttajan itsestään antamia tietoja voida varmentaa. Pankeissa ei uskottu kuluttajien tarkoituksella valehtelevan lainavastuistaan, vaan pikemminkin he katsoivat, että kyseessä on ymmärtämättömyys siitä, mikä on luottoa ja mikä vastuu tulisi ilmoittaa pankille. Positiivisen luottotietorekisterin käsite tunnettiin suurimmassa osassa sidoryhmiä ainakin pintapuolisesti. Myös rekisterin käyttöönotosta oli keskusteltu suurimmassa osassa sidoryhmiä. Kuitenkin tutkijalle tuli

haastattelujen edetessä tunne, että sidosryhmät ymmärsivät positiivisen luottotietorekisterin käsitteen eri tavoin, mikä on ymmärrettävää aiheen osittaisen tuntemattomuuden vuoksi. Sidoryhmien kannat rekisteriin olivat pääasiassa myönteisiä. Tarkempi erittely löytyy taulukosta 12.

Mikäli positiivinen luottotietorekisteri implementoitaisiin Suomeen, sidoryhmät pitivät läpinäkyvyyden lisääntymistä ja kuluttajan ilmoittamien tietojen varmennettavuutta keskeisimpinä rekisterin tuomina hyötyinä. Usean haastattelun yhteydessä korostettiin, että mahdollisuus tietojen varmentamiseen toisi lisävarmuutta lainanmyöntötilanteeseen. Esille nostettiin vielä tiedollisen epäsymmetrian väheneminen: mitä enemmän tietoa kuluttajista on saatavilla, sitä helpompi on tehdä heitä koskevia päätöksiä. Tiedon määrän lisääntyminen auttaisi puolestaan automatisoimaan pankkien luottoprosesseja, mikä vastaavasti voisi nopeuttaa asiakaspalvelua asiakkaan näkökulmasta. Rekisterin haittapuoloina nostettiin esille siitä aiheutuvat kustannukset, joiden joissakin sidoryhmissä arvioitiin nousevan mittaviksi. Kuitenkin tutkija haluaa huomauttaa, että pankkikonsernit eivät olleet tehneet kustannusarviota rekisterin kustannuksista, vaan näkemys perustui enemmänkin valistuneeseen arvaukseen. Muina rekisterin haittapuolina nähtiin yksityisyyden suoja, sillä nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista positiivisten luottotietojen tallentamista. Sidoryhmät katsoivat, että yksityisyyden suoja ja sen ratkaiseminen vaativat vielä pohdintaa. Kuitenkaan rekisterille ei nähty ylitsempäsemättömiä esteitä. Nykyinen lainsäädäntö ei mahdollista positiivisten luottotietojen tallentamista, mutta useassa sidoryhmässä korostettiin, että lakia voidaan muuttaa, mikäli poliittista tahtoa löytyy. Keskeiseksi ongelmaksi nostettiin se, että rekisterin mahdollinen perustaminen vaatisi yhteisen tahtotilan syntymistä sekä asian aktiivista edistämistä. Ongelmana pidettiin myös sitä, että rekisterillä ei ole luontaista ”lobbaajaa”.

Mielenkiintoista oli, että suomalaiset sidoryhmät eivät juuri tunteneet eurooppalaisia rekistereitä tai niiden ratkaisutapoja, joten tutkija ei saanut sidoryhmiltä näkemystä eurooppalaisten rekisterien toimivuudesta. Suurin osa sidoryhmistä oli kuitenkin tutustunut Ruotsin positiiviseen luottotietorekisteriin ja tunsii pääpiirteissään sen toimintatavan ja -periaatteet. Erityisen hyvin tähän rekisteriin olivat perehtyneet kansainväliset pankkikonsernit Nordea ja Handelsbanken näiden Ruotsin pankkitoiminnan kautta. He korostivat, että kokemukset Ruotsin rekisteristä ovat positiivisia. Suomalaisten sidoryhmien ohella tutkija kuuli ensikäden kokemusta Ruotsin ja Iso-Britannian rekistereistä paikallisilta toimijoilta (Nordea Ruotsissa sekä Experian Iso-Britanniassa). Myös he korostivat, että suhtautuminen rekistereihin on hyvin positiivista, minkä lisäksi he totesivat, että rekisteri on hyödyttänyt kaikkia sen sidoryhmiä: sekä luotonantajia että kuluttajia.

Tämän tutkimuksen ehkä mielenkiintoisin aihepiiri oli sidosryhmien näkemys positiivisen luottotietorekisterin toteuttamisesta Suomessa. Lähtökohtaisesti finanssialan sidosryhmät toivoivat rekisterin vaiheittaista käyttöönottoa. Ensimmäisessä vaiheessa rekisteriin tallennettaisiin kuluttajan kaikkien lainojen nykysaldo. Sidosryhmät pitivät äärimmäisen tärkeänä sitä, että rekisteriin tallennettaisiin kaikki kuluttajan luotot, pikavipit mukaan lukien. Mikäli ne jätettäisiin pois, rekisteri ei olisi kattava eikä siten palvelisi tarkoitustaan täysin. Mikäli ensimmäinen vaihe koettaisiin onnistuneeksi, ja pankit kokisivat rekisterin hyödyttäneen heidän riskienhallintaansa, rekisteriä voitaisiin laajentaa. Seuraavassa vaiheessa rekisteriin tallennettaisiin maksukäyttötymistietoa kuluttajista. Lähtökohtaisesti sidosryhmät toivoivat siis yksinkertaista rekisteriä alkuun, jotta sen toteuttaminen olisi mahdollista.

Haastatellut eivät olleet yksimielisiä rekisterin pakollisuudesta tai sen päivitystiheydestä, mikä oli tutkijan mielestä mielenkiintoista ja yllättävää. Enemmistö finanssialan edustajista toivoi rekisterin vapaaehtoisuutta, kun taas kuukausitason päivitystiheyden katsottiin olevan riittävä. Tärkeänä voidaan pitää myös kysymystä rekisterin sijoittumisesta julkiselle tai yksityiselle sektorille. Kannanottoja esitettiin molempien puolesta, mutta pääsääntöisesti haastatelluilla ei ollut voimakasta näkemystä kummankaan puolesta tai vastaan. Sidosryhmissä todettiin, että sijaintipaikalla ei ole loppujen lopuksi merkitystä, kunhan rekisteri toimii joustavasti.

Sidosryhmät pitivät aiheita tärkeänä ja olivat tyytyväisiä siihen, että aiheesta tehdään myös akateemista tutkimusta pro gradu-työn merkeissä. Useassa sidosryhmässä kiiteltiin aiheen käytännölläisyyttä sekä todettiin tutkimuksen hyödyttäneen myös heitä. Tutkijaa pyydettiin esittelemään tutkimuksen alustavia tuloksia sekä Suomen Asiakastiedon johtajille että Finanssivalvonnan Instituutiovalvonnan ja Luottoriskien johtoryhmille syyskuussa 2011. Tutkija kävi myös esittelemässä tutkimustansa sekä positiivista luottotietorekisteriä yleisesti myös Finanssivalvonnan Luottoriskit -toimistossa syyskuussa 2011. Tätä voitaneen pitää indikaattorina aiheen ajankohtaisuudesta sekä yhteiskunnallisesta merkityksestä.

Positiivinen luottotietorekisteri on kirjattu vuoden 2011 hallitusohjelmaan, jossa luvataan selvittää positiivisen luottotietorekisterin perustamista. Myös muuttunut toimintaympäristö puhuu positiivisen luottotietorekisterin perustamisen puolesta. Suomalaisten maksuhäiriöt ovat kasvaneet merkittävästi 2000-luvulla, minkä lisäksi suomalaisten kotitalouksien velanotto on lisääntynyt kiihtyvällä vauhdilla viime vuosina. Edelleen julkisessa keskustelussa on noussut esille hyvä luotonantotapa sekä luotonantajan vastuu lainaa myönnettäessä. Kaikki nämä tekijät yhdistettynä

sidosryhmien varauksella positiivisiin näkemyksiin rekisteristä kertovat muuttuneista asenteista. On siis mahdollista, että Suomeen saadaan positiivinen luottotietorekisteri tulevaisuudessa.

7.2 Tutkimuksen rajoitukset

Tutkimus sisältää rajoituksia, jotka tulee ottaa huomioon tutkimustuloksia analysoitaessa ja tarkastellessa. Tutkimuksen rajoitukset liittyvät yleisesti sen reliabiliteettiin ja validiteettiin. Reliabiliteetilla viitataan tutkimustulosten pysyvyyteen, kun taas validiteetilla tarkoitetaan sitä, että tutkimus mittaa sitä, mitä sen avulla on tarkoitus selvittää. (Bryman & Bell 2003, 33). Kuitenkin näiden kahden mittarin, reliabiliteetin ja validiteetin, relevanttius kvalitatiivisessa tutkimuksessa on kyseenalaistettu, sillä niiden katsotaan viittaavan liikaa tutkittavana olevan asian mittaamiseen. Tästä johtuen Lincoln ja Guba (1985) (teoksessa Bryman & Bell 2003, 288) tarjoavat vaihtoehtoisina tutkimuksen uskottavuutta, riippumattomuutta, varmistettavuutta, autenttisuutta sekä yleistettävyyttä arvioivat kriteerit. Tutkija arvioi tutkimuksensa onnistumista näiden viiden kriteerin valossa, jotta arviointi olisi kokonaisvaltainen.

Tutkimuksen empiirinen osa toteutettiin puolistrukturoitujen haastattelujen avulla, mikä voi olla ongelmallinen tutkimustapa monesta syystä. Ensiksi on hyvä muistaa, että vaikka haastateltava henkilö edustaa omaa organisaatiotaan, osa vastauksista on subjektiivisia ja haastateltava peilaa vastauksia omiin kokemuksiinsa. Täten haastattelun henkilön kanta ja mielipiteet eivät välttämättä kuvasta koko organisaation kantaa aiheeseen. Toinen mahdollinen ongelma on, että haastatteluiden tulokset voivat olla vahvasti sidoksissa tutkijan ja haastateltavan väliseen interaktioon. Lienee siis mahdollista, että tutkija on tietämättään tai tahtomattaan vaikuttanut joidenkin sidosryhmien vastauksiin. Kuitenkin tämä lienee epätodennäköistä suurimmassa osassa haastatteluista, sillä haastatellut olivat oman alansa asiantuntijoita. Jo mainittujen ongelmien lisäksi haastatteluiden tarjoama valtava aineistomäärä voi aiheuttaa haasteita sen analysoinnille. Tässä tutkimuksessa analysoitavaa haastatteluaineistoa oli yli 200 sivua.

Haastatteluiden ongelma lieneekin tulosten varmistettavuudessa sekä yleistettävyydessä. Tutkijan aineisto kattoi laajasti positiivisen luottotietorekisterin sidosryhmät Suomessa, mikä osaltaan vähentänee yleistettävyyden ongelmaa. Kuitenkaan tutkimustulokset eivät ole yleistettävissä Suomen ulkopuolelle, sillä näkemykset positiivisesta luottotietorekisteristä ovat hyvin yhteiskuntasidonnaisia. Lukijan on myös hyvä ymmärtää, että haastatellut henkilöt olivat pääasiassa pankkikonsernien luottoriskien hallinnan ammattilaisia, joilla on suurin ymmärrys positiivisesta luottotietorekisteristä. Mikäli haastatellut olisi otettu operatiivisen liiketoiminnan puolelta, olisivat näkemykset voineet olla hyvinkin erilaisia, mikä olisi vaikuttanut tutkimuksen lopputulokseen.

Lincoln ja Guba (1985) tuovat esille myös tutkimuksen autenttisuuden keskeisenä arviointikriteerinä. Tällä he viittaavat muun muassa tutkimuksen tasapuolisuuteen, eli edustaako tutkimus reilusti sen eri sidosryhmiä. (Teoksessa Bryman ja Bell 2003, 289). Tutkija on tietoisesti painottanut tutkimuksessaan finanssisektorin näkemyksiä, minkä johdosta esimerkiksi kuluttaja- ja tietosuojanäkökulma on jäänyt vähemmälle huomiolle. Kuitenkin tämä on ollut tietoinen valinta, mutta se voi osaltaan heikentää tutkielman autenttisuutta. Kuitenkin finanssisektori olisi rekisterin keskeinen sidosryhmä ja käyttäjä, minkä vuoksi tutkija ei koe, että tutkimus kohtelisi sidosryhmiä kohtuuttoman epätasapuolisesti.

Tutkija on pyrkinyt olemaan riippumaton tutkimuksessaan. On kuitenkin hyvä mainita, että tutkija on työskennellyt Nordeassa jo useamman vuoden ajan. Kuitenkaan tutkijan työtehtävät eivät ole liittyneet luottoriskien hallintaan, minkä vuoksi tutkimuksen voidaan katsoa olevan tältä osin objektiivinen. Tutkija on omasta positiivisesta suhtautumisesta rekisteriin huolimatta pyrkinyt olemaan objektiivinen esitellessään sidosryhmien näkemyksiä. Tutkijan pyrkimys objektiivisuuteen sekä itsekriittisyyteen auttavat tutkielman uskottavuuden kanssa.

Tutkimusta luettaessa on hyvä ottaa huomioon yllä mainitut rajoitukset. Rajoituksista huolimatta tutkija uskoo tutkimuksen onnistuneen tarkoituksessaan ja vastanneen selkeästi kysymykseen suomalaisten sidosryhmien suhtautumisesta positiiviseen luottotietorekisteriin. Tutkimus on huomionut rekisterin merkittävimmät sidosryhmät hyvin tuoden tasapuolisesti esille sidosryhmien eriävät näkemykset. Täten tutkimus täyttää tutkijan mielestä siltä vaadittavat kriteerit.

7.3 Mahdollisia jatkotutkimuksen aiheita

Positiivinen luottotietorekisteri on tutkimuskohteena äärimmäisen mielenkiintoinen ja ennen kaikkea ajankohtainen. On suorastaan paradoksaalista kuinka vähän aiheita on tutkittu sekä Suomessa että ulkomailla. Kuitenkin aiheesta käydään vilkasta keskustelua Suomessa sekä joissakin Euroopan maissa, mikä tuo jatkuvasti uusia näkökulmia yhteiskunnalliseen keskusteluun. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää eräiden suomalaisten sidosryhmien suhtautuminen positiiviseen luottotietorekisteriin sekä selvittää heidän näkemyksensä rekisterin perustamisesta Suomeen. Positiivinen luottotietorekisteri tarjoaa kuitenkin vielä runsaasti jatkotutkimusaiheita.

Yhtenä mahdollisena jatkotutkimusaiheena voidaan pitää kvantitatiivisen tutkimuksen tekemistä positiivisen luottotietorekisterin todellisesta vaikutuksesta ylivelkaantumiseen, lainanantoon sekä maksuhäiriöihin. Suomessa on esitetty vain valistuneita arvioita rekisterin vaikutuksista näihin tekijöihin (ks. esim. Helsingin Sanomat 19.8.2010 sekä Kauppalehti 13.1.2011). Aikaisempi

kirjallisuus ei tarjoa tähän yksiselitteistä vastausta, vaan tutkimustulokset eroavat hyvinkin paljon toisistaan. Mielenkiintoista on, että Suomessa tämänkaltaista tutkimusta ei tutkijan tietojen mukaan ole tehty. Kvantitatiivisen tutkimuksen tekeminen esimerkiksi rekisterin vaikutuksista pankkien luottotappioihin olisi äärimmäisen mielenkiintoista, minkä lisäksi tutkimus herättäisi varmasti myös pankkien mielenkiinnon. Nykyisten rekisterien tutkiminen tarjoaa myös toisen jatkotutkimusmahdollisuuden. Tämä tutkimus tarkasteli EU-maissa käytössä olevia rekistereitä sekä Islantia, Norjaa ja Sveitsiä. On hyvä muistaa, että muuallakin maailmassa on käytössä positiivisia luottotietorekistereitä. Erityisesti Yhdysvaltojen rekisterin tutkiminen olisi mielenkiintoista, sillä tutkijan ymmärryksen mukaan amerikkalainen luotonantokulttuuri eroaa merkittävästi suomalaisesta ja eurooppalaisesta kulttuurista. Kuitenkin on mahdollista syventää tutkimusta myös tässä tutkimuksessa mukana olleista eri eurooppalaisten maiden positiivisista luottotietorekistereistä. Tutkija ei pystynyt tutustumaan kaikkiin rekistereihin kuin pintapuolisesti, joten syvempi analyysi rekistereistä toisi varmasti lisäarvoa suomalaisille sidosryhmille.

Kolmantena jatkotutkimusmahdollisuutena voitaneen pitää myös haastatteluaineiston laajentamista. Tutkija sai omasta mielestään kattavan kuvan suomalaisten sidosryhmien suhtautumisesta rekisteriin, mutta aikarajoitteiden vuoksi kaikkia intressiryhmiä ei ole voitu ottaa mukaan tutkimukseen. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät nyt muun muassa osa pienemmistä pankeista. Rekisterin voimaantumisen kannalta keskeisintä kuitenkin on kolmen suurimman pankkikonsernin kanta, mutta toki pienempienkin luottolaitosten kannan selvittäminen olisi mielenkiintoista ja toisi lisäarvoa. Tutkielma on hyvin pankkikeskeinen, sillä tutkijan fokuksessa oli pankkien suhtautuminen rekisteriin. Tämän vuoksi muut sidosryhmät ovat jääneet vähemmälle huomiolle, vaikka ne ovat myös keskeisessä roolissa. Muun muassa Oikeusministeriön, Takuu-Säätiön, Valtiovarainministeriön sekä Velkaneuvonnan edustajat olisivat varmasti tarjonneet erilaisen näkökulman rekisteriin ja sen tarpeellisuuteen.

Mikäli Suomeen implementoitaisiin positiivinen luottotietorekisteri, tarjoaisi se valtavan määrän mahdollisuuksia ja aiheita jatkotutkimuksiin. Tällöin olisi mahdollisuutta tutkia, tosin pienen siirtymäajan jälkeen, rekisterin vaikutusta pankkien luotonantovolyymeihin, luottotappioihin, kuluttajien ylivelkaantumiseen sekä maksuhäiriöihin. Mielenkiintoista olisi myös kuulla sidosryhmien mielipiteitä rekisterin käyttöönottoprosessista sekä sen onnistuneisuudesta. Tähän sidosryhmähaastattelut olisivat paras vaihtoehto. Implementointiprosessin laajemmasta dokumentoinnista olisi varmasti hyötyä, mikäli sen avulla voitaisiin osoittaa osa sidosryhmien huolista aiheettomiksi.

8 LÄHTEET

- ACCIS. (2006). Consumer credit bureau fact sheet. Association of Consumer Credit Information Suppliers.
- Akerlof, George A. (1970). The Market for "Lemons": Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 84, No. 3, 488-500.
- Avery, Robert B., Calem, Paul S., Canner, Glenn B. (2004). Consumer credit scoring: Do situational circumstances matter? *Journal of Banking & Finance* 28, 835-856.
- Barron, John M, Staten, Michael. *Value of comprehensive credit reports: Lessons from the U.S. experience* Teoksessa *Credit reporting systems and the international economy*, toim. Margaret Miller, 273-310. The MIT Press, 2003.
- Brown, Martin, Zehnder, Christian. (2010). The emergence of information sharing in credit markets. *Journal of Financial Intermediation* 19, 225-278.
- Euroopan Komissio. (2009). Report of the Expert Group on Credit Histories ECGH.
- Experian. (2008a). *Information Sharing, Principles of Reciprocity*.
- Experian. (2008b). *The Removal of barriers to the sharing of non-consensual credit data*.
- Experian. (2009). *Briefing on full data sharing at credit reference agencies*.
- Experian. (2010). *Credit referencing in the UK*.
- Gehrig, Thomas, Stenbacka, Rune. (2007). Information sharing and lending market competition with switching costs and poaching. *European Economic Review* 51, 77-99.
- Gerhardt, Maria, Rothmund, Marc. (2011). The European Credit Information Landscape. An analysis of a survey of credit bureaus in Europe. *ECRI Industry Survey*.
- Holmström, Bengt. (1979). Moral Hazard and observability. *The Bell Journal of Economics*, Vol.10, No.1,74-91.
- Hong Kong Monetary Authority. (2006). Benefits of sharing positive consumer credit data. *Hong Kong Monetary Authority Quarterly Bulletin*.
- Houston, Joel F., Lin, Chen, Lin Ping, Ma Yue. (2010). Creditor rights, information sharing and bank risk taking. *Journal of Financial Economics* 96, 485-512.
- International Finance Corporation. (2006). Credit bureau knowledge guide.
- Jappelli, Tullio, Pagano, Marco. (2002). Information sharing, lending and defaults: Cross Country Evidence. *Journal of Banking & Finance* 26, 2017-2045.
- Jentsch, Nicola, San José Riestra, Amparo. (2003). Information Sharing and its implications for consumer credit markets: United States vs. Europe. Working paper.
- Jentsch, Nicola (2003). *The Regulation of Financial Privacy: United States vs. Europe*. ECRI Research Report No. 5.

Kuluttajavelallisen aseman parantamiseen tähdänneet toimenpiteet 1990-luvulta lähtien. Kuluttajaviraston julkaisusarja 1/2009.

Levine, Ross. (1996). Financial development and economic growth: views and agenda. The World Bank.

Luottolinkki 04/2010.

Milde, Hellmuth, Riley John G. (1988). Signaling in credit markets. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 103, No.1, 101-129.

Oxera. (2005). Accentuating the positive: sharing financial data between banks. *Advancing Economics in business*.

Padilla, Jorge A., Pagano, Marco. (1997). Endogenous communication among lenders and entrepreneurial incentives. *The Review of Financial Studies*. Vol. 10, Issue 1, 205-236.

Padilla, Jorge A., Pagano, Marco. (2000). Sharing default information as a borrower discipline device. *European Economic Review* 44, 1951-1980.

Pagano, Marco, Jappelli, Tullio. (1993). Information sharing in credit markets. *The Journal of Finance*, Vol. XLVIII, No. 5, 1693-1718.

San José Riestra, Amparo. (2002). Credit bureaus in today's credit markets. *ECRI Research Report* No. 4.

Semenova, Maria. (2006). Information sharing in credit markets: incentives for incorrect information reporting. *Munich Personal RePec Archive*.

Stiglitz, Joseph E., Weiss Andrew. (1981). Credit rationing in markets with imperfect information. *The American Economic Review*, Volume 71, Issue 3, 393-410.

Sullivan, Teresa A., Warren, Elizabeth, Westbrook, Jay Lawrence. (2006). "Less Stigma or More Financial Distress: An Empirical Analysis of the Extraordinary Increase in Bankruptcy Filings". *Stanford University Law Review*, Vol. 59, No. 2, 212 - 256.

TransUnion. (2007). Full-file reporting: How positive consumer credit data can improve banking efficiencies and fuel economic growth. *TransUnion White Paper*.

Turner, Michael A., Varghese, Robin. (2010). The economic consequences of consumer credit information sharing: efficiency, inclusion and privacy. OECD Privacy Guidelines, Background paper #2.

Tsai, Hsiangping, Chang, Yuanchen, Hsiao, Pei-Hsin. (2011). What drives foreign expansion of the top 100 Multinational banks? The role of the credit reporting system. *Journal of Banking & Finance* 35, 588-605.

Vercammen, James A. (1995). Credit Bureau Policy and Sustainable Reputation Effects in Credit Markets. *Economica, New Series*. Vol 62, No. 248, 461-478.

Velkakierre. (Helmikuu 1992). Tutkimuksia luottoalalta.

Wolcott, Michiko I. (2007). Effect of positive credit bureau data in credit risk models. *Equifax Predictive Sciences*.

Zywicki, Todd J. (2005). An Economic Analysis of the Consumer Bankruptcy Crisis. *Northwestern University Law Review*, Vol. 99. No. 4, 1463-1541

Kirjallisuuslähteet:

Bertola, Giuseppe, Disney, Richard, Grant, Charles. (2006). *The Economics of Consumer Credit*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts.

Blumberg, Boris, Cooper, Donald R., Schindler, Pamela S. (2008). *Business Research Methods*. McGraw Hill, New York.

Bryman, Alan, Bell, Emma. (2003). *Business Research Methods*. Oxford University Press, New York.

Erola, Jani. (2000). *Maksuhäiriöisyys laman jälkeisessä Suomessa*. Digipaino, Turku.

Jentsch, Nicola. (2006). *Financial Privacy: An International Comparison of Credit Reporting Systems*. Springer Science+ Business Media. Springer Verlag, Berlin.

Kiljala, Jarmo, Parpola, Antti. (2005). *Hyvä vai paha tieto? Suomalaisen luottotietotoiminnan vaiheet*. Gummerus, Jyväskylä.

Lindström, Jyrki. (2005). *Luotonvalvonta ja saatavien perintä*. Talentum, Helsinki.

Miller, Margaret J. (2003). *Credit reporting systems and the international economy*. MIT Press, Cambridge, Massachusetts

Muttillainen, Vesa. (1991). *Kohti luottoyhteiskuntaa*. Kuluttajatutkimuskeskus, Helsinki.

Xiao, Jian Jian. (2008). *Handbook of consumer finance research*. Springer Science+ Business Media, New York.

Viranomaislähteet:

Asetus yksityishenkilön velkajärjestelystä 25.1.1993/58.

Bundesdatenschutzgesetz (BDSG) 20.12.1990.

Data Protection Act 1998.

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 95/46/EY

Hallintolaki 6.6.2003/434

Hallituksen esitys HE 241/2006 .

Henkilötietolaki 22.4.1999/523.

Kirjallinen kysymys 201/2009

Kreditupplyningslag (1973:1173).

Kuluttajansuojalaki 20.1.1978/38.

Laki eräiden luotonantajien rekisteröinnistä 747/2010.

Laki kuluttajansuojalain muuttamisesta 1258/2001.

Laki luottolaitostoiminnasta 9.2.2007/121.

Laki verotusmenettelystä 18.12.1995/1558.

Laki verotustietojen julkisuudesta ja salassapidosta 30.12.1999/ 1346.

Luottotietolaki 11.5.2007/527.

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731

Valtioneuvosto, Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma.

Internetlähteet:

Brax, Tuija. (2011). Hyvä luotonato - ja ottotapa. Saatavilla:

<http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/puheet/puhe/fi.jsp?oid=320968>. Viitattu 12.2.2011.

Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz. (2009).

Verbraucherinformation Scoring. Saatavilla:

http://www.bmelv.de/SharedDocs/Downloads/Verbraucherschutz/FinanzenVersicherungen/Scoring.pdf?__blob=publicationFile. Viitattu 16.3.2011.

Equifax Iberia. Serviços de Informação. Saatavilla:

<http://www.equifax.com/cs7/BlobServer?blobcol=urldata&blobheadername1=content-type&blobheadername2=Content-Disposition&blobheadername3=MDT-Type&blobheadervalue1=application%2Fpdf&blobheadervalue2=inline%3B+filename%3DService+de+Informacao.pdf&blobheadervalue3=abinary%3B+charset=UTF-8&blobkey=id&blobtable=MungoBlobs&blobwhere=1188397948534&ssbinary=true>. Viitattu 10.4.2011.

European Union External Action. Saatavilla: http://www.eeas.europa.eu/countries/index_en.htm. Viitattu 12.2.2011.

Finanssialan Keskusliitto. Keskeiset tuloslaskelman erät tammi-kesäkuu 2011. Saatavilla:

http://www.fkl.fi/tilastot/Tilastot/Keskeiset_tuloslaskelman_erat_tammi_kesa_%202011.pdf. Viitattu 5.10.2011.

Finanssialan Keskusliitto. Kotitalouksien rahoitusvarat ja -velat. Kesäkuu 2011. Saatavilla:

www.fkl.fi/materiaalipankki/.../Kotitalouksien_varat_ja_velat_kuvasarja. Viitattu 7.8.2011

Finanssialan Keskusliitto. Kulutusluottoselvitys. Joulukuu 2010. Saatavilla:

http://www.fkl.fi/www/page/fk_www_3994. Viitattu 14.3.2011.

Finanssialan Keskusliitto. Finanssialan vuositilasto 2010. Saatavilla:

http://www.fkl.fi/tilastot/Tilastot/Finanssialan_vuositilasto_2010.pdf. Viitattu 7.8.2011.

Finanssialan Keskusliitto. Pankkisalaisuusohjeet 2009. Saatavilla:

http://www.pankkiturvallisuus.fi/www/page/fk_pts_7658. Viitattu 20.3.2011.

Finanssivalvonta. Valvottavien taloudellinen tila ja riskit 1/2011. Saatavilla:
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Lehdistotiedotteet/Pages/3_2011.aspx. Viitattu 7.8.2011.

Finanssivalvonta. Toimintakertomus 2010. Saatavilla:
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tiedotteet/Toimintakertomukset/Documents/Finanssivalvonnan_toimintakertomus_2010.pdf Viitattu 5.10.2011

Finanssivalvonta. Standardi RA4.6. Järjestämättömien ja nollakorkkoisten saamisten ilmoittaminen. Saatavilla:
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Rahoitussektori/RA_Raportointi/Documents/RA4.6.std1.pdf. Viitattu 5.10.2011.

Finanssivalvonta. Järjestämättömät saamiset. Saatavilla:
http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Tilastot/Luottomarkkinat/Jarjestamattomat_saamiset/Pages/Default.aspx. Viitattu 5.10.2011.

First Cyprus Credit Bureau, FCCB. Defaulting Debtor's Databank. Saatavilla:
<http://www.fccb.com.cy/index.php/en/fccb-ourservices/81-fccb-debtorsa.html>. Viitattu 13.3.2011.

International Financial Corporation. Private credit bureaus around the world. Saatavilla:
[http://www.ifc.org/ifcext/gfm.nsf/AttachmentsByTitle/FI-CB-PrivateCBLList/\\$FILE/FI-CB-PrivateCBLList.pdf](http://www.ifc.org/ifcext/gfm.nsf/AttachmentsByTitle/FI-CB-PrivateCBLList/$FILE/FI-CB-PrivateCBLList.pdf). Viitattu 19.2.2011.

Irish Credit Bureau, ICB. Sample credit report. Saatavilla:
<http://www.icb.ie/pdf/Sample%20Credit%20Report.pdf>. Viitattu 13.3.2011.

KPMG. Positive credit reporting inches closer. Saatavilla:
<http://www.kpmg.com/AU/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Banking-Newsletter/March-2011/Pages/Positive-credit-reporting-inches-closer.aspx>. Viitattu 10.4.2011.

Krediidinfo. Estonian Credit Register. Saatavilla:
<http://www.krediidinfo.ee/index.php?m=3&lang=I>. Viitattu 13.3.2011.

Kuluttajavirasto. *Kuluttajaviraston tehtävät*. Saatavilla: <http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/kuluttajavirasto/strategia/> Viitattu 13.8.2011.

Nordea. Annual report 2010. Saatavilla:
http://www.nordea.com/sitemod/upload/root/www.nordea.com%20-%20uk/Investorrelations/Nordea_Annual_Report_2010.pdf. Viitattu 10.4.2011.

OECD. Consumer Policy Toolkit. Summary in Finnish. Saatavilla:
<http://www.oecd.org/dataoecd/53/8/45684051.pdf>. Viitattu 14.12.2011.

OECD. Glossary of statistical terms. Saatavilla: <http://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=871>. Viitattu 9.10.2011.

Schufa AG. Jahresbericht 2009. Saatavilla:
http://www.schufa.de/media/teamwebservices/unternehmen/downloads/SCHUFA_JAHRESBERICHT_2009.pdf. Viitattu 27.2.2011.

Schufa. Scoringverfahren. Saatavilla:
http://www.schufa.de/score/downloads/SCHUFA_Infoblatt_Scoreuebersicht_100120-final.pdf. Viitattu 27.2.2011.

Statistiska Centralbyrån. National räkenskaper 1980-2002. Saatavilla:
http://www.scb.se/Pages/PressRelease_62852.aspx. Viitattu 16.3.2011.

Suomen Asiakastieto. Minun luottotietoni. Saatavilla:
<https://www.omatieto.fi/luottotiedot/actValitseRaportti1.do>. Viitattu 5.10.2011

Suomen Asiakastieto. Mitä tietoja luottotietorekisterissä voi olla? Saatavilla:
http://www.asiakastieto.fi/kuluttajille/uk_4.jsp?l1=4. Viitattu 6.2.2011.

Suomen Asiakastieto. Ote luottotietorekisteristä. Saatavilla:
<http://www.omatieto.fi/malliraportit/raportti1.html>. Viitattu 5.10.2011

Suomen Asiakastieto. Rekisterimuutos paljasti maksuhäiriövelkojen todellisen määrän. Saatavilla:
<http://www.asiakastieto.fi/asiakastieto/ajankohtaista/index.jsp?T=nu&A=422>. Viitattu 7.8.2011.

Suomen Asiakastieto. Suomen Asiakastiedon omistaja vaihtuu. Saatavilla :
<http://www.asiakastieto.fi/servlet/Ajankohtaista?T=nu&A=270&v=2008>. Viitattu 28.8.2011.

Tilastokeskus. Kansantalouden tilinpito. Viitattu 1.7.2011.

Tilastokeskus. Luottolaitosten tilinpäätökset. Viitattu 1.7.2011.

Upplysningscentralen. (2010). UC Risk Person, Modelldokumentation. UC's generiska credit score för privatpersoner. Saatavilla
<https://www.uc.se/source.php/1099678/Modelldokumentation%20UCRP%20dec-10.pdf>. Viitattu 19.2.2011.

Upplysningscentralen. Personupplysning. Saatavilla:
<https://www.uc.se/source.php/1099679/Exempel%20Person%20dec-10.pdf>. Viitattu 15.3.2011.

Verein zur Führung einer Zentralstelle für Kreditinformation, ZEK. <http://www.zek.ch/?cID=6>. Viitattu 19.2.2011.

Media:

Aarnio, Reijo 2006. Positiiviset luottotiedot. *Kuningaskuluttajan blogi*. Saatavilla
<http://kuningaskuluttaja.yle.fi/node/1650>. Viitattu 9.10.2011.

Hiiro, Jukka 2011. Suomi on Euroopan heikoimpia sähköisten palveluiden kilpailuttamisessa. *Helsingin Sanomat* 22.2.2011.

Jokela, Juuso 2010. Ylivelkaantumistapauksista kolmannes voitaisiin karsia, *Mielipidekirjoitus*, *Helsingin Sanomat* 19.8.2010.

Kokko-Herrala, Riitta 2010. Positiivinen luottorekisteri ei auta. *Mielipidekirjoitus*, *Helsingin Sanomat* 17.8.2010.

Lehtinen, Pasi 2011. Suomeen haikaillaan taas positiivista luottotietorekisteriä. *Kauppalehti* 13.1.2011.

Mykkänen, Päivi 2011. Vääntö positiivisesta luottotietorekisteristä tiukkenee. *Kauppalehti* 8.2.2011

Maksuhäiriömerkinnät kasaantuvat samoille ihmisille ja yrityksille. *Taloussanomat* 6.7.2010. Saatavilla: <http://www.taloussanomat.fi/raha/2010/07/06/maksuhairiot-kasaantuvat-samalle-porukalle/20109383/139>. Viitattu 12.2.2011.

Pikavippiyhtiöt haluavat pankiksi. *Taloussanomat* 26.4.2010. Saatavilla: <http://www.taloussanomat.fi/rahoitus/2010/04/26/pikavippiyhtiot-haluavat-pankiksi/20105881/12>. Viitattu 10.9.2011.

Suomalaisten maksuhäiriöt lisääntyvät edelleen. *Taloussanomat* 12.1.2011. Saatavilla: <http://www.taloussanomat.fi/yrittaja/2011/01/12/suomalaisten-maksuhairiot-lisaantyyvat-edelleen/2011466/137>. Viitattu 12.2.2011.

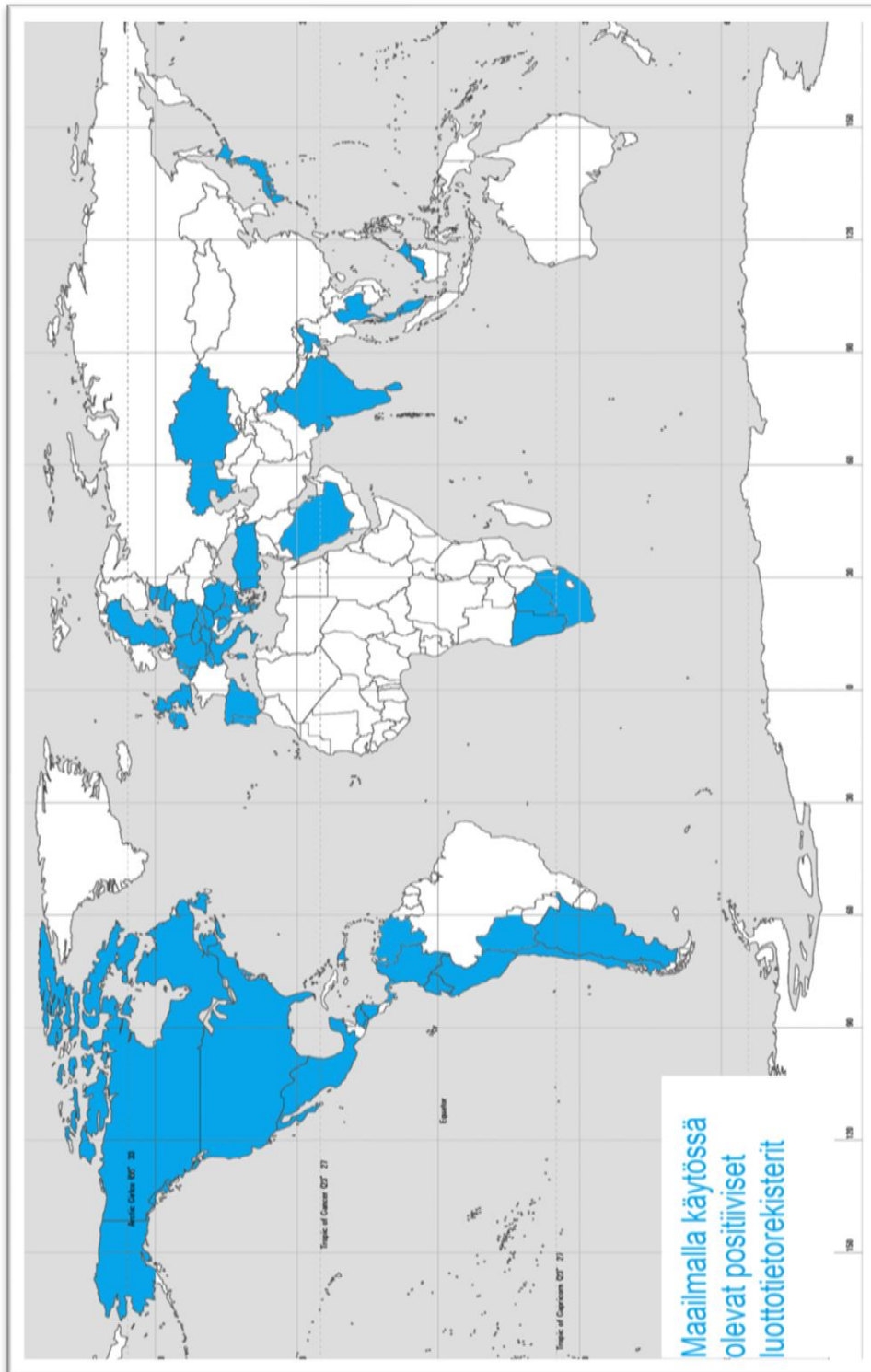
9 LIITTEET

Liite 1. Maksuhäiriömerkinnät 2001 - 2010.

Vuosi	Henkilöt, joilla maksuhäiriö	Uudet maksuhäiriömerkinnät
2001	289 608	308 500
2002	298 403	306 900
2003	338 238	298 500
2004	274 753	298 800
2005	303 200	422 542
2006	306 610	429 606
2007	309 296	527 256
2008	292 454	546 713
2009	305 439	645 046
2010	318 713	1 153 409

Lähde: Suomen Asiakastiedon tutkijalle toimittamat tilastot.

Liite 2. Maailmalla käytössä olevat positiiviset luottotietorekisterit.

Lähde: International Financial Corporation, Credit Bureau Knowledge Guide.

Liite 3. Euroopassa luottotietorekisterejä ylläpitävät tahot.

Maa	Luottotietoyritys
Belgia	Banque Nationale de Belgique
Bulgaria	CreditInfo Bulgaria
	Experian Bulgaria
Espanja	Experian Bureau de crédito S.A.
Hollanti	Stichting Bureau Krediet Registratie
Irlanti	Irish Credit Bureau
	Experian Ireland
Islanti	Creditinfo Group
Iso-Britannia	Callcredit Ltd.
	Equifax Ltd.
	Experian Ltd.
Italia	CRIF S.p.A.
	Consorzio per la Tutela del Credito
	Experian Information Services S.p.A.
Itävalta	Kreditschutverband von 1870
Kreikka	Tiresias Bank Information Systems SA
Kypros	First Cyprus Credit Bureau (FCCB)
Latvia	CreditInfo Latvija
Liettua	Infobankas UAB (CreditInfo)
Luxemburg	-
Malta	CreditInfo Malta
Norja	Experian Norway
Portugali	Equifax Iberia (CreditInformacoes)
Puola	Biuro Informacji Kredytowej S.A.
	Krajowy Rejestr Długów Biuro Infomacji Gospodarczej S.A.
Ranska	Banque de France
Romania	Biroul de Credit S.A.
Ruotsi	UC AB
Saksa	CEG Creditreform Consumer GMBH
	Schufa Holding AG
Slovakia	Slovak Credit Bureau s.r.o
Slovenia	The Bank Association of Slovenia
Suomi	Suomen Asiakastieto Oy
Sveitsi	Zentralstelle Für Kreditinformation
Tanska	Debitor Registret A/S
	Experian A/S
Tšekki	Czech Credit Bureau a.s.
Unkari	BISZ Central Credit Information Plc.
Viro	Krediidinfo A/S

Lähde: Gerhardt & Rothemund 2011, International Financial Corporation, Private Credit Bureaus Around the World

Liite 4. Esimerkki Ruotsin positiivisen luottotietorekisterin rekisteriotteesta.

'Klim' Morell - 610603-5212

'Klim' Morell | Personnummer 610603-5212

Adress: Tenhults Herrgård 1, 820 80 Delsbo

Översikt - Personuppllysning

Ekonomi Sammanräknat inkomst (2008) 176 tkr Underskott av kapital (2008) 57 tkr Totalt antal krediter (per 100831) 4 st Utnyttjade krediter totalt saldo 97380 kr varav kontokrediter 14386 kr Beviljade krediter total limit 138000 kr Personen äger fastighet	Händelser Anmärkningar 2 st Skuldsaldo finns reg hos KFM per 2010-10-08 Senast registrerade händelser 100503 Restfört skattekonto
Analys Inga obsexter finns att redovisa	Förfrågningar Antal frågor senaste 12 månaderna 2 st

Exempel

1. Sammanfattning

'Klim' Morell
Tenhults Herrgård 1
820 60 Delsbo

Personnummer 610603-5212

Anmärkingar	2 st	Inkomstuppgifter för inkomståret 2008	
Ansökningar	Inga reg	Överskott av tjänst	1 tkr
Antal frågor	2 st	Taxerad förvärsinkomst	233 tkr
Krediter per 2010-08		Underskott av kapital	57 tkr
Utnyttjade	97.380 kr	Sammanräknat netto efter avdrag, före skatt	176 tkr
varav kontokrediter	14.386 kr		
Beviljade	138.000 kr		

Skuldsaldo

Skuldsaldo hos kronofogdemyndigheten per 2010-10-08 på 10,7 tkr finns.

Övrig information

Äger 50 % av 1 fastigh, tax till 1.811 tkr

Driver rörelse

2. Senast registrerade händelser

Restfört skattekonto 2010-05-03

3. Allmänna uppgifter

Civilstånd	Ogift
Folkbokförd	Gävleborgs län, Hudiksvall kommun, Hudiksvall-Idenor församling
Folkbokförd före 2009-11-01	Gävleborgs län, Hudiksvall kommun, Hudiksvall-Idenor församling

Driver rörelse

4. Inkomstuppgifter

	I tkr för inkomståret	
	2008	2007
Överskott av tjänst	1	<1
Överskott av aktiv näringsverksamhet	232	230
Taxerad förvärsinkomst	233	230
Underskott av kapital	57	47
Sammanräknat netto efter avdrag, före skatt	176	183
Slutlig skatt	116	112

5. Fastighetsägaruppgifter

Fastighetsbeteckning	Backa 2:372	Ägarandel	50 %
Kommun	Karlskoga	Förvärvdatum	2007-01-12
Fastighetstyp	220, Småhusenhet, helårsbostad för 1-2 familjer	Taxeringsvärde år 2010	1.811 tkr
Areal	262 kvm		

Fastighetsförteckning, se bilaga

6. Kreditengagemang

Sammanställning av till UC Inrapporterade krediter.

Kredit anges i sin helhet för var och en som är solldariskt ansvarig. Personen har även bolån.

Krediternas utveckling under de senaste 12 månaderna i kr.

Skuld per	2010-08	2010-06	2010-04	2010-02	2009-12	2009-10
Blanco/Borgen	82.994	84.500	87.088	91.293	92.476	97.873
Avbetalning	-	-	-	-	-	-
Kontokrediter	14.386	10.641	7.271	2.939	5.851	2.652
Totalt utnyttjat	97.380	95.141	94.359	94.232	98.327	100.525
Totalt beviljat	138.000	139.500	144.221	147.000	148.500	153.000
Antal krediter	4	4	4	4	4	4
Antal kreditgivare	3	3	3	3	3	3
Utnyttjat hos er	-	-	-	-	-	-
Beviljat av er	-	-	-	-	-	-

7. Betalningsanmärkningar och andra anmärkningar

2 st anmärkningar på totalt 30,7 tkr finns registrerade.

Inga ansökningar finns registrerade.

Anmärkningar	Datum	Belopp kr	Fordringsägare
Restfört skattekonto	2010-05-03	19.803	
Restfört skattekonto	2008-11-02	10.888	

Aktuell skuld hos kronfogden per 2010-10-08

	Belopp kr	St
Allmänna mål	10.697	1
Enskilda mål	0	0
Totalt	10.697	1

UC saknar uppgift om historiskt skuldsaldo.

Beloppen ovan avser vid den aktuella tidpunkten oreglerad skuld hos kronfogden. Observera att skuldsaldot ibland omfattar fordringar som även finns redovisade som anmärkningar.

8. Senaste frågor hos UC

Under de senaste 12 månaderna har 2 frågor registrerats hos UC.

Datum	Belopp kr	Frågeställare namn ej obligatoriskt
2010-12-27		UC AB
2010-11-19		UC AB

Lähde: Upplýsningscentralen, Personupplýsning.

Liite 5. Esimerkki Irlannin positiivisen luottotietorekisterin rekisteriotteesta.

ICB Account Holder ID: 22222222

Names and Addresses:

No.	Name and Address
1	JOE BLOGGS IRISH LIFE CENTRE, DUBLIN 1.

Other Details:

Date of Birth:	02/07/1955
Occupation:	OFFICE ADMINISTRATOR
Gender:	MALE
Home Phone Number:	012 - 123 4567
Work Phone Number:	012 - 123 4567
Mobile Phone Number:	012 - 123 4567

History of Enquiries:

The financial institutions listed below recently accessed your credit history.

Date	Time	Institution	Branch Name	ICB CRIF 1*	ICB CRIF 2*	GFS*
Mon, 7 Jan 08	10:43	DEF BANK	GALWAY		515	720
Fri, 7 Mar 08	15:54	GHI CARDS GROUP	DONNYBROOK	505		
Fri, 11 Apr 08	12:11	QRS SAVINGS LTD	ST STEPHENS GREEN			680
Fri, 20 Jun 08	09:43	XYZ BANKS	DUBLIN			

* Please see final page of this report for a description of credit scores.

ICB Account Holder ID: 22222222

Account Information

Account 1	
A/C Reference Number:	YV45312
Opening Date:	10-February-2002
Company Name:	GHI CARDS GROUP
Opening Amount / Term:	10,000.00 (EUR) / 37 months
Finance Type:	Hire Purchase
Amount / Latest Balance Date:	0.00 (EUR) / 31-March-2005
Association With Account:	Individual
Payment Frequency:	Monthly

Payment History:

This grid illustrates the borrowers repayment performance for the most recent 24 months of the loan in question. The profile shows that repayments on the account were patchy and erratic, rising to five monthly payments in arrears, giving rise to litigation ("P" denotes Litigation Pending). The account was ultimately settled for less than the full amount (as indicated by code letter "L"). An explanation of any codes appearing in these boxes will always appear in the "Explanation of Payment Profiles" visible on each page.

Payment History:																																																	
This table shows the 24 most recent profile code indicators. Box 24* is the most recent indicator. Each box represents a period of 1 month. A numeric value represents the number of payment(s) in arrears at that time.	<table border="1"> <thead> <tr> <th>* 24</th><th>23</th><th>22</th><th>21</th><th>20</th><th>19</th><th>18</th><th>17</th><th>16</th><th>15</th><th>14</th><th>13</th></tr> </thead> <tbody> <tr> <td>L</td><td>P</td><td>P</td><td>P</td><td>P</td><td>P</td><td>P</td><td>5</td><td>4</td><td>2</td><td>1</td><td>√</td></tr> <tr> <td>12</td><td>11</td><td>10</td><td>9</td><td>8</td><td>7</td><td>6</td><td>5</td><td>4</td><td>3</td><td>2</td><td>1</td></tr> <tr> <td>√</td><td>√</td><td>√</td><td>1</td><td>1</td><td>1</td><td>3</td><td>3</td><td>1</td><td>2</td><td>1</td><td>√</td></tr> </tbody> </table>	* 24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13	L	P	P	P	P	P	P	5	4	2	1	√	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1	√	√	√	1	1	1	3	3	1	2	1	√
	* 24	23	22	21	20	19	18	17	16	15	14	13																																					
	L	P	P	P	P	P	P	5	4	2	1	√																																					
	12	11	10	9	8	7	6	5	4	3	2	1																																					
√	√	√	1	1	1	3	3	1	2	1	√																																						

Explanation of payment profiles:

√ = Payments up-to-date	1 = 1 Payment(s) in arrears	2 = 2 Payment(s) in arrears
3 = 3 Payment(s) in arrears	4 = 4 Payment(s) in arrears	5 = 5 Payment(s) in arrears
L = A/C settled for less than full amt	P = Pending Litigation	

Lähde: Irish Credit Bureau, Sample Credit Report.

Liite 6. Haastattelukysymykset finanssisektori

Nykytilanne

Suomalaisten maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet 300 000 1,1 miljoonaan vuodesta 2001 vuoteen 2010. Mistä luulette tämän johtuvan?

Negatiivisen luottotietorekisterin tarkoituksena on välittää tietoa kuluttajan aikaisemmasta maksuhäiriöhistoriasta. Koetteko nykyisen rekisterin olevan riittävä riskienhallinnan näkökulmasta?

Millaisia ongelmia nykyinen rekisteri aiheuttaa riskienhallinnassa/luotonannossa?

Asiakkaan velkavastuita muista rahoituslaitoksista on nykyisin vaikea tarkistaa. Onko organisaatiossanne havaittu, että asiakkaat ilmoittaisivat virheellisiä tietoja lainasaldoistaan? Luuletteko tämän olevan tarkoituksellista?

Positiivinen luottotietorekisteri

Miten määrittelisitte positiivisen luottotietorekisterin?

Kuinka tarkkaan organisaatiossanne tunnetaan positiivinen luottotietorekisteri ja onko sen käyttöönnotosta keskusteltu?

Mikä on virallinen kantanne (oma kantanne / organisaationne) positiiviseen luottotietorekisteriin ja minkä vuoksi?

Edut, haitat, esteet

Minkälaista konkreettista lisäarvoa rekisteri mielestänne toisi riskienhallintaan verrattuna nykyiseen tilanteeseen, jossa käytössä on vain negatiivinen luottotietorekisteri? Onko positiivinen luottotietorekisteri mielestänne tarpeellinen?

Mitä etua positiivisesta luottotietorekisteristä olisi sen eri sidosryhmille (pankeille, kuluttajille sekä yhteiskunnalle yleisesti)? Entä haittavaikutuksia?

Miten näette positiivisen luottotietorekisterin asiakkaansuojan kannalta? Mitä haittaa rekisteristä voisi mielestänne koitua yksittäiselle kuluttajalle?

Kun mietitte omaa liiketoimintaanne, niin millaisia konkreettisia vaikutuksia rekisterin käyttöönotolla olisi teille?

Mitkä tekijät ovat esteenä rekisterin käyttöönotolle? Miten ne tulisi ratkaista?

Mikä on omasta tai organisaationne mielestä merkittävin kynnyskysymys rekisterin käyttöönotolle Suomessa?

Uskotteko, että rekisterillä voitaisiin estää ylivelkaantumista?

Kun punnitaan rekisteristä koituvia haittoja ja hyötyjä, niin ovatko haitat suuremmat kuin hyödyt a) yleisellä tasolla b) liiketoimintanne tasolla?

Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Euroopassa

Raportissa on kuvattu tarkemmin Ruotsin, Saksan, Iso-Britannian, Irlannin sekä Hollannin positiiviset luottotietorekisterit. Mitä etuja ja haittoja kyseisissä rekistereissä omien tietojenne perusteella on?

Mikä yllä mainituista rekisteröintitavoista sopisi mielestänne parhaiten suomalaisen yhteiskuntaan? Minkä vuoksi?

Keskeisiksi ongelmiksi olen tunnistanut yksityisyyden suojan, rekisterin kustannukset, rekisterin kattavuuden sekä pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaamisen. Miten nämä on ratkaistu eurooppalaisissa rekistereissä? Miten ne tulisi ratkaista Suomessa?

Ruotsi ja Suomi ovat hyvin samankaltaisia pohjoismaisia hyvinvointiyhteiskuntia. Minkä vuoksi Suomessa ei ole käytössä positiivista luottotietorekisteriä toisin kuin Ruotsissa?

Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Suomessa

Rekisteriin osallistuminen voi olla joko pakollista tai vapaaehtoista. Kumpi mielestänne on parempi tapa ratkaista asia? Osallistuisitteko rekisteriin, mikäli se olisi vapaaehtoista?

Euroopan maissa rekisterien kattavuus vaihtelee. Kuinka kattava rekisterin tulisi mielestänne olla:

- Tulisiko rekisterin kattaa luotot, lainat sekä myös pikavipit? Entä kuluttajan muut laskut (sähkö, puhelin jne.)?
- Kuinka kattavasti rekisteriin tulisi kerätä tietoa? (lainojen alkuperäiset saldot, avoimet saldot jne.)
- Onko lainan takaisinmaksuajan sisällyttäminen rekisteriin tärkeää? Entä korkoprosentin?
- Kumpi on mielestänne relevantimpi rekisterin kannalta: alkuperäinen lainasaldo vai tämänhetkinen velkasaldo?
- Ovatko vakuustiedot ja luoton käyttötarkoitus relevantteja kokonaiskuvan kannalta?

Useimmissa Euroopan maissa rekisteri toimii yksityisellä sektorilla, mutta joissakin maissa keskuspankin yhteydessä. Olisiko omien tietojenne perusteella yksityinen vai julkisen vallan ylläpitämä rekisteri parempi ratkaisu? Mikä taho olisi mielestänne paras hoitamaan rekisteriä julkisella ja yksityisellä puolella?

Mikäli Suomeen implementoitaisiin positiivinen luottotietorekisteri, tulisiko sen toimia nykyisen maksuhäiriörekisterin yhteydessä vai pitäisikö ne erottaa tiukasti toisistaan?

Esimerkiksi Ruotsissa ja Saksassa positiivinen luottorekisteri toimii credit scoring-systeemin kautta. Vastaanottaisiko organisaationne mieluummin raakaa dataa kuluttajan vastuista vai credit scoringin muodossa esimerkiksi Suomen Asiakastiedon kautta?

Yhteiskunnallisessa keskustelussa esille nousee usein rekisterissä olevien tietojen oikeellisuus. Kuinka usein rekisteritietoja tulisi mielestänne päivittää? Millä muulla tavalla tietojen oikeellisuus voitaisiin varmistaa?

Rekisterin kattavuutta voitaisiin rajoittaa ottamalla käyttöön euromääräinen kynnys, jota pienemmät luotot jätettäisiin raportoimatta. Mikä olisi mielestänne sopiva kynnys vai tulisiko kuluttajan kaikki vastuut raportoida summasta huolimatta? Onko pikavippien sisällyttäminen keskeistä?

Tulisiko rekisteriä käyttää vain luotonhakutilanteessa vai voisiko sitä käyttää myös luottojen monitorointiin kuten Iso-Britanniassa?

Vaarantaisiko asiakkaan tietojen luovutus positiiviseen luottorekisteriin pankkialaisuuden periaatteen?

Minkälaisen positiivisen luottotietorekisterin olette valmis omalta osaltanne panostamaan? Onko teillä mielessänne jo tietynlaista konkreettista toimintamallia, miten rekisteri voisi toimia?

Rekisterin perustaminen sekä ylläpito aiheuttavat kustannuksia rekisterin sidosryhmille.

- Kenen tulisi osallistua rekisterin perustamiskustannuksiin?
- Tulisiko rekisterin käytön olla ilmaista?
- Miten suhtaudutte rekisterin ylläpitokustannuksiin sekä jokaisesta luottokyselystä aiheutuviin kustannuksiin?
- Kuinka suuret kustannukset vuodessa olette valmis hyväksymään omalta osaltanne?

Kuinka pitkä siirtymäaika tarvittaisiin rekisterin käyttöönottoon? Olisiko organisaatiollanne tarvittavia resursseja valmistautua rekisterin käyttöönottoon?

Olisitteko valmis tukemaan rekisterin käyttöönottoa Suomeen?

Muita kommentteja raportista/ positiivisesta luottotietorekisteristä?

Liite 7. Haastattelukysymykset Verohallinto

Nykytilanne

Suomalaisten maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet 300 000 1,1 miljoonaan vuodesta 2001 vuoteen 2010. Mistä luulette tämän johtuvan?

Positiivinen luottotietorekisteri

Miten määrittelisitte positiivisen luottotietorekisterin?

Kuinka tarkkaan organisaatiossanne tunnetaan positiivinen luottotietorekisteri ja onko sen käyttöönotosta keskusteltu?

Mikä on virallinen kantanne (oma kantanne / organisaationne) positiiviseen luottotietorekisteriin ja minkä vuoksi?

Edut, haitat, esteet

Minkälaista konkreettista lisäarvoa rekisteri toisi riskienhallintaan verrattuna nykyiseen tilanteeseen, jossa käytössä on vain negatiivinen luottotietorekisteri? Onko positiivinen luottotietorekisteri mielestänne tarpeellinen?

Mitä etua positiivisesta luottotietorekisteristä olisi sen eri sidosryhmille (pankeille, kuluttajille sekä yhteiskunnalle yleisesti)? Entä haittavaikutuksia?

Uskotteko, että rekisterillä voitaisiin estää ylivelkaantumista?

Verohallinnon keräämät tiedot kuluttajista

Mitä tietoja rahoituslaitokset toimittavat kuluttajien vastuista tällä hetkellä Verohallinnolle?

- Instrumentti?
- Alkuperäinen velkasaldo / tämänhetkinen lainasaldo?
- Lainan pituus?
- Takaisinmaksutiheys?
- Korkoprosentti?

Ilmoitetaanko kuluttajan kaikki vastuut vai raportoidaanko vain tietyt lainakategoriat?

Tulevatko tiedot ainoastaan talletuspankeilta vai myös pienemmiltä pikavippiyrityksiltä? Onko olemassa tahoja, jonka ei tarvitse ilmoittaa asiakkaansa lainoja Verohallintoon? Koskeeko ilmoitusvelvollisuus esimerkiksi kaupan alan osamaksusopimuksia?

Kuluttajan vuosittaisesta veroilmoituksesta ilmenee esimerkiksi luottokorttien velkasaldot per 31.12. Toimittavatko pankit tämän tiedon ainoastaan kerran vuodessa vai päivitetäänkö tietoja useammin?

Mihin lakiin kuluttajan lainatietojen lähettäminen perustuu? Ovatko nämä tiedot julkisia vai kuuluvatko ne yksityisyyden suojan piiriin?

Millaisia kustannuksia tietojen lähettämisen aiheuttaa tietoja ilmoittaville tahoille? Vastaavasti, ovatko kustannukset merkittäviä Verohallinnon päässä?

Tiedot tulevat Verohallintoon varmasti suojattua yhteyttä pitkin. Oliko tämänkaltainen prosessi hankala rakentaa? Kuinka suuret kustannukset se aiheutti?

Yhteiskunnallisessa keskustelussa kannetaan usein huolta tietojen oikeellisuudesta mahdollisessa positiivisessa luottotietorekisterissä. Onko tiedossanne, että pankkien Verohallintoon lähettämät tiedot kuluttajista olisivat olleet virheellisiä?

Verohallinto kerännee tietoja myös kuluttajan varallisuudesta. Mitä varallisuustietoja Verohallinnon tietokannasta löytyy sekä kuka tämän tiedon toimittaa?

Maailmalla yleisesti käytössä oleva suuntaus on ns. credit scoring-järjestelmä, jossa kuluttajasta annetaan hänen luottoriskisyyteensä perustuva pisteytys. Voisiko Verohallinto toimittaa kuluttajasta tämänkaltaisen arvion sille jo toimitettujen tietojen perusteella? Mikäli Verohallintoon toimitettaisiin tietoja laajemmin, olisiko credit scoring mahdollista?

Verohallinto ja tietokannan avoimuus

Käyttääkö Verohallinto pankkien toimittamia lainatietoja muuhun kuin verotuksen suunnitteluun?

Ulosottovirasto saanee tarvittaessa Verohallinnolta selvityksen kuluttajan lainoista. Kenelle Verohallinto saa lain mukaan jakaa varallisuus- ja lainatietoja?

Olisiko Verohallinto valmis jakamaan sille toimitettavaa tietoa positiiviseen luottotietorekisteriin?

Millaisen lakimuutoksen tietojen jakaminen rekisteriin vaatisi?

Suomessa kuluttajien verotiedot ovat edelleen julkisia huolimatta EU:n varoituksesta. Rikkooko tämä yksityisyyden suojaa? Onko verotiedoilla enemmän journalistisia kuin yhteiskuntaa palvelevia tarkoituksia?

Mihin verotietojen julkisuus perustuu?

Rikkooko positiivinen luottotietorekisteri yksityisyyden suojaa enemmän kuin verotietojen julkisuus?

Kaleva kirjoittaa pääkirjoituksessaan kesäkuussa 2010: *”Vaikka suomalainen verotietokäytäntö on poikkeuksellinen Euroopassa, poikkeuksellisuus ei tee siitä väärää. Manner-Euroopassa ollaan yleisemminkin salailevampia kuin pohjoismaissa. Suomi ja muut pohjoismaat ovat koko ajan olleet unionissa avoimuuden apostoleja. Tästä hyveestä kannattaa pitää kiinni myös verotietojen julkisuudessa”* Minkä vuoksi pohjoismainen avoimuus ei realisoidu positiivisen luottotietorekisterin muodossa?

Voisivatko kuluttajan lainatiedot olla samalla tavalla julkisia kuin verotiedot?

Ruotsissa Verohallinto toimittaa kuluttajien verotettavia tulo- ja omaisuustietoja positiiviseen luottotietorekisteriin. Miten suhtaudutte tähän?

Positiivisen luottotietorekisterin toteutus Suomessa

Useimmissa Euroopan maissa rekisteri toimii yksityisellä sektorilla, mutta joissakin maissa keskuspankin yhteydessä. Olisiko omien tietojenne perusteella yksityinen vai julkisen vallan ylläpitämä rekisteri parempi ratkaisu? Mikä taho olisi omien tietojenne perusteella paras hoitamaan rekisteriä julkisella ja yksityisellä puolella?

Voisiko Verohallinto olla mahdollinen positiivisen luottotietorekisterin sijoituspaikka?

Kuinka pitkä siirtymäaika tarvittaisiin rekisterin käyttöönottoon? Miten käyttöönotto vaikuttaisi organisaationne toimintaan? Olisiko organisaatiollanne tarvittavia resursseja valmistautua rekisterin käyttöönottoon?

Vaarantaisiko asiakkaan tietojen luovutus positiiviseen luottorekisteriin pankkialaisuuden periaatteen?

Rekisterin perustaminen sekä ylläpito aiheuttavat kustannuksia rekisterin sidosryhmille.

- Kenen tulisi osallistua rekisterin perustamiskustannuksiin?
- Tulisiko rekisterin käytön olla ilmaista?
- Miten suhtaudutte rekisterin ylläpitokustannuksiin sekä jokaisesta luottokyselystä aiheutuviin kustannuksiin?

Olisitteko valmis tukemaan rekisterin käyttöönottoa Suomeen?

Muita kommentteja raportista/ positiivisesta luottotietorekisteristä?

Liite 8. Haastattelukysymykset Tietosuojavaltuutettu

Positiivinen luottotietorekisteri

Miten määrittäisitte positiivisen luottotietorekisterin?

Kuinka tarkkaan organisaatiossanne tunnetaan positiivinen luottotietorekisteri ja onko sen käyttöönotosta keskusteltu?

Mikä on virallinen kantanne (oma kantanne / organisaationne) positiiviseen luottotietorekisteriin ja minkä vuoksi?

Olette kirjoittaneet 4.12.2006, että rekisteriä ei tarvita, mutta palvelu kylläkin tarvitaan. Voitteko avata tätä hiukan?

Edut, haitat, esteet

Mitä etua positiivisesta luottotietorekisteristä olisi sen eri sidosryhmille (pankit, kuluttajat, yhteiskunta)? Entä haittavaikutuksia?

Miten näette positiivisen luottotietorekisterin asiakkaansuojan kannalta? Mitä haittaa rekisteristä voisi mielestänne koitua yksittäiselle kuluttajalle?

Mitkä tekijät ovat esteenä rekisterin käyttöönotolle? Miten ne tulisi ratkaista?

Mikä on omasta tai organisaationne mielestä merkittävin kynnyskysymys rekisterin käyttöönotolle Suomessa?

Suomalaisten maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet 300 000 1,1 miljoonaan uuteen maksuhäiriömerkintään vuodesta 2001 vuoteen 2010. Mistä luulette tämän johtuvan?

Uskotteko, että rekisterillä voitaisiin estää ylivelkaantumista?

Kuluttajaviraston lakimies Riitta Kokko-Herralan (HS 17.8.2010) mielestä positiivinen luottorekisteri ei olisi automaattinen ratkaisu luotto-ongelmiin. Mikä olisi parempi lähestymistapa omien tietojen perusteella?

Nykyisen rekisterin puitteissa kuluttajan vastuut kysytään häneltä itseltään, mutta kuluttajan ilmoittamia tietoja on todentaa oikeaksi. Pidätkö kuluttajaa parempana tietolähteenä kuin rekisteriä?

Yksityisyyden suoja

Positiivisen luottotietorekisterin on sanottu heikentävän yksityisyyden suojaa. Millä tavalla? Millä tavalla positiivinen luottotietorekisteri olisi ristiriidassa henkilötietolain/perustuslain kanssa?

Luottotietolaki mahdollistaa tällä hetkellä vain maksuhäiriötietojen tallentamisen. Mikäli tämä muutettaisiin, olisiko rekisterin käyttöönotolle vielä muita lainsäädännöllisiä esteitä yksityisyyden suojan kannalta? Oletteko sitä mieltä, että tämä heikentäisi oleellisesti suomalaisen kuluttajan yksityisyyden suojaa?

Millaisia tietosuojariskejä rekisterillä voisi olla kuluttajalle?

Henkilötietolain 8§ todetaan, että henkilötietoja saa käsitellä rekisteröidyn suostumuksella. Saksassa ja Irlannissa kuluttaja antaa lainahakemuksen yhteydessä suostumuksensa lainatietojen hakemiseen rekisteristä. Mitä mieltä olette tämänkaltaisesta lähestymistavasta?

Suomi ja Ruotsi ovat hyvin samanlaisia pohjoismaisia yhteiskuntia yksityisyyden suojan suhteen. Ruotsissa on kuitenkin käytössä positiivinen luottotietorekisteri, mutta Suomessa ei. Mistä luulette tämän johtuvan? Miksi aihe herättää Suomessa niin kiivasta keskustelua?

Suomi on yksi harvoja EU-maita, jossa ei ole käytössä positiivista luottotietorekisteriä. Kuitenkin yksityisyyden suoja on osittain harmonisoitua EU:n sisällä (95/46/EY). Koetteko, että Suomessa on korkeampi yksityisyyden suoja kuin muissa EU-maissa?

Vaarantaisiko asiakkaan tietojen luovutus positiiviseen luottorekisteriin pankkialaisuuden periaatteen?

Jos positiivinen luottotietorekisteri toteutuisi, kenellä tulisi olla pääsy rekisteriin?

Kuinka tarkkaan rekisteriin voisi rekisteröidä tietoja kuluttajista yksityisyyden suojan kannalta?
Missä menee mielestänne raja?

- Luoton määrä?
- Luoton tarkoitus?
- Luoton käyttötavat?
- Kuluttajan demografiset tiedot (esim. avioero)?
- Kuluttajan tulot ja verotettava omaisuus?

Suomessa verotiedot ovat edelleen julkisia huolimatta EU:n varoituksesta. Rikkooko tämä yksityisyyden suoja? Onko tällä enemmän journalistisia kuin yhteiskuntaa palvelevia tarkoituksia?

Rikkooko positiivinen luottotietorekisteri yksityisyyden suojaa enemmän kuin tulotietojen julkisuus?

Kaleva kirjoittaa pääkirjoituksessaan kesäkuussa 2010: *”Vaikka suomalainen verotietokäytäntö on poikkeuksellinen Euroopassa, poikkeuksellisuus ei tee siitä väärää. Manner-Euroopassa ollaan yleisemminkin salailevampia kuin pohjoismaissa. Suomi ja muut pohjoismaat ovat koko ajan olleet unionissa avoimuuden apostoleja. Tästä hyveestä kannattaa pitää kiinni myös verotietojen julkisuudessa”* Minkä vuoksi avoimuus ei mielestänne realisoidu positiivisen luottotietorekisterin muodossa?

Voisivatko kuluttajan lainatiedot olla samalla tavalla julkisia kuin verotiedot?

Positiivisen luottotietorekisterin toteutus

Useimmissa Euroopan maissa rekisteri toimii yksityisellä sektorilla, mutta joissakin maissa keskuspankin yhteydessä. Olisiko omien tietojenne perusteella yksityinen vai julkisen vallan ylläpitämä rekisteri parempi ratkaisu? Mikä taho olisi mielestänne paras hoitamaan rekisteriä julkisella ja yksityisellä puolella?

Keskeisiksi ongelmiksi olen tunnistanut yksityisyyden suojan, rekisterin kustannukset, rekisterin kattavuuden sekä pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaamisen. Miten nämä on mielestänne ratkaistu eurooppalaisissa rekistereissä? Miten ne tulisi ratkaista Suomessa?

Raportissa on kuvattu tarkemmin Ruotsin, Saksan, Iso-Britannian, Irlannin sekä Hollannin positiiviset luottotietorekisterit. Mitä etuja ja haittoja kyseisissä rekistereissä mielestänne on?

Mikä yllä olevista rekistereistä sopisi parhaiten mielestänne suomalaiseen yhteiskuntaan? Minkä vuoksi?

Rekisterin perustaminen sekä ylläpito aiheuttavat kustannuksia rekisterin sidosryhmille.

- Kenen tulisi osallistua rekisterin perustamiskustannuksiin?
- Tulisiko rekisterin käytön olla ilmaista?
- Miten suhtaudutte rekisterin ylläpitokustannuksiin sekä jokaisesta luottokyselystä aiheutuviin kustannuksiin?

Mikäli Suomeen implementoitaisiin positiivinen luottotietorekisteri, tulisiko sen toimia nykyisen maksuhäiriörekisterin yhteydessä vai pitäisikö ne erottaa tiukasti toisistaan?

Kuinka pitkä siirtymäaika tarvittaisiin rekisterin käyttöönottoon? Miten käyttöönotto vaikuttaisi organisaationne toimintaan? Olisiko organisaatiollanne tarvittavia resursseja valmistautua rekisterin käyttöönottoon?

Olisitteko valmis tukemaan rekisterin käyttöönottoa Suomeen?

Muita kommentteja raportista/ positiivisesta luottotietorekisteristä?

Liite 9. Haastattelukysymykset Kuluttajavirasto

Nykytilanne

Suomalaisten maksuhäiriömerkinnät ovat kasvaneet 300 000 1,1 miljoonaan vuodesta 2001 vuoteen 2010. Mistä luulette tämän johtuvan?

Mitä mieltä olette nykyisestä pikavippi-ilmiöstä? Oletteko huolissanne suomalaisten kasvaneesta velkaantuneisuudesta?

Asiakkaan velkavastuita muista rahoituslaitoksista on nykyisin vaikea tarkistaa. Onko organisaatiossanne havaittu, että asiakkaat ilmoittaisivat virheellisiä tietoja lainasaldoistaan? Luuletteko tämän olevan tarkoituksellista?

Positiivinen luottotietorekisteri

Miten määrittelisitte positiivisen luottotietorekisterin?

Kuinka tarkkaan organisaatiossanne tunnetaan positiivinen luottotietorekisteri ja onko sen käyttöönotosta keskusteltu?

Mikä on virallinen kantanne (oma kantanne / organisaationne) positiiviseen luottotietorekisteriin ja minkä vuoksi?

Edut, haitat, esteet

Mitä etua positiivisesta luottotietorekisteristä olisi sen eri sidosryhmille (pankit, kuluttajat, yhteiskunta)? Entä haittavaikutuksia?

Miten näette positiivisen luottotietorekisterin asiakkaansuojan kannalta? Mitä haittaa rekisteristä voisi mielestänne koitua yksittäiselle kuluttajalle?

Mitkä tekijät ovat esteenä rekisterin käyttöönotolle? Miten ne tulisi ratkaista?

Mikä on omasta tai organisaationne mielestä merkittävin kynnyskysymys rekisterin käyttöönotolle Suomessa?

Suomessa on noin 320 000 maksuhäiriöistä. Uskotteko, että rekisterillä voitaisiin estää ylivelkaantumista?

Kuluttajaviraston lakimiehen Riitta Kokko-Herralan (HS 17.8.2010) mielestä positiivinen luottorekisteri ei olisi automaattinen ratkaisu luotto-ongelmiin. Mikä olisi parempi lähestymistapa omien tietojenne perusteella?

Onko Kuluttajaviraston pelko, että tiettyjen kuluttajien lainansaanti estyy rekisterin johdosta?

Johtaisiko rekisteri mielestänne siihen, että hyvätuloisten luotonsaanti helpottuisi ja pienempituloisten heikentyisi?

Nykyisen rekisterin puitteissa kuluttajan vastuut kysytään häneltä itseltään, mutta kuluttajan ilmoittamia tietoja on vaikea todentaa oikeaksi. Pidättekö kuluttajaa parempana tietolähteenä kuin rekisteriä?

Yksityisyyden suoja

Positiivisen luottotietorekisterin on sanottu heikentävän yksityisyyden suojaa. Millä tavalla? Millä tavalla positiivinen luottotietorekisteri olisi ristiriidassa henkilötietolain/perustuslain kanssa?

Luottotietolaki mahdollistaa tällä hetkellä vain maksuhäiriötietojen tallentamisen. Mikäli tämä muutettaisiin, olisiko rekisterin käyttöönotolle vielä muita lainsäädännöllisiä esteitä yksityisyyden suojan kannalta? Oletteko sitä mieltä, että tämä heikentäisi oleellisesti suomalaisen kuluttajan yksityisyyden suojaa?

Millaisia tietosuojariskejä rekisterillä voisi olla kuluttajalle?

Henkilötietolain 8§ todetaan, että henkilötietoja saa käsitellä rekisteröidyn suostumuksella. Saksassa ja Irlannissa kuluttaja antaa lainahakemuksen yhteydessä suostumuksensa lainatietojen hakemiseen rekisteristä. Mitä mieltä olette tämänkaltaisesta lähestymistavasta?

Suomi ja Ruotsi ovat hyvin samanlaisia pohjoismaisia yhteiskuntia yksityisyyden suojan suhteen. Ruotsissa on kuitenkin käytössä positiivinen luottotietorekisteri, mutta Suomessa ei. Mistä luulette tämän johtuvan? Miksi aihe herättää Suomessa niin kiivasta keskustelua?

Suomi on yksi harvoja EU-maita, jossa ei ole käytössä positiivista luottotietorekisteriä. Kuitenkin yksityisyyden suoja on osittain harmonisoitua EU:n sisällä (95/46/EY). Koetteko, että Suomessa on korkeampi yksityisyyden suoja kuin muissa EU-maissa?

Kuluttajaviraston sivuilla todetaan ”*Aika on ajanut positiivisen luottotietorekisterin ohi, kun luottoyhteiskunta on tullut jäädäkseen ja kun luottoa tarjotaan.*” Kuitenkin positiivinen luottotietorekisteri on normi Euroopassa. Minkä vuoksi aika on ajanut rekisterin ohi?

Miten eurooppalaiset kuluttajaviranomaiset suhtautuvat rekisteriin omissa maissaan? Onko näkemys positiivinen vai negatiivinen? Onko EU-maiden välillä eroja suhtautumisessa positiiviseen luottotietorekisteriin?

Positiivisen luottotietorekisterin toteutus

Useimmissa Euroopan maissa rekisteri toimii yksityisellä sektorilla, mutta joissakin maissa keskuspankin yhteydessä. Olisiko omien tietojenne perusteella yksityinen vai julkisen vallan ylläpitämä rekisteri parempi ratkaisu? Mikä taho olisi mielestänne paras hoitamaan rekisteriä julkisella ja yksityisellä puolella?

Voisitteko kuvitella, että Kuluttajavirasto olisi rekisterin mahdollinen sijoituspaikka?

Keskeisiksi ongelmiksi olen tunnistanut yksityisyyden suojan, rekisterin kustannukset, rekisterin kattavuuden sekä pankin ja asiakkaan asiakassuhteen suojaamisen. Miten ne tulisi ratkaista Suomessa?

Tietosuojavaltuutettu Reijo Aarnio esitti mallia, jossa rekisteritietoja ei tallennettaisi kolmannelle osapuolelle. Tämä ei sotisi tiedollista itsemääräämisoikeutta vastaan. Hän ehdotti mallia, jossa luottoa haettaessa asiakkaan pankista lähtisi lainakysely kaikkiin muihin pankkeihin. Miten suhtaudutte tämänkaltaiseen ratkaisutapaan?

Rekisterin perustaminen sekä ylläpito aiheuttavat kustannuksia rekisterin sidosryhmille.

- Kenen tulisi osallistua rekisterin perustamiskustannuksiin?
- Tulisiko rekisterin käytön olla ilmaista?
- Miten suhtaudutte rekisterin ylläpitokustannuksiin sekä jokaisesta luottokyselystä aiheutuviin kustannuksiin?

Mikäli Suomeen implementoitaisiin positiivinen luottotietorekisteri, tulisiko sen toimia nykyisen maksuhäiriörekisterin yhteydessä vai pitäisikö ne erottaa tiukasti toisistaan?

Kuinka pitkä siirtymäaika tarvittaisiin rekisterin käyttöönottoon? Miten käyttöönotto vaikuttaisi organisaationne toimintaan? Olisiko organisaatiollanne tarvittavia resursseja valmistautua rekisterin käyttöönottoon?

Olisitteko valmis tukemaan rekisterin käyttöönottoa Suomeen tai olemaan mukana perustamisprosessissa?

Muita kommentteja raportista/ positiivisesta luottotietorekisteristä?

Liite 10. Kotimaisille rahoitus-, vakuutus- ja työeläkelaitoksille aiheutuneet luottotappiot sektoreittain.

	Yritykset	Kotitaloudet	Ulkomaat	Yhteensä
1975	2	0	0	2
1976	3	0	0	3
1977	5	0	0	5
1978	5	0	0	5
1979	6	0	0	6
1980	7	0	0	7
1981	12	1	0	13
1982	20	1	0	21
1983	24	2	0	26
1984	31	2	0	33
1985	38	3	0	41
1986	61	6	0	67
1987	113	11	0	124
1988	198	20	0	218
1989	267	27	0	294
1990	353	37	0	390
1991	1334	74	29	1437
1992	2984	292	176	3452
1993	2464	274	688	3426
1994	2523	329	285	3137
1995	1361	178	154	1693
1996	568	213	106	887
1997	359	135	67	561
1998	283	106	53	442
1999	62	24	12	98
2000	-21	0	7	-14
2001	60	42	19	121
2002	76	21	6	103
2003	68	0	-3	65
2004	93	16	5	114
2005	117	10	1	128
2006	22	5	0	27
2007	17	13	1	31
2008	29	28	22	79
2009	128	52	54	234
2010	77	71	31	179

Lähde: Tilastokeskus, kansantalouden tilinpito.

Liite 11. Kotimaisten pankkiryhmien luottotappiot.

	Liikepankit	Osuuspankit	Säästöpankit	Kotimaiset pankit yht.
1975	0,9	0,2	0,2	1,3
1976	4,1	0,3	0,1	4,5
1977	2,8	1,3	0,3	4,4
1978	1,0	0,3	0,4	1,7
1979	0,9	0,7	0,6	2,1
1980	1,5	0,6	0,4	2,4
1981	3,5	0,5	0,7	4,7
1982	8,7	2,5	0,9	12,2
1983	12,3	0,8	1,7	14,9
1984	15,1	0,9	2,7	18,6
1985	21,5	1,7	1,8	25,0
1986	37,2	5,1	3,5	45,7
1987	70,2	18,7	12,2	101,1
1988	137,1	23,8	16,5	177,4
1989	225,7	24,9	33,5	284,0
1990	258,5	30,0	70,1	358,6
1991	835,7	71,2	191,0	1098,0
1992	2038,5	215,5	1337,8	3591,8
1993	2173,2	463,0	521,6	3157,8
1994	1467,8	439,0	36,8	1943,6
1995	434,1	204,7	17,6	656,5
1996	344,4	185,2	17,3	546,9
1997	172,7	170,4	10,4	353,5
1998	119,8	99,3	5,2	224,4
1999	41,4	19,9	3,2	64,5
2000	30,8	12,8	1,7	45,2
2001	35,2	13,7	1,2	50,1
2002	-1,5	10,3	3,3	12,1
2003	-53,4	5,2	2,9	-45,4
2004	-2,0	5,0	3,3	6,3
2005	34,7	5,0	9,1	48,8
2006	-66,7	5,5	-1,2	-62,3
2007	38,8	10,5	1,8	51,2
2008	208,5	21,0	1,0	230,6
2009	728,4	30,1	7,0	765,5
2010	399,5	20,4	6,7	426,6

Lähde: Tilastokeskus, luottolaitosten tilinpäätökset.

Liite 12. Suomalaisten ja pohjoismaisten pankkikonsernien tunnuslukuja.

	Korkokate		Muut tuotot		Kulut		Arvon alentumistappiot		Liikevoitto	
	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010
milj. euroa										
Kotimaiset pankkikonsernit										
Nordea Pankki Suomi	656	578	627	686	-521	-521	-39	-167	723	576
OP-Pohjola-ryhmä	494	452	701	615	-689	-643	-55	-77	362	266
Sampo Pankki	164	158	162	161	-233	-214	-46	-13	48	92
Aktia	68	77	52	50	-84	-79	-6	-8	31	41
Säästöpankit	71	68	41	36	-74	-71	-1	-3	37	31
POP Pankkiryhmä	44	42	24	21	-44	-43	-1	-3	23	18
Ålandsbanken	20	18	33	31	-51	-45	0	0	1	4
S-Pankki	31	17	3	11	-25	-22	-2	-3	7	4
Tapiola Pankki -konserni	8	7	19	18	-25	-24	0	0	2	1
Hypo	0	0	5	3	-3	-3	0	0	2	1
Evli Pankki	2	1	29	29	-27	-26	0	0	3	3
FIM-konserni	1	1	20	21	-17	-17	0	0	4	6
Suurimmat pohjoismaiset pankkikonsernit, taseen mukaan										
Nordea	2650	2484	2202	1980	-2540	-2350	-360	-506	1952	1608
Danske Bank	1521	1604	1591	1641	-1882	-1782	-750	-1042	480	421
SEB	950	746	1198	1088	-1312	-1178	132	-250	968	404
DnB NOR	1542	1412	952	1035	-1361	-1176	-172	-228	1081	1044
Handelsbanken	1252	1062	550	537	-853	-757	-47	-94	902	748
Swedbank	1037	799	844	778	-977	-900	145	-324	1047	334

Lähde: Finanssialan Keskusliitto, Keskeiset tuloslaskelman erät tammi-kesäkuu 2011.

1. Henkilön perustiedot

Nimi Pohjala Mikko

Henkilötunnus 090788-xxxx

2. Henkilön oikeustoimikelpoisuus

Henkilö on oikeustoimikelpoinen

3. Henkilöluottotiedot

Henkilön nimi luottotietorekisterissä: Pohjala Mikko

Luottotietorekisterissä oleva osoite: Espoo

Voimassa olevia luottotietomerkintöjä yhteensä: 0 kpl

4. Henkilön lainasitoumukset

Yhteenveto

Lainasitoumusten lukumäärä yhteensä:	3
Luotonantajien lukumäärä:	2
Lainasitoumusten nykysaldo yhteensä:	108 000 €
Luottokorttien osuus:	0 €
Lainasitoumusten myönnetty luottosaldo yhteensä:	127 500 €
Luottokorttien osuus:	2500€

Erittely

1. Asuntolainat

Laina I

Myönnetty:	2010-9-5
Myönnetty määrä:	125 000 €
Nykyinen saldo:	108 000 €

2. Luottokortit

Kortti I

Myönnetty:	2010-8-5
Myönnetty määrä:	1000 €
Nykyinen saldo:	0 €

Kortti II

Myönnetty:	2009-6-10
Myönnetty määrä:	1500 €
Nykyinen saldo:	0 €

3. Muut lainat

Henkilöllä ei ole muita lainoja.

Lähde: Mukailten Suomen Asiakastieto, Ote luottotietorekisteristä.